

**รูปแบบการพัฒนาภูมิภาคที่พิชิตภัยพิบัติบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์**

ธัญญาภรณ์ ภูนาง

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์**

พ.ศ. 2549

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

**A MODEL OF PARTICIPATORY DEVELOPMENT OF YOUNG LOCAL
MUSEUM GUIDES FOR ECOTOURISM AT KHAO PRA –
KHAO SOONG MOUNTAIN RANGE IN NONGBUA
DISTRICT, NAKHON SAWAN PROVINCE**

Tanyaporn Kunang

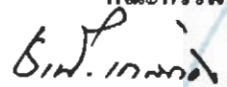

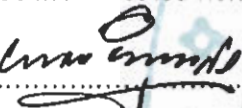

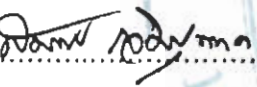

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master
Degree of Arts Program in Development Strategy
Nakhon Sawan Rajabhat University**

2006

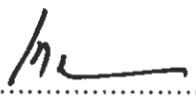
Copyrighted by Nakhon Sawan Rajabhat University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ รูปแบบการพัฒนาภูมิทัศน์เพื่อสุขภาพในพื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วม
ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเกษียณอายุ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
จังหวัดนครสวรรค์

ผู้วิจัย นางธัญญาภรณ์ กุณา
สาขา ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปีการศึกษา 2548

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	คณะกรรมการที่ปรึกษา
ประธานกรรมการสอบ (รองศาสตราจารย์ ดร.ธานี เกสทอง)	ประธานกรรมการที่ปรึกษา (ดร.สมภพ เจิมขุนทด)
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (อาจารย์บังอาจ บำรุงศรี)	กรรมการที่ปรึกษา (อาจารย์วิมลรัตน์ คล้ายเนียม)
กรรมการสอบ (ดร.สมภพ เจิมขุนทด)	
กรรมการสอบ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิสร์สวัสดิ์)	
กรรมการสอบ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อวยชัย วัชสุวรรณ)	

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ยุทธศาสตร์การพัฒนา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกยม ศรีเดิมา)

รองอธิการบดี ฝ่ายวิชาการ

วันที่ 18 เดือน มีนาคม พ.ศ 2549

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	รูปแบบการพัฒนาชุมชนกฤตเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
ผู้วิจัย	นางธัญญาภรณ์ กุณา
คณะกรรมการที่ปรึกษา	ดร.สมภพ เจริญนุทศ, นางวิมลรัตน์ คล้ายเนียม
สาขา	ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปีการศึกษา	2548

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาปัญหาการพัฒนาชุมชนกฤตเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน และสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชนกฤตเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาการพัฒนาชุมชนกฤตเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ช่วงที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชนกฤตเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ช่วงที่ 3 ประเมินบทบาทรูปแบบการพัฒนาชุมชนกฤตเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบล หุ่งทอง หนองบัว และหนองกลับ รวม 367 คน

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป และแบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหาการพัฒนาชุมชนกฤตเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และวิธีการสุ่มทวนกลุ่ม

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการพัฒนาชุมชนกฤตเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง อันดับสูงสุด ได้แก่ ด้านความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านของกฤตเทศก์

($\bar{X} = 3.56$) รองลงมา ได้แก่ ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ ($\bar{X} = 3.51$) และอันดับต่ำสุดได้แก่ ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัคคุเทศก์ ($\bar{X} = 2.38$)

สำหรับรูปแบบการพัฒนาขุมมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้าน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ กระบวนการมาตรฐาน วิธีการมาตรฐาน และบันทึกมาตรฐาน ซึ่งในกระบวนการมาตรฐาน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ สำรวจปัญหา แยกปัญหา กำหนดยุทธศาสตร์ สังเคราะห์รูปแบบ ประเมินทบทวน และจัดทำรายงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Nakhon Sawan Rajabhat University

Abstract

Thesis Title	A Model of Participatory Development of Young Local Museum Guides for Ecotourism at Khao Pra-Khao Soong Mountain Range in Nong Bua District, Nakhon Sawan Province
Researcher	Mrs.Thanyapon Kunang
Advisory Committee	Dr.Sompop Chermkhuntod , Mrs.Vimonrat Klainium
Program	Development Strategy
Academic Year	2005

This research aimed to study the problems and construct a model of the participatory development of young local museum guides for ecotourism in the area of the Khao Pra-Khao Soong mountain range, NongBua District, Nakhon Sawan Province. The research was divided into 3 stages as follow : stage 1 , studied the problems; stage 2 ,constructed a model of the participatory development ; and stage 3 , assessed and reviewed the model of the participatory development of young local museum guides for ecotourism. The population and sample groups participated in this research were teachers, local leaders and people living in the 3 localities : Thungtong, NongBua, and Nong Klup districts, totally 367 persons. The research tool was a questionnaire requesting the general information and problems regarding the participatory development of young local museum guides for ecotourism. Data were evaluated by 5 level rating scale and also analyzed through the method of **Focus Group Discussion** (F.G.D.).

Result of the research revealed that the problems reached the highest level ($\bar{X} = 3.56$) were problems concerning academic knowledge of these young guides on their local museum and tourist attraction resources. The problem at the second highest level was on the abilities of the guides in leading tour trips ($\bar{X} = 3.51$). The problem at the lowest level ($\bar{X} = 2.38$) was the problem of good human relationship of these tourist guides.

The model of participatory development of young local museum guides consisted of 3 parts : standard process, standard methodology, and standard record. The standard process

consisted of 6 steps :surveying problem, sorting of problem, strategy stipulation, model synthesis, assessment and revision, and making report.

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Nakhon Sawan Rajabhat University

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจาก คร.สมภพ เจริญนุทต ประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์วิมลรัตน์ คล้ายเนียม กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ความเอาใจใส่ ให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คร.จุฑาภรณ์ เจริญนุทต ที่กรุณาให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนระยะเวลาของการทำงานวิจัย

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ธานี เกสทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์อวยชัย วัชรธรรม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธনীศ มีศรีสวัสดิ์ คณะกรรมการสอบที่ได้แนะนำแก้ไขให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรัส นวลน้อม ที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือวิจัย ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่เสียสละเวลามาประชุมกลุ่ม ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่องานวิจัย

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนอนุบาลหนองบัว อาจารย์เจี๊ยน ศรีสุรินทร์ และ คณะครู โรงเรียนอนุบาลหนองบัว ที่อำนวยความสะดวกทำให้งานวิจัยในครั้งนี้ดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว ตลอดจนช่วยเก็บข้อมูล และร่วมประเมินบททวน

ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา รุ่นที่ 1 ที่เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำเป็นอย่างดี ตลอดจนครอบครัวของผู้วิจัยที่ได้ให้ความช่วยเหลือ เป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัย

ท้ายนี้ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ผู้ให้ชีวิต และสามีพร้อมด้วยบุตรชายที่ให้กำลังใจ สนับสนุนด้านการเรียนรู้มา โดยตลอดจนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จด้วยดี

ธัญญาภรณ์ กุณา

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ม
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ฌ
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ประโยชน์ที่จะได้รับ	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
บริบทของชุมชน	6
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	9
ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	9
นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	11
องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	14
วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	18
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	18
มัคคุเทศก์	19
ความหมายและความสำคัญของมัคคุเทศก์	19
ความเป็นมาของมัคคุเทศก์	20
คุณสมบัติและความสามารถของมัคคุเทศก์	22
การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของมัคคุเทศก์	27
องค์ประกอบของการทำหน้าที่ของมัคคุเทศก์	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	44
ความหมายของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	44
หลักการและแนวคิดพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์	45
การมีส่วนร่วม	50
การสนทนากลุ่ม	53
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
งานวิจัยในประเทศ	54
งานวิจัยต่างประเทศ	58
กรอบความคิดในการวิจัย	61
3. วิธีดำเนินการวิจัย	62
ขั้นตอนการวิจัย	62
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	63
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	64
การเก็บรวบรวมข้อมูล	65
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	66
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	68
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	68
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	69
5. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	88
สรุปผลการวิจัย	90
อภิปรายผลการวิจัย	92
ข้อเสนอแนะ	94
รายการอ้างอิง	95
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบหาค่า I.O.C.	101
ภาคผนวก ข แบบสอบถามการวิจัย	106
ภาคผนวก ค การประชุมสนทนากลุ่ม	111
ภาคผนวก ง แบบประเมินรูปแบบการพัฒนามัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์	120
ประวัติผู้วิจัย	122

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	แสดงจำนวนร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ	69
4.2	แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	69
4.3	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวม	70
4.4	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัคคุเทศก์	72
4.5	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านบุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์	73
4.6	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการมีความรู้ดีของมัคคุเทศก์	74
4.7	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการมีวาทศิลป์ดีของมัคคุเทศก์	75
4.8	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านมีความรักงานของมัคคุเทศก์	76
4.9	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านความสามารถด้านภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ	77

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.10	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว พิพิธภัณฑสถานบ้านของภาค 78	78
4.11	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของภาค 79	79
4.12	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านบทบาทและหน้าที่ของภาค 80	80
4.13	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน 81	81
4.14	แสดงการประเมินบทบาทของการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาชุมชนภาค พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ 87	87

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กรอบความคิดในการวิจัย รูปแบบการพัฒนาชุมชนกศพศกพิชธภัณฑ์พื้นบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์	61
4.1	รูปแบบการพัฒนาชุมชนกศพศกพิชธภัณฑ์พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์	82

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Nakhon Sawan Rajabhat University

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกไร้พรมแดนนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้นำรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ มาไว้ใน การส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกันมาก รวมถึงอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวของไทยด้วย การท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และความ ร่วมมือระหว่างประเทศ จึงจำเป็นต้องสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้า ยิ่งขึ้น

ข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ซึ่งได้คาดการณ์ ทิศทางการเติบโตของการท่องเที่ยวโลกในระยะยาวในตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 – 2563 ว่า จะมีการเติบโต ของนักท่องเที่ยวทั่วโลกเฉลี่ยประมาณ ร้อยละ 4.1 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2553 จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลก จำนวน 1 พันล้านคน และในปีพ.ศ. 2563 จะมีจำนวน 1.6 พันล้านคน นอกจากนี้ ในส่วน ของสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกในระดับภูมิภาค มีการคาดการณ์อีกด้วยว่า การท่องเที่ยวใน ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก จะเลื่อนจากอันดับ 3 ในปัจจุบัน (ซึ่งรองจากยุโรป และสหรัฐอเมริกา) มา อยู่ในอันดับ 2 ของโลกในปี พ.ศ. 2563 โดยอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้เฉลี่ยร้อยละ 6.5 ต่อปี และจะมีนักท่องเที่ยว 388 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2563 โดยทั้งนี้ สภาการท่องเที่ยว โลก World Travel & Tourism Council (WTTC) คาดการณ์ว่าในช่วงปี พ.ศ. 2543 – 2553 จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติของไทยจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.5 ต่อปี (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย. 2540 : 39, 63)

นโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาลปัจจุบันที่มี พ.ศ.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระดับพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวและบริการเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จาก การแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา เมื่อ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ว่า “การท่องเที่ยว คือหนทางสำคัญของการนำรายได้กระแสเงินสดเข้าสู่ประเทศ ดังนั้น รัฐบาลจึงมี นโยบายในการส่งเสริมคุณภาพ และ มาตรฐานของการบริการเพิ่มความหลากหลายของรูปแบบ การให้บริการการท่องเที่ยวและการยกระดับความสามารถ ในการแข่งขันของการบริการและการ

ท่องเที่ยว” โดยด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว จะเน้นการเร่งพัฒนาบูรณะฟื้นฟูมรดก และ สันททรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมือง และนอกเมือง เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเชิงอนุรักษ์ เชิงคุณภาพและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวให้มากขึ้น (ทักษิณ ชินวัตร. 2544 : 42-45)

ข้อมูลการเดินทางมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนบริเวณอ่างเก็บน้ำเขาพระ คูหินเทิน หินซ้อน ภูเขาหินแกรนิตสีชมพู เหมืองแร่ และพิพิธภัณฑสถาน โดยเฉพาะพิพิธภัณฑสถาน มีผู้เข้าชมทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ประมาณ 100 – 200 คน / วัน ส่วนบริเวณอ่างเก็บน้ำ และป่าไม้ เฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์ มากถึง 500 – 1,000 คน/วัน (สมภพ เจริญทศ. 2546 : 4)

ในการที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวจำนวนมากนี้เอง มัคคุเทศก์ เป็นผู้ที่ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการจัดประสบการณ์อันทรงคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อปลูกเร้าสำนึกทางสิ่งแวดล้อม การปลูกฝังทัศนคติในเรื่องคุณค่าของธรรมชาติ และคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุให้เกิดขึ้นในจิตใจของประชาชนและนักท่องเที่ยวโดยอาศัยกระบวนการและยุทธวิธีทางสิ่งแวดล้อมศึกษา การส่งเสริมให้บุคคลมีประสบการณ์ตรง ได้สัมผัสกับธรรมชาติด้วยตนเองในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซาบซึ้งในธรรมชาติ และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันควรเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของคุณค่าเหล่านั้น เพื่อก่อให้เกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น (เต็มดวง รัตนทัศนีย์. 2531 : 205-206)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงสภาพโดยรวมของอำเภอหนองบัว ประกอบกับการใช้พิพิธภัณฑสถานเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากยิ่งขึ้นและอาศัยขุมมัคคุเทศก์เป็นด่านแรกในการเชื่อมโยงความประทับใจของผู้มาเยือน ดังนั้นประการแรกที่จะต้องดำเนินการคือ ร่วมมือในทุกภาคส่วนเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นระบบ และมีมาตรฐานในเรื่องของมัคคุเทศก์ก็คือการสร้างรูปแบบการพัฒนาขุมมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ดังที่ผู้วิจัยได้มุ่งหวังให้เกิดขึ้น

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัญหาคุณลักษณะของขุมมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาขุมมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาประกอบด้วยการศึกษาวิจัยปัญหาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างรูปแบบที่จะนำไปพัฒนาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ช่วงที่ 1 ในการหาปัญหา การพัฒนาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง ประชากร ได้แก่ ประชาชนในชุมชนและผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลทุ่งทอง ตำบลหนองบัว และ ตำบลหนองกล้วย จำนวน 7,732 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 43) จำนวน 367 คน

ช่วงที่ 2 ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน

ช่วงที่ 3 ในการประเมินทบทวนรูปแบบประชากร คือ ทีมพัฒนาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้าน จำนวน 15 คน

ขอบเขตด้านตัวแปร

ช่วงที่ 1 ตัวแปรที่ศึกษา คือ ปัญหา การพัฒนาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ช่วงที่ 2 ตัวแปร คือ ร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ช่วงที่ 3 ตัวแปร คือ รูปแบบการพัฒนาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบ หมายถึง กระบวนการ ขั้นตอน หรือวิธีการในการออกแบบการพัฒนาชุมชนแออัดที่พื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ โดยละเอียดทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ

ยุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลหนองบัว เป็นผู้นำนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชม หรือศึกษาพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

รูปแบบการพัฒนายุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน หมายถึง กระบวนการ ขั้นตอน หรือวิธีการที่เป็นมาตรฐานและมีแบบบันทึกที่เป็นไปตามหลักการและทฤษฎีที่จะนำไปใช้พัฒนายุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ให้เป็นมัคคุเทศก์ที่ดี มีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ดีในการพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวท่องเที่ยวตั้งแต่การร่วมกันคิดค้นปัญหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันแก้ไข และร่วมกันประเมินผล

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในแหล่งธรรมชาติป่าชุมชนในท้องถิ่น โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

เทือกเขาพระ – เขาสูง หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาสูงและป่าเขาพระคามา กฎกระทรวง ฉบับที่ 1,239 (พ.ศ. 2538) ท้องที่อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยกลุ่มภูเขา 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเขาพระ ภูเขา 5 ลูก และกลุ่มเขาสูงมีภูเขา 10 ลูก

ประโยชน์ที่จะได้รับ

ในการวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ได้ทราบปัญหายุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อนำไปพัฒนาแก้ไขปรับปรุงยุวมัคคุเทศก์ได้ตรงจุด และดีขึ้น
2. ได้รูปแบบการพัฒนายุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นได้นำไปใช้ในการพัฒนายุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง และส่งเสริมให้เขาพระ – เขาสูง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัญหาของมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านและรูปแบบการพัฒนา
ของมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง
ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย มีสาระ
ดังต่อไปนี้

1. บริบทชุมชน
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.2 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.4 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.5 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. มัคคุเทศก์
 - 3.1 ความหมายและความสำคัญของมัคคุเทศก์
 - 3.2 ความเป็นมาของมัคคุเทศก์
 - 3.3 คุณสมบัติและความสามารถของมัคคุเทศก์
 - 3.4 การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของมัคคุเทศก์
 - 3.5 องค์ประกอบของการทำหน้าที่มัคคุเทศก์
4. พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน
 - 4.1 ความหมายของพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน
 - 4.2 หลักการและแนวคิดพื้นฐานของพิพิธภัณฑสถาน
5. การมีส่วนร่วม
6. การสนทนากลุ่ม

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ
8. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทของชุมชน

สภาพทางภูมิศาสตร์

อำเภอหนองบัวตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดนครสวรรค์ มีเนื้อที่ประมาณ 819 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 512,193 ไร่ มีประชากรประมาณ 72,160 คน 2,105 ครัวเรือน การบริหารงานส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็น 9 ตำบล 103 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร, อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอไพศาลี, อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิจิตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

บริเวณเทือกเขาพระ – เขาสูง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นระยะทาง 100 กิโลเมตร บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 225 (นครสวรรค์ – ชัยภูมิ) มีเนื้อที่ประมาณ 110,456 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 69,035 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.48 ของพื้นที่ อำเภอหนองบัว มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลหนองกลีบและตำบลทุ่งทอง อำเภอหนองบัว

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหนองบัวและตำบลทุ่งทอง อำเภอหนองบัว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลหนองบัวและตำบลหนองกลีบ อำเภอหนองบัว

เขตการปกครอง

เทือกเขาพระ-เขาสูง มีพื้นที่ครอบคลุมบางส่วนทั้ง 3 ตำบล 13 หมู่บ้าน

ตำบลหนองบัว จำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 10 บ้านหนองไผ่

หมู่ 13 บ้านล่องคู

หมู่ 15 บ้านศรีสมบูรณ์

หมู่ 17 บ้านโคกเจริญ

หมู่ 18 บ้านคลองลานใต้

ตำบลหนองกลับ จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 3 บ้านเนินขี้เหล็ก

หมู่ 4 บ้านเนินพลวง

หมู่ 10 บ้านเขามะเกลือ (บ้านวังโพธิ์)

หมู่ 12 บ้านเนินขี้เหล็ก

ตำบลทุ่งทอง จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 5 บ้านหนองคู่ (บ้านหนองขาม)

หมู่ 6 บ้านหนองกระเปา

หมู่ 8 บ้านทรัพย์อ้อย

หมู่ 10 บ้านปากคอง

ประชากร

ประชากรทั้งหมดมี 7,732 คน

ลักษณะภูมิประเทศ

เทือกเขาพระ – เขาสูง เป็นภูเขาแกรนิตสีชมพู สีเขียวมรกต และสีดำ วางในแนวเหนือใต้ประกอบด้วยเทือกเขา 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเทือกเขาพระประกอบด้วยภูเขา 5 ยอด คือ เขาพระเขาลานวัว เขาลูกจันทร์ เขาปากแฉ่ง และเขาปากไร่ ซึ่งมีความสูงประมาณ 226, 222, 221, 208, 160 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลางตามลำดับ มีเนื้อที่โดยประมาณ 7 – 8 ตารางกิโลเมตร กลุ่มเทือกเขาสูงประกอบด้วยภูเขา 10 ยอด คือ เขาสูง เขามแม่แก้ว เขาดาดัด เขาแอนดรู เขาหินลาด เขาบ่อฝักให้ เขาหวาย เขาเกาะเกาะ เขามรกต เขาปีกกระโดน ซึ่งมีความสูงประมาณ 389, 301, 238, 226, 219, 193, 148, 145, 134, 130 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลางตามลำดับ และโคยรอบเขาพระ – เขาสูง เป็นที่ราบและที่ราบเชิงเขาสลับเรียงรายกัน

ลักษณะภูมิอากาศ

มีอุณหภูมิโดยเฉลี่ยสูงประมาณ 28 – 30 องศาเซลเซียส สภาพอากาศร้อน และแห้งแล้งตลอดปี เนื่องจากป่าไม้บริเวณต้นน้ำถูกทำลาย พื้นที่ป่าไม้มีเหลือน้อย

สภาพแวดล้อมทางชีวภาพและป่าไม้

สภาพเทือกเขาพระ-เขาสูง จากการสำรวจสามารถแบ่งป่าได้ 2 ชนิด คือ ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ชนิดของพันธุ์ไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่มีทั้งหมด 38 วงศ์ 56 สกุล 99 ชนิด พันธุ์ไม้ประกอบด้วย มะขามป้อม แดง พลวง มะหาด ประคู้ อ้อยช้าง สะเคาช้าง ชิงชัน เต็ง

รัง สักป่า (สักขี้ควาย) โพธิ์ ไทร เป็นต้น เทือกเขาพระ-เขาสูง มีสัตว์ป่าทั้งสิ้น 56 วงศ์ 92 สกุล 110 ชนิด แบ่งเป็นสัตว์ปีกและนก จำนวน 25 วงศ์ 44 สกุล 55 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จำนวน 15 วงศ์ 21 สกุล 24 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 12 วงศ์ 21 สกุล 22 ชนิด สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 4 วงศ์ 6 สกุล 9 ชนิด ส่วนสัตว์ป่าที่พบเห็นส่วนใหญ่เป็นสัตว์จำพวก ลิง ไก่ป่า ค้างคาว หมาป่า สัตว์เลื้อยคลาน ประเภท งู แอ้ เป็นต้น (สำนักงานป่าไม้เขตนครสวรรค์. 2542)

สภาพทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากสภาพพื้นที่และชุมชนยังเป็นชุมชนชนบท โครงสร้างเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับอาชีพเกษตรกรรม เช่น ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง และไม้ผล การผลิตและผลผลิตขึ้นอยู่กับดินแปรทางธรรมชาติซึ่งโดยปกติมีความแห้งแล้งมาก และคุณภาพของดินส่วนใหญ่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตทางการเกษตรต่ำมากส่งผลให้เกษตรกรมีฐานะยากจน จึงมีการอพยพ แรงงาน ในวัยหนุ่มสาวและวัยทำงานไปทำงานในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก ปล่อยให้คนแก่และเด็กอยู่ในหมู่บ้านดูแลกันเอง มีคนจำนวนน้อยที่มีอาชีพรับจ้างทำงานในเมืองแล้ว และรับจ้าง ทั่วไป นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง

ตำนาน

จากการบอกเล่าของนายแหวน บุญบาง อดีตกำนันหนองบัว ซึ่งได้รับฟังการเล่าสืบทอดกันมานานว่ามีนายพรานคนหนึ่งชื่อว่าเรวัต ออกเที่ยวล่าเนื้อตามป่าเขา พอดตกคึกได้นอนพัก ค้างแรมตามในป่า จนกระทั่งก่อนฟ้าสว่างจึงออกล่าเนื้อ ต่อมาได้ยินเสียงนางเกษร (นางเกษรผู้นี้เกิดจากคอกบัว และถูกยี่น่านามาเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม ถึงยาม ดรุขสงกรานต์ ยี่น่านาราชจะนำนางมาผูกชิงช้าไว้ที่คั่นมะขามหย่อง พอถึงคั่นมะขามหย่องเสียงเพลงก็เสียวหายไ้ครั้งไม่ได้ยินเสียงจึงเดินทางกลับไปที่พักในป่าอีกครั้งพอไปถึงที่พักก็ได้ยินเสียงเพลงของนางเกษรอีก จึงออกเดินทางไปที่คั่นมะขามหย่องอีก เดินทางกลับไปกลับมาอยู่หลายสิบรอบ จึงเป็นตำนานที่มาของตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัวในปัจจุบัน

คำขวัญของอำเภอ

หลวงพ่อเคิมสร้างเมือง	ลือเลื่องความสามัคคี
ประเพณีบวชนาคหมู่	หินศิชมพู่ภูเขาพระ
เมืองพันสระนามกล่าวขาน	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านมากมี
ข้าวสารคิมชื่อ	นามระบือคือหนองบัว

ชุมชนดั้งเดิม

ชุมชนดั้งเดิมของอำเภอหนองบัว คือ ชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอหนองบัวทั้งหมดที่อยู่อาศัยมาก่อนประกาศตั้งเป็นอำเภอ ตามหลักฐานที่ปรากฏบางหมู่บ้านมีชุมชนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าชุมชนดั้งเดิมจำนวนหนึ่งย้ายมาจากสุโขทัย ทั้งยังมีชาวไทยพวนและคนลาว มีทั้ง ลาวโซ่ง หรือ ที่เรียกว่า “ไทยทรงดำ” หรือ “ไทยดำ” ลาวใต้หรือลาวเวียง ซึ่งย้ายมาจากเวียงจันทน์ มีจำนวนประมาณ 900 คน ชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในเขตตำบลหนองบัว ตำบลหนองกลับ ตำบลห้วยร่วม ตำบลห้วยใหญ่ ตำบลห้วยถั่วเหนือ ตำบลห้วยถั่วใต้ คนไทยซ่งดำ หรือโซ่ง หรือไทยดำ ชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในเขตตำบลธารพุดและกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป คนไทยจากถิ่นอื่นๆ ซึ่งอพยพย้ายถิ่นมาจากทางจังหวัดภาคกลาง รวมถึง คนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งอาศัยอยู่กระจายไปในส่วนต่าง ๆ ของอำเภอใกล้เคียงบริเวณ หนองน้ำ ชาวบ้านต่างก็ยึดพื้นที่ใกล้หนองน้ำแห่งนี้เป็นที่พักอาศัย ทำมาหากินต่อกันมา

ต่อมาเมื่อผู้คนอพยพมาจากถิ่นอื่น ๆ อาทิเช่น สุโขทัย ชัยภูมิ โคราช เพชรบูรณ์และจำนวนหนึ่งย้ายมาจากตำบลเนินมะกอก - เขาทอง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

1. ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538 : 12) ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเดินทาง ไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (สถาบันวิจัยและวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2540 : 9) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ เอกลักษณะเฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2541 : 18) หมายถึง เดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏในพื้นที่ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

สมภพ เจริญนุทต และคณะ (2547 : 7) ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้นักท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์ด้วยความทรงจำไม่น่าสิ่งต่าง ๆ จากสถานที่ท่องเที่ยวที่คิดค้นไปหลังการท่องเที่ยวแล้วสถานที่ท่องเที่ยวยังมีสถานภาพดั้งเดิม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ภราเดช พัจฉวิเชียร. 2539 : 22) กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่าเป็นกระบวนการและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดโดยเฉพาะชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมในการตัดสินใจ ต้องเป็นการศึกษาในขณะเดียวกันต้องเน้นในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ หรือมีระบบนิเวศเป็นหลัก หรือกล่าวโดยสรุปคือเป็นกิจกรรมประเภทหนึ่งซึ่งมุ่งเน้นความรู้และความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องไม่ละเลยองค์ประกอบในเชิงวัฒนธรรม ชุมชน และสังคม

สถาบันฝึกอบรมวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว (อ้างถึงใน สมภพ เจริญนุทต และคณะ. 2547 : 33) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจในธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอยู่ในความเคารพในระบบนิเวศวิทยา รวมทั้งต่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นเป็นประการสำคัญ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. 2545 : 5) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระบบนิเวศ และการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2542 : 183) กล่าวถึง การท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาธรรมชาติเป็นหลัก แต่ก็ได้พิจารณาศึกษาวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติหรือระบบนิเวศเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น ดันไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ฯลฯ การท่องเที่ยวมุ่งเน้นให้ความรู้มากกว่าการบันเทิงเพียงอย่างเดียว และเป็น การท่องเที่ยวที่ต้องมีการวางแผนร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเน้นการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ซึ่งชาวบ้านจะได้รับการท่องเที่ยว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการนิเวศ คือ ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

สินธุ์ สโรบล (2546 : 10) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

นกวรณ ฐานะกาญจน (2545 : 6) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปยัง แหล่งธรรมชาติที่ไม่ถูกรบกวน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเรียนรู้ ชื่นชมและหาความ เพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏใน แหล่งธรรมชาติดังกล่าว

คมสันต์ วรฤทธิ์ (2547 : 7) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ ท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา และชื่นชมเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพของธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ โดยได้รับรายได้ที่เป็นผลคือเศรษฐกิจของชุมชนมาจากกิจการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเรียนรู้ ชื่นชม และหาความเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเรียนรู้ วางแผนร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการให้เกิดการมีส่วนร่วม ของท้องถิ่น และมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2. นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรง ได้มีการกำหนดนโยบายหลัก ในการปฏิบัติงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเองไว้ อย่าง ชัดเจนและประกาศอย่างเป็นทางการ โดยนโยบายหลักทั้ง 8 ประการ ของ ททท. มีดังนี้คือ

1. ส่งเสริม ชักจูงให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางมาสู่ประเทศไทย เพื่อให้ ได้มาซึ่งรายได้เงินตราต่างประเทศ เข้าเพิ่มพูนเศรษฐกิจส่วนรวมโดยริบด่วน
2. ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่นเพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการ ท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค
3. อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด
4. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและด้านบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ดี เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนให้มากขึ้น
5. เพิ่มความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศให้สามารถ เดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต่าง ๆ ในประเทศ ด้วยความมั่นใจในความปลอดภัยของร่างกาย และทรัพย์สินของคนและหมู่คณะ
6. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวของคนภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และเยาวชน เพื่อเป็นการเพิ่มสวัสดิการด้านการท่องเที่ยวแก่คนไทย

7. เสริมกำลังคนที่เป็นคนไทยเข้าทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มากที่สุด

8. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วม ในกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

จากนโยบายหลักทั้ง 8 ประการดังกล่าว จะพบว่า เป็นนโยบายที่มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวมีพัฒนาการอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายข้อ 2, 3 และ 8 คือ นโยบายที่มุ่งเน้นให้มีการประสานความเจริญทางเศรษฐกิจ กับการสงวนรักษา และอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติไว้ โดยยินยอมให้ใช้ประโยชน์แต่พอควร เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และทรัพยากรเพื่อคนรุ่นต่อไป นั่นก็แสดงว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเน้นเรื่องการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และประชากรท้องถิ่นมานานแล้ว และต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2538 – 2539 จึงมีการกำหนดนโยบายเพื่อใช้กับทิศทางและวางรูปแบบการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นนโยบายเฉพาะกิจ ดังนี้ คือ

1. ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติ แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นให้เกิดคุณภาพ มีระบบการสื่อความหมายที่ดี และคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

2. ประสานงาน ให้เกิดความร่วมมือระหว่างทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นที่ความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศโดยต้องเป็นการท่องเที่ยวไม่ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม

3. สร้างสำนึกด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดวิถีแห่งการอนุรักษ์ การกินประโยชน์สู่ระบบนิเวศ

4. ดำเนินการให้มีการวางแผน และปรับปรุงพัฒนากฎระเบียบองค์การจัดการด้านการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ เกิดการประสานงานเกือหนุนซึ่งกันและกัน ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนท้องถิ่น

5. ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2538 : 8 – 9,19)

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 21 – 23) ได้ทำการศึกษาและจัดทำนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. คอบสนองวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างศักยภาพของคน โดยเฉพาะด้านการเสริมสร้าง และพัฒนาสุนทรียภาพทางจิตใจ รวมทั้งการมีกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. คอบสนองต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้ส่งเสริมและสนับสนุนการ

พัฒนาคน การท่องเที่ยวสามารถเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของคนในชุมชน พัฒนาเสริมสร้างสมรรถภาพของชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

3. ตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มีเสถียรภาพมั่นคงและสมดุลระหว่าง คน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพิ่มขีดความสามารถในสาขาบริการที่มีคุณภาพ คงเอกลักษณ์ รวมทั้งให้มีนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากขึ้น

4. มีส่วนในการช่วยปรับบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการพัฒนาและปรับปรุง แหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้หน่วยงานท้องถิ่นสร้างกลไกพัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ เพื่อระดมความร่วมมือจากประชาชน และชุมชนในท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว

5. จะช่วยจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์เกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อม โดยให้ประชาชนชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเอาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแลการใช้ ตลอดจนการสร้างวินัยในการจัดการซึ่งสามารถสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน

6. มีบทบาทแสดงออกถึงการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการพัฒนาให้รัฐบาล และประชาชนมีความเข้าใจที่ดีมีความรับผิดชอบและมีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยมีการใช้หลักนิติธรรมในการบริการ และการจัดการประชาชน ให้มีหลักประกันในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 7 – 13) กล่าวว่านโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วย

1. นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

1.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยง หรือ งดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวน และฟื้นตัวได้ยาก

1.2 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึง ศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ การจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความรุนแรง ต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประ โยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

1.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึง การพัฒนาด้าน การให้ การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้น ความเจริญทาง เศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

1.4 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญ การมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมชุมชน ในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทน เป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

1.5 ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นความจำเป็นอันดับต้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และวิธีการที่เหมาะสม

1.6 นำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมี ความสำคัญได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการ จัดสรร และกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงพอเพียง

1.7 สนับสนุนการศึกษาวิจัยและประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อกำหนด แนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

1.8 มีการใช้กฎหมายในการควบคุมดูแล รักษาสภาพแวดล้อม ของแหล่ง ท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ดักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

1.9 จัดทำแนวทางปฏิบัติหรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

1.10 จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มี การประสานงานด้านข้อมูลข่าวสาร และจัดการร่วมกันทุกระดับ

2. นโยบายด้านต่าง ๆ ในการจัดการเชิงนิเวศดังนี้

2.1 นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2.2 นโยบายด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

2.3 นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

2.4 นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

2.5 นโยบายด้านการจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

2.6 นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

3. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นพวรรณ ฐานะกาญจน์ (2545 : 6) ระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ครอบคลุม

องค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นจุดกำเนิดของระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติบางแห่งอาจไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หากทรัพยากรไม่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว ความโดดเด่นดังกล่าว อาจเป็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า และโอกาสในการเห็นสัตว์ป่า ความโดดเด่นของภูมิทัศน์ตามธรรมชาติที่มีคุณค่าในการเรียนรู้หรืออื่น ๆ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ รวมไปถึงโอกาสในการเกิดผลกระทบหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพของระบบนิเวศ หากมีคณะกรรมการการท่องเที่ยวเกิดขึ้น การพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องให้ความสำคัญอย่างมากกับการประเมินศักยภาพทรัพยากรและขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดระดับการใช้ประโยชน์ และพัฒนา หรือปรับเปลี่ยนพื้นที่ เพื่อรองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมที่จะก่อให้เกิดผลกระทบกับแหล่งท่องเที่ยวจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของฐานทรัพยากร

2. นักท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถึงลักษณะเฉพาะของแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ที่แตกต่างไปจากนักท่องเที่ยวทั่วไป ตรงที่พวกเขาต้องการจะได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แท้จริงจะมีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์เป็นทุนเดิม จึงไม่ต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนสภาพธรรมชาติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการประกอบกิจกรรมของตนเอง ปกติแล้วนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเป็นผู้มีความสนใจ และมีความรับผิดชอบในการดูแลธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แท้จริงเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ธรรมชาติน้อยมาก อย่างไรก็ตามในปัจจุบันที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความนิยมอย่างสูง มีนักท่องเที่ยวไม่น้อยเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมือใหม่ ขาดประสบการณ์และความรู้ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว และผู้ประกอบการนำเที่ยวจะต้องให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ในส่วนนี้ให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน คือ การใช้การตลาดเป็นเครื่องมือในการเลือกสรรคุณภาพของนักท่องเที่ยว โดยการให้ข้อมูลและสิ่งที่ควรคาดหวังอย่างถูกต้องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ต้องการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. การบริการที่เกี่ยวข้อง การบริการเป็นสิ่งที่มีค่าได้ ระบบการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็น การท่องเที่ยวทั่วไป หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริการที่สำคัญที่สุดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การสื่อความหมายธรรมชาติ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้กับ นักท่องเที่ยว สำหรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการประกอบกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว ควรเน้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่มีขนาดเล็กในรูปแบบที่เรียบง่าย และกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น บทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีของการปรับตัวเข้าหา ธรรมชาติ ให้กับนักท่องเที่ยว และควรมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การเป็นต้นแบบของการใช้พลังงานอย่างประหยัด หรือนำพลังงานจากธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ การนำของใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ การบำบัดของเสียอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ในการพัฒนาและให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ควรเน้นบทบาทของชุมชนของท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกอยู่กับชุมชนอย่างแท้จริง ตรงตามปรัชญา ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

4. การบริหารจัดการ เป็นองค์ประกอบส่วนสุดท้ายที่สร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริหารจัดการจะรวมเรื่ององค์กรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมถึง แผนงาน โครงการและมาตรการ และกฎระเบียบต่าง ๆ ในการควบคุมดูแลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง โดยหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในทุกองค์ประกอบของระบบการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การกำหนดโครงการ การดำเนินการจัดการ และอื่น ๆ

อรพิมพ์ สท โชคชัย (2545 : 14,16) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 ประการ

ประการแรก เป็นการท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่คำนึงถึงธรรมชาติเป็นสำคัญ โดยมีหลักการว่านักท่องเที่ยวต้องรู้จักสังเกต ชื่นชม และเรียนรู้ธรรมชาติ ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

ประการที่สอง เป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะ มุ่งให้ความรู้โดยมีการสื่อความหมาย ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ประการที่สาม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กสม่ำเสมอ ไม่ใช่เป็นการจัดเฉพาะกิจ หรือเป็นกรณีพิเศษโดยมีผู้ประกอบการธุรกิจเป็นต้นในท้องถิ่น และเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก (SME) หรืออาจร่วมธุรกิจกับผู้ประกอบการต่างชาติเชิงธุรกิจหุ้นส่วนขนาดกลาง และขนาดเล็ก

ประการที่สี่ มีการจัดการที่ช่วยลดผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะที่ผ่านมา ยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม เช่น การถือครองที่ดินและการใช้พื้นที่ธรรมชาติเป็นเขตคุ้มครอง ซึ่งมีความอ่อนไหวและเปราะบางต่อความหลากหลายทางชีวภาพ จำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันและการตรวจสอบระเบียบที่เข้มงวดเพิ่มขึ้น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย(อ้างถึงในสมภพ เจริญนุท และคณะ. 2547 : 36-37) กล่าวถึงขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า ครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก (Key Element) 4 ด้าน ที่ประกอบด้วย การพิจารณาด้านพื้นที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องและการจัดการดังนี้คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นหลัก (Identity or Authentic or Endemic or Unique) รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นด้วย

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้การศึกษาแก่สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชน ท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึงการกระจายรายได้การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการท่องเที่ยว และในที่สุดท้องถิ่นจะมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพซึ่งท้องถิ่นในที่นี้เริ่มจากระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation – based Tourism)

สรุปว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1. พื้นที่และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นแหล่งธรรมชาติเป็นสำคัญ
2. ธุรกิจการท่องเที่ยวและการตลาดการท่องเที่ยวขนาดกลางและขนาดเล็กทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

3. การบริการที่ประทับใจ เช่น มีมัคคุเทศก์ หรือผู้ให้บริการ
4. กระบวนการบริหารจัดการ

ทั้ง 4 องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วรรณา วงษ์วานิช (2539 : 74 – 75) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าการเสนอขายสินค้าทางการท่องเที่ยวแบบใหม่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว หากแต่เป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์และความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม) เข้ากับการพัฒนาท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

ชวดี นิรัตน์ตระกูล (2538 : 36) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ

1. พัฒนาจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

2. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

3. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชน ที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่

4. เพื่ออนุรักษ์และคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

5. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (อ้างถึงใน วีระ ระบอบ. 2549 : 33) กล่าวว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความสนุกเพลิดเพลิน ทั้งนี้ ต้องเป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อด้านลบน้อยที่สุด หรือเป็นผลกระทบที่อยู่ในวิสัยที่สามารถป้องกันหรือแก้ไขได้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 9 กิจกรรม ประกอบด้วย

1. กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ มี 9 กิจกรรม ได้แก่ เดินป่า

(Hiking, Trekking, Walking) ศึกษาธรรมชาติ (Nature education) ส่องสัตว์หรือดูนก (Animal/Bird Watching) เที่ยวถ้ำน้ำตก (Cave/Waterfall Exploring) พายเรือแคนู (Canoeing) หรือคายัค (Kayak) หรือ เรือใบ (Sail Boating) กระดานโต้ลม (Wind Surfing) ดำน้ำดูปะการังน้ำตื้น (Snorkeling)

และคูประการังน้ำลึก (Scuba Diving) ตั้งแคมป์ (Tent Camping) ล่องแพ (Rafting) และขี่ม้าหรือนั่งช้าง (Horse / Elephant Riding)

2. กิจกรรมกึ่งนิเวศ มี 5 กิจกรรม ได้แก่ การถ่ายรูป บันทึกภาพ/เสียง

(Photograph) ศึกษาท้องฟ้า (Sky Interpretation) ขี่จักรยานท่องเที่ยว (เสือภูเขา) (Terrain/Mountain Biking) ปีน / ไต่เขา (Rock / Mountain Climbing) ตกปลา (Fishing)

3. กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ มี 5 กิจกรรม ได้แก่

3.1 ชมความงามความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์

3.2 ศึกษาเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และ

ประวัติศาสตร์

3.3 ศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม

3.4 ร่วมกิจกรรมเรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน

3.5 ศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง

มัคคุเทศก์ (Tourist Guide)

1. ความหมายของมัคคุเทศก์และความสำคัญของมัคคุเทศก์

ชำนาญ ม่วงทิม (2535 : 24-33) ได้ให้ความหมายมัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้ชี้ทาง ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Guide มัคคุเทศก์เป็นผู้ทำหน้าที่พานักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนชี้แจง อธิบาย ตอบคำถาม และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว

นอกจากนั้น ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ไว้ว่า มัคคุเทศก์เป็นผู้มีความสำคัญในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่น้อยกว่าบุคลากรอื่น ๆ เนื่องจากเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนคอยชี้แนะ อธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวทราบ ถ้าหากนักท่องเที่ยวไปชมสถานที่ตามลำพัง โดยไม่มีมัคคุเทศก์คอยช่วยเหลือ ย่อมเกิดความยากลำบากหรือได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวไม่คุ้มกับเวลาและเงินทองที่เสียไป ฉะนั้น นักท่องเที่ยวจึงต้องการมัคคุเทศก์เป็นผู้นำทางให้ ยังเป็นการเดินทางที่ต่างถิ่นมากเท่าใด ความจำเป็นในการต้องการมัคคุเทศก์ก็จะยิ่งมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการมีมัคคุเทศก์จะช่วยให้แก่นักท่องเที่ยว

1. ท่องเที่ยวได้ทั่วถึงมากกว่า ไม่ละเลยสิ่งที่สำคัญ

2. เข้าใจเรื่องราว ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และพงศาวดารได้ถูกต้องมากกว่า

3. กำหนดระยะเวลาที่จะใช้ในการท่องเที่ยวได้แน่นอนกว่า

4. ได้รับความสะดวกสบายและท่องเที่ยวด้วยความปลอดภัยมากกว่า

5. ได้รับความรู้ ความสนุกสนาน และความเพลิดเพลินในการท่องเที่ยวมากกว่า

6. ประหยัดงบประมาณการท่องเที่ยวได้มากกว่า

7. ไม่ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น การสื่อสารทำความเข้าใจ การติดต่อเพื่อเข้าชมสถานที่ต่าง ๆ และการเลือกใช้ยานพาหนะเป็นต้น

สุภาพร มากแจ้ง (2534 : 59) มัคคุเทศก์เป็นคำสมาสของคำ มคค (ทาง) กับ อุทเทศก (ผู้ชี้นำ) แปลว่าผู้นำทาง หมายถึง “ผู้ทำหน้าที่นำเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สรุปความหมายของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวด้วยความพึงพอใจ ประทับใจ และมีความสุข เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลใดที่ได้รับค่าตอบแทน

2. ความเป็นมาของมัคคุเทศก์

อาชีพมัคคุเทศก์ในประเทศไทย แพร่หลายขึ้นภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ในระยะนั้นมีชาวต่างประเทศทั้งนักท่องเที่ยว นักธุรกิจ และผู้เกี่ยวข้องในวงการทหาร เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก อีกทั้งสงครามเวียดนามมีผลให้ทหารอเมริกันจำนวนมากเข้ามาในประเทศไทย จึงเกิดบริษัทนำเที่ยวขึ้นหลายแห่ง มีการว่าจ้างผู้มีความรู้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษมาเป็นมัคคุเทศก์ และแม้ว่าสงครามเวียดนามจะเสร็จสิ้นลงแล้ว แต่ยังคงมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวของไทยมีชื่อเสียงแพร่หลายกว้างขวางขึ้น และมีความสะดวกในการเดินทางมากขึ้น นอกจากนี้การเดินทางท่องเที่ยว ยังได้ขยายตัวไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวเชื้อชาติต่าง ๆ ที่ใช้ภาษาอื่นนอกจากภาษาอังกฤษอีกด้วย จึงทำให้เกิดความต้องการมัคคุเทศก์ภาษาอื่น ๆ เพิ่มขึ้น

ในระยะแรก ๆ มัคคุเทศก์มักจะเป็นเพียงผู้ที่พูดภาษาต่างประเทศได้เท่านั้น ซึ่งแม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ที่มีความรู้สูง แต่ก็มีจิตใจดี มีความรักหวงแหนในเกียรติภูมิของชาติไม่เอาเปรียบหลอกลวงคดโกงนักท่องเที่ยว แต่เมื่อมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาเยือนประเทศไทยมากขึ้น ทำให้มีความต้องการมัคคุเทศก์มากขึ้นตามไปด้วย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) หรือองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ในสมัยนั้นจึงได้เริ่มพัฒนาสถานการณ์ของมัคคุเทศก์ โดยจัดอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ขึ้นที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2504 และได้ดำเนินการติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยได้ขยายการอบรมไปยังสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ด้วย ปัจจุบันมีผู้ผ่านการอบรมแล้วกว่า 14,000 คน

ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการตราพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการควบคุมการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้เป็นระเบียบได้มาตรฐานเพื่อประโยชน์ของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และประโยชน์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ของประเทศ โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม 2535 เป็นต้นมา ซึ่งในส่วนของมัคคุเทศก์ กำหนดให้ผู้ที่เป็นมัคคุเทศก์ต้องมีใบอนุญาต และในการขอใบอนุญาตผู้ยื่นขอต้องมีสัญชาติไทย และมีวุฒิปับตรแสดงว่าได้ผ่านการอบรมวิชามัคคุเทศก์เป็นคุณสมบัติหลัก จึงเป็นผลให้มีการส่งเสริม สถานภาพของมัคคุเทศก์ให้สูงขึ้น กล่าวคือผู้ที่จะเข้ามาประกอบอาชีพนี้ต้องมีคุณสมบัติเหมาะสม และมีความรู้สูงพอสมควร เนื่องจากการอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ให้ความรู้พื้นฐานที่เป็นประโยชน์ ต่อการประกอบอาชีพนี้ (ชำนาญ ม่วงทิม. 2535 :24-33)

สำหรับประเทศไทย อาชีพมัคคุเทศก์เพิ่งจะมาแพร่หลายมากขึ้นภายหลังกสงครามโลก ครั้งที่ 2 เมื่อมีชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ทั้งในรูปของ นักท่องเที่ยว นักธุรกิจและผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการทหาร สงครามเวียดนามมีผลให้ทหารอเมริกันเป็น จำนวนมากเข้ามาในประเทศไทย ทั้งที่มาอยู่ประจำและที่มาพักผ่อนจากการรบ ซึ่งก็เป็นผลคือ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบริษัทนำเที่ยวเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและขยายตัวมากขึ้นตามลำดับ แม้ สงครามเวียดนามจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม แต่จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นแล้ว นักท่องเที่ยวยังประกอบด้วย คนเชื้อชาติต่าง ๆ ทั้งชาวยุโรป อเมริกัน อเมริกาใต้ ออสเตรเลีย และเอเชีย ทำให้เกิดความ ต้องการมัคคุเทศก์ที่รู้ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ นอกจากภาษาอังกฤษ เช่น ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน อิตาลี เยอรมัน ญี่ปุ่น และภาษาจีน เป็นต้น

ระยะเริ่มแรกที่มีอาชีพมัคคุเทศก์ในประเทศไทยนั้น สถานภาพของอาชีพมัคคุเทศก์ยังไม่เป็นที่ยอมรับกัน ผู้ที่เข้ามาอยู่ในวงการมัคคุเทศก์ไม่จำเป็นต้องมีความรู้สูงก็ได้เพียงแต่มีความรู้ ภาษาอังกฤษพอพูดได้ก็อาจเป็นมัคคุเทศก์ได้ จนกระทั่งเมื่อได้มีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) ขึ้นใน พ.ศ. 2502 แล้วจึงไม่เริ่มพัฒนาสถานภาพของ มัคคุเทศก์ด้วยการจัดอบรมมัคคุเทศก์ขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรกในพ.ศ. 2504 และ ได้กระทำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันรวมทั้งได้ขยายการอบรมไปยังสถาบันการศึกษาส่วนภูมิภาคด้วย นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งสมาคมมัคคุเทศก์อาชีพขึ้น เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2518 เพื่อเป็น ศูนย์กลางของ ผู้ที่ประกอบอาชีพได้มาประชุมพบกัน

ในปัจจุบันมีการกำหนดโดยทางอ้อมที่บังคับให้ผู้ที่จะเข้ามาประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ ต้องมีความรู้พื้นฐานพอสมควรนอกเหนือจากความรู้ภาษาต่างประเทศในขั้นใช้การได้ การกำหนด โดยทางอ้อมนี้ได้แก่

ประการแรก มีการแข่งขันในตลาดอาชีพมัคคุเทศก์มากขึ้น ผู้ที่มีความรู้สูงจึงได้เปรียบ ในการทำงานมากกว่าผู้ที่มีความรู้ต่ำ

ประการที่สอง บริษัทนำเที่ยวมักจะเลือกจ้างผู้ผ่านการอบรมวิชามัคคุเทศก์จาก

สถาบันการศึกษาที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมจัดอบรมด้วย เป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่จะเข้ามาอยู่ในวงการมัคคุเทศก์ต้องขวนขวาย ขอเข้ารับการอบรมก่อนสมัครงาน

ประการที่สาม สถานที่ท่องเที่ยวทางราชการบางแห่ง (โดยเฉพาะพระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม) มีการควบคุมมัคคุเทศก์ว่าจะต้องผ่านการอบรมแล้วจึงอนุญาตให้นำนักท่องเที่ยวเข้าไปชมสถานที่ได้

นอกจากนี้ อาชีพมัคคุเทศก์ยังเป็นอาชีพสงวนสำหรับคนไทยอาชีพหนึ่งใน 39 อาชีพ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา กำหนดงานในอาชีพ และวิชาชีพห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2522 และตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2521

3. คุณสมบัติและความสามารถของมัคคุเทศก์

คุณสมบัติของมัคคุเทศก์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า มัคคุเทศก์คือผู้นำเที่ยว งานของมัคคุเทศก์จึงจัดเป็นงานบริการ ดังนั้น คุณสมบัติของมัคคุเทศก์ก็คือคุณสมบัติของผู้ให้บริการนั่นเอง

โดยทั่วไปมัคคุเทศก์ที่ดีควรมีคุณสมบัติต่อไปนี้

1. มีมนุษยสัมพันธ์ดี
2. มีบุคลิกภาพดี
3. มีความรู้ดี
4. มีวาทศิลป์
5. มีความรักงาน

1. มีมนุษยสัมพันธ์ดี มนุษยสัมพันธ์ (Relationship) ได้แก่ ความสามารถในการสร้างความประทับใจ และการผูกมิตรกับผู้อื่น บุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีมักเป็นบุคคลที่มีลักษณะดังนี้

- 1.1 มองโลกในแง่ดี มีความสุจริตใจ
- 1.2 สดชื่น ร่าเริง มีอารมณ์ขัน
- 1.3 มีน้ำใจ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ ยินดีที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข
- 1.4 มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักเอาทรห่วงใยผู้อื่น
- 1.5 มีอัธยาศัย ไม่ก้าวร้าว ไม่สำคัญตนว่าเด่นเหนือผู้อื่น

มัคคุเทศก์ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีจะเป็นมัคคุเทศก์ที่เอาใจใส่ดูแล และอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเสมอญาติ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัยและประทับใจในการท่องเที่ยว

2. บุคลิกภาพดี บุคคลที่มีบุคลิกภาพดีมีคุณสมบัติดังนี้

- 2.1 มีพละนามัยสมบูรณ์ ร่างกายสมบูรณ์ ไม่อ้วนหรือผอมจนเกินไป
- 2.2 มีความคล่องแคล่วว่องไว กระฉับกระเฉง สดชื่น แจ่มใส
- 2.3 มีอารมณ์มั่นคง เยือกเย็น ไม่หวั่นไหวง่าย เจริญสถานการณต่าง ๆ

อย่างสงบสุข สุขุม

2.4 เอาใจใส่ดูแลความสะอาดของร่างกายอย่างทั่วถึง ไม่ปล่อยให้เกิดคราบหรือกลิ่นอันเป็นที่น่ารังเกียจ

- 2.5 แต่งกายได้เหมาะสมกับกาลเทศะ
- 2.6 กิริยามารยาทอ่อนโยน
- 2.7 วาจาสุภาพ อ่อนหวานไพเราะ

มัทคุเทศก์ที่มีบุคลิกภาพดี จะช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจยินดีให้เป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยว และแน่ใจว่าจะได้รับความเพลิดเพลินและความรู้ที่ถูกต้อง มีค่าควรแก่ความทรงจำ

3. มีความรู้ดี บุคคลที่มีความรู้ดีจะต้องประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้

- 3.1 สนใจสิ่งรอบตัว
- 3.2 ช่างสังเกต
- 3.3 รักการค้นคว้า
- 3.4 เป็นนักอ่าน
- 3.5 เป็นนักฟัง
- 3.6 มีความจำดี
- 3.7 รู้จักวิเคราะห์แยกแยะเหตุผลข้อเท็จจริงและความคิดเห็น

มัทคุเทศก์ที่มีความรู้ดี จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวควบคู่กับเงินและเวลาที่เสียไป

4. มีวาทศิลป์ บุคคลที่มีวาทศิลป์มีลักษณะดังนี้

- 4.1 มีน้ำเสียงชัดเจน แจ่มใส ชวนฟัง
- 4.2 มีจังหวะและลีลาการพูดเหมาะสม
- 4.3 ใช้ระดับของภาษาได้เหมาะสมกับผู้ฟัง
- 4.4 ใช้ภาษาถูกต้อง สื่อความหมายได้ชัดเจนตรงประเด็น
- 4.5 มีลำดับการพูด เข้าใจง่าย
- 4.6 สามารถเร้าความสนใจของผู้ฟังและทำให้ติดตามฟังจนจบโดยไม่เบื่อหน่าย

มัคคุเทศก์ที่มีวาทศิลป์จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทำให้การท่องเที่ยวไม่น่าเบื่อหน่าย

5. มีความรักงาน ความรักงานเป็นหัวใจของการทำงาน บุคคลที่มีความรักงาน จะมีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน มีความสุขในการทำงาน ทำให้งานนั้นมีประสิทธิภาพ มัคคุเทศก์ที่มีความรักงานจะรักที่จะให้ความดูแลนักท่องเที่ยว รักที่จะอธิบาย กระตือรือร้นที่จะนำนักท่องเที่ยวไปชมสถานที่แปลกใหม่ ยินดีที่จะหยิบยื่นประสบการณ์ที่ดี ที่มีค่าแก่นักท่องเที่ยว ด้วยความเต็มใจ และรักที่จะค้นคว้าหาความรู้ เพื่อจะให้ผลงานของตนมีประสิทธิภาพ และพอใจที่จะพัฒนางานของตน

ความสามารถของมัคคุเทศก์

นอกเหนือจากคุณสมบัติทั้ง 5 ประการดังกล่าวแล้ว มัคคุเทศก์ยังต้องมีความสามารถที่จะทำให้คุณสมบัติเหล่านั้นเด่นชัดเป็นที่ประจักษ์ ความสามารถของมัคคุเทศก์ประกอบด้วย

1. ความสามารถด้านภาษา
2. ความสามารถด้านวิชาการ
3. ความสามารถด้านการทำเที่ยว
4. ความสามารถด้านการแก้ปัญหา

1. ความสามารถด้านภาษา โดยเหตุที่งานของมัคคุเทศก์ เป็นงานที่ต้องใช้ภาษาเป็นหลักโดยเฉพาะภาษาพูด มัคคุเทศก์จึงต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาแม่ของตนและภาษาต่างประเทศอื่น ๆ อยู่ในเกณฑ์ที่ดี คือ สามารถที่จะสื่อสารทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวได้อย่างคล่องแคล่วและถูกต้อง ตามระเบียบการใช้ภาษา ความสามารถด้านภาษาจะเป็นคุณสมบัติสำคัญในการพิจารณารับสมัครมัคคุเทศก์เข้าทำงาน ดังหลักเกณฑ์การรับสมัครมัคคุเทศก์เข้าทำงานในสังคมบริษัทดิทแฮล์มที่กำหนดว่า “เนื่องจากงานของมัคคุเทศก์ต้องใช้ภาษาต่างประเทศเป็นหลักในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และงานด้านนี้ขึ้นอยู่กับภาษาพูดเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น การรับสมัครจึงต้องพิจารณาการพูดภาษาเป็นหลักสำคัญหรือมีส่วนร่วมประกอบดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่เคยผ่านการเป็นมัคคุเทศก์มาก่อน และมีความสามารถในการปฏิบัติงานอยู่ในขั้นมาตรฐานแล้ว
2. ผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศไม่ว่าสาขาใด ๆ ก็ตาม แต่ผู้นั้นต้องรอบรู้เรื่องภาษา เช่น พูด อ่าน เขียน และฟังเข้าใจเป็นอย่างดี
3. ผู้ที่ผ่านการอบรมวิชามัคคุเทศก์จากสถาบันต่าง ๆ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมจัดอบรมด้วย

4. ผู้ที่จบการศึกษาจากสาขาวิชาการท่องเที่ยวทั้งของรัฐและเอกชน
5. ผู้ที่มีความสามารถในการพูด ฟัง และเข้าใจในภาษาต่างประเทศ

(ไม่จำกัดว่าจบการศึกษาในประเทศหรือต่างประเทศ)

6. บุคลิกภาพของผู้สมัคร เป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องพิจารณา นักอุตสาหกรรรมที่มีความสามารถด้านภาษา และมีวาทศิลป์จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความสามารถด้านวิชาการ ความสามารถด้านวิชาการ ได้แก่ ความรู้ที่มัคคุเทศก์ต้องใช้เพื่อการประกอบอาชีพ คือ

2.1 ความรู้เกี่ยวกับ แหล่งท่องเที่ยว เช่น ที่ตั้งประวัติความเป็นมา สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ การเข้าถึงที่พักแรม กิจกรรมการท่องเที่ยว ฯลฯ

2.2 ความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทย เช่น ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ศาสนา ความเชื่อธรรมเนียมจารีต อาหารการกิน การเมืองการปกครอง ฯลฯ

2.3 ความรู้รอบตัวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว เช่น อัตราแลกเปลี่ยนเงินสกุลต่าง ๆ กับเงินไทย ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ เหตุการณ์โลกปัจจุบัน อัตราค่าที่พักและบริการต่าง ๆ ของโรงแรม ระเบียบพิธีการทางศุลกากร แหล่งเริงรมย์ และแหล่งซื้อสินค้าต่าง ๆ ตลอดจนการปฐมพยาบาล เป็นต้น

3. ความสามารถ ด้านการนำเที่ยว ความสามารถด้านการนำเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญของอาชีพมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์แม้จะมีคุณสมบัติครบทั้ง 5 ประการ มีความสามารถในการใช้ภาษา และมีความสามารถด้านวิชาการเป็นอย่างดี แต่หากขาดความสามารถด้านการนำเที่ยวก็ไม่อาจประสบความสำเร็จในอาชีพได้ มัคคุเทศก์ที่มีความสามารถด้านการนำเที่ยว จะทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ประกอบด้วยสาระความรู้และการพักผ่อนอย่างแท้จริง นักท่องเที่ยวไม่รู้สึกรู้หายเหนื่อย เพราะถูกเร่รังรัดและเบื้ออหน้ายเพราะถูกยึดเย็ดด้วยความรู้จนเกินความจำเป็น หรือเบื้ออหน้ายเพราะมัคคุเทศก์ขาดความรู้ ไม่สามารถสนองความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ความสามารถด้านการนำเที่ยวประกอบด้วย

3.1 ความสามารถในการจัดเวลา มัคคุเทศก์ที่ดีต้องสามารถกำหนดเวลาในการนำเที่ยวแต่ละรายการ ได้พอเหมาะ และนักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวครบตามรายการที่จัดให้โดยไม่รู้สึกรู้หายเหนื่อย หรือเบื้ออหน้าย การเตรียมการข้อนี้ทำได้โดยมัคคุเทศก์ต้องสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวล่วงหน้า แบ่งเวลาในการนำชมแต่ละจุดตามความสำคัญและความน่าสนใจ ทั้งนี้โดยไม่ลืมคำนึงถึงการให้เวลาส่วนตัมแก่นักท่องเที่ยวด้วย เช่น การปล่อยให้ยนักท่องเที่ยวเดินเที่ยวชมโดยอิสระ ในจุดที่

แต่ละคนสนใจเป็นพิเศษ การให้เวลาถ่ายรูป ทำธุระส่วนตัว คั้นน้ำ รับประทานอาหารว่าง ชื่อของที่ระลึก ฯลฯ

3.2 ความสามารถในการวิเคราะห์นักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ที่ดีต้องสามารถวิเคราะห์นักท่องเที่ยวในกลุ่มที่ตนรับผิดชอบนำเที่ยวแต่ละครั้งว่า มีความสนใจเป็นพิเศษเรื่องใด เพื่อจะจะสามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ถูก เช่น นักท่องเที่ยวที่สนใจชมศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม มัคคุเทศก์ควรใช้เวลาส่วนใหญ่กับการเที่ยวชมแหล่งศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม รวมทั้งให้การบรรยายในแต่ละจุดโดยละเอียด ส่วนนักท่องเที่ยวที่สนใจเพียงท่องเที่ยวถ่ายรูป และชื่อของที่ระลึก มัคคุเทศก์ก็ควรบรรยายสั้น ๆ เฉพาะเรื่องทั่ว ๆ ไปที่นักท่องเที่ยวควรทราบ และให้เวลาอิสระแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้นตามที่นักท่องเที่ยวพอใจ โดยไม่เกินเวลาที่กำหนดไว้ในรายการ การวิเคราะห์นักท่องเที่ยวทำได้โดยการศึกษาลักษณะประจำชาติของชนชาติต่าง ๆ เช่น ชนชาติฝรั่งเศส มักสนใจประวัติศาสตร์และโบราณคดี อเมริกันชอบท่องเที่ยวผจญภัย ชาวเอเชียชอบถ่ายรูปและชื่อของ เป็นต้น เพศ วัย และระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยว ก็มีส่วนกำหนดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน

3.3 ความสามารถในการเฝ้าความสนใจ มัคคุเทศก์ที่ดีต้องสามารถทำให้นักท่องเที่ยวสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดรายการท่องเที่ยว ทั้งระหว่างการเดินทางและจุดแวะชม ดังนั้น นอกจากความรู้เกี่ยวกับจุดท่องเที่ยวและสถานที่ที่น่าสนใจตามทางผ่านที่มัคคุเทศก์อาจชี้ชวนให้นักท่องเที่ยวสนใจได้แล้ว หากเดินทางเป็นเวลายาวนาน มัคคุเทศก์ควรมีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมหรือการละเล่นเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อคลายเหงา และช่วยให้เกิดความเป็นกันเอง ภายในกลุ่มของนักท่องเที่ยวด้วย

3.4 ความสามารถในการบริการและอำนวยความสะดวก มัคคุเทศก์ที่ดีต้องเอาใจใส่ดูแลให้นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน สะดวกสบาย และปลอดภัยปราศจากอุปสรรคและข้อขัดข้อง ดังนั้น ก่อนการนำเที่ยวทุกครั้งมัคคุเทศก์ควรตรวจสอบความเรียบร้อยของยานพาหนะแจ้งย้ายสถานที่พักแรมและสถานที่ประกอบการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นัดหมายและให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่จะไป ตั้งแต่กำหนดการ การเตรียมตัว ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวควรทราบ เช่น การเข้าชมพระบรมมหาราชวังต้องแต่งกายสุภาพ การเข้าพระอุโบสถต้องถอดรองเท้า สุภาพสตรีถูกต้องตัวพระภิกษุไม่ได้ การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ถ่ายภาพ หรือถ่ายภาพยนตร์ ฯลฯ การเตรียมสัมภาระ และข้อควรระวังต่าง ๆ เอาใจใส่ดูแลนักท่องเที่ยวโดยทั่วถึงและเสมอหน้า

4. ความสามารถ ด้านการแก้ปัญหา มัคคุเทศก์ที่ดี ต้องมีความสามารถ ในการ

แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง โดยคำนึงถึงประโยชน์ของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ การที่จะสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้คตินั้น มัคคุเทศก์ต้องมีการเตรียมการที่ดี โดยศึกษาล่วงหน้าถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในการนำชมแต่ละรายการ และศึกษาขั้นตอนของการแก้ปัญหาเหล่านั้น และจัดเตรียมอุปกรณ์หรือวิธีการไว้ล่วงหน้า โดยมีสิ่งสำคัญคือ ความมีสติมั่นคง และความรอบคอบของมัคคุเทศก์ ตัวอย่างปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การนำเที่ยวทางเรือ อาจเกิดอุบัติเหตุเรือจม และนักท่องเที่ยวว่ายน้ำไม่เป็น ทางแก้ปัญหาก็แก้ ตรวจสอบเรือที่เป็นพาหนะว่ามีชูชีพหรือเครื่องช่วยชีวิตพร้อมและอยู่ในสภาพใช้งานได้ มัคคุเทศก์ควรผ่านหลักสูตรช่วยคนตกน้ำ หรือรู้วิธีช่วยคนตกน้ำ เป็นต้น

4. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของมัคคุเทศก์

งานของมัคคุเทศก์เป็นงานที่ประสบปัญหา จำเป็นที่จะต้องแก้ไข อย่างเร่งด่วน อยู่เสมอ และปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ไม่คาดคิดมาก่อนก็มีเป็นจำนวนมาก

ลักษณะประจำตัวของมัคคุเทศก์ที่จะช่วยให้การแก้ปัญหาต่าง ๆ ลุล่วงไปได้ง่ายขึ้น และเป็นผลดีนั้นมีอยู่ 4 ประการ คือ

1. ความมีสติ
2. ความรู้สึกรับผิดชอบในหน้าที่
3. การมองโลกในแง่ดี
4. ความมีน้ำใจ

โดยทั่วไปมัคคุเทศก์และชาวไทยก็มีความรู้สึกเอาอกเอาใจชาวต่างประเทศที่มาเยือนประเทศไทยในฐานะนักท่องเที่ยวคืออยู่แล้ว ถึงจะพบปัญหาบางอย่างเพียงไร ก็พยายามให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่

ข้อที่พึงสังวรในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก็คือ ระเบียบการปฏิบัติหน้าที่บริษัทนำเที่ยวแต่ละแห่งมีกฎข้อบังคับต่างกัน จึงเป็นการสมควรที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบของบริษัท อาทิเช่น ในกรณีเกิดอุบัติเหตุนักท่องเที่ยวได้รับบาดเจ็บ ถึงต้องส่งโรงพยาบาล บริษัทนำเที่ยวแต่ละแห่งได้มีการติดต่อใช้บริการของโรงพยาบาลใดโรงพยาบาลหนึ่งโดยเฉพาะหรือเปล่า เป็นข้อแรกที่มัคคุเทศก์ควรทราบ จะได้จัดส่งไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลที่มีข้อตกลงกันอยู่ก่อนแล้ว เว้นไว้เสียแต่ว่าเป็นกรณีฉุกเฉินรีบด่วนไม่สะดวกในการปฏิบัติ เพราะอาจจะก่อให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตหรือพิการจึงจำเป็นต้องใช้สถานพยาบาลที่ใกล้ที่สุด เคยมีเรื่องเกิดขึ้นมาแล้วว่าหลังจากนักท่องเที่ยวได้รับการรักษาพยาบาลแล้ว ค่าใช้จ่ายที่สถานพยาบาลเรียกเก็บเกิดเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นภายหลัง

อุบัติเหตุได้เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่เสมอไป บ่อยครั้งเกิดขึ้นก่อนที่มัคคุเทศก์ จะพบกับนักท่องเที่ยว อาทิเช่น นักท่องเที่ยวเกิดเจ็บตาในขณะที่เดินทาง ขณะท่องเที่ยวทำฟันปลอม หาย นักท่องเที่ยวทำแว่นสายตาแตก ฯลฯ

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ พอที่จะสรุปวิธีแก้ไขได้ดังนี้

1. หาความรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของบริษัทนำเที่ยว
2. ความรู้เกี่ยวกับสถานพยาบาล อัตราค่ารักษาพยาบาล
3. ปรีกษาหรือกับหัวหน้าคณะของนักท่องเที่ยว
4. รายงานให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัทนำเที่ยวทราบ ก่อน หรือ

หลังการปฏิบัติหน้าที่ตามสมควรแก่กรณี

5. เดินทางไกลควรแนะนำให้นักท่องเที่ยวหรือบริการรถเช่ามียาชุดที่จะต้องใช้ยาม
ฉุกเฉินติดไว้บ้าง

6. มัคคุเทศก์ควรมียาที่ใช้ประจำติดตัวไว้โดยเตรียมประมาณไว้เพื่อผู้อื่นบ้าง

ปัญหาเกี่ยวกับการเดินทางส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกิดความรับผิดชอบของมัคคุเทศก์ สิ่งที่พึงกระทำก็คือ เป็นสื่อกลางช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อสอบถาม ขอให้มัคคุเทศก์ แสดงความมีน้ำใจ เห็นอกเห็นใจกับผู้ที่ประสบปัญหา แต่ทั้งนี้ต้องตระหนักด้วยว่า การตัดสินใจ ปฏิบัติหน้าที่เกินกว่าสิทธิและอำนาจก็ไม่ใช่ว่าสิ่งใดถูกต้องเสมอไป

สรุปการแก้ปัญหาก็คือ

1. ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่ออำนวยความสะดวก
2. แก้ไขปัญหาที่เร่งด่วนก่อนตามลำดับ แล้วแต่กรณี
3. ให้เจ้าหน้าที่ชั้นสูงของบริษัทเป็นผู้รับทราบโดยละเอียดและขอคำสั่งในการ

ปฏิบัติ

ปัญหาที่พักแรม

ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำ คือ โรงแรมสำรองที่พักซ้ำกัน หรือ เกินกว่าขีด
ความสามารถวิธีการที่จะแก้ไขก็ต้องคำนึงถึงความสำคัญสูงสุด รายการนำเที่ยวไม่ว่าจะดีเลิศเพียงใด
แต่ถ้ามีปัญหาเรื่องที่พักแล้ว รายการนำเที่ยวนั้นอาจจะต้องล้มเลิก จึงควรจัดการแก้ไขด้วยการหาที่
พักไว้ก่อน แม้ว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงรายการนำเที่ยวไปบ้างเพื่อความเหมาะสม หรือความ
จำเป็นจะดีกว่า

ปัจจุบันนี้มีปัญหาเรื่องความปลอดภัยของทรัพย์สิน ในขณะที่นักท่องเที่ยวพักแรม
เช่น ของมีค่าหายในห้องพักหรือของขาดหายไปไม่ครบจำนวนในกรณีที่ฝากตู้นิรภัยของ โรงแรม

มัคคุเทศก์ก็ต้องขอความร่วมมือจากทางโรงแรม โดยการติดต่อผู้ช่วยผู้จัดการ ซึ่งจะเป็นผู้อยู่ประจำ เพื่อให้ความร่วมมือช่วยกันแก้ปัญหาต่อไปตามสมควร

ข้อสรุปในการแก้ปัญหาที่พักรวมไม่พอจำนวน

1. ไม่ควรให้นักท่องเที่ยวแยกย้ายไปพักหลาย ๆ แห่ง เพราะจะทำให้เกิดปัญหามากขึ้น พยายามให้อยู่รวมกลุ่มกันให้มากที่สุด การขอร้องให้โรงแรมเพิ่มเติมเตียงขึ้นแต่ละห้อง จะดีกว่าแยกไปพักหลาย ๆ กลุ่ม

2. กระเป๋าเดินทางควรควบคุมดูแลไว้ที่เดียว จนกว่าการจัดห้องพักรับรองเรียบร้อยแล้ว เพื่อป้องกันการสูญหายและการนำส่งผิด

นอกเหนือไปจากคุณสมบัติประจำตัวมัคคุเทศก์ได้ดังกล่าวแล้ว ควรชำนาญในการทำงานหรือประสบการณ์มีส่วนช่วยมาก ปัญหาต่าง ๆ ต้องเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ การแก้ไขปัญหาก็ให้ลุกล่วงไปได้ด้วยดี ขึ้นอยู่กับความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญที่สุดก็คือ ความหวังดีต่ออาชีพและหน้าที่ของมัคคุเทศก์ ความหวังดีต่อวงการธุรกิจการท่องเที่ยว และความหวังดีต่อชื่อเสียงของประเทศชาติเป็นที่สุด

5. องค์ประกอบของการทำหน้าที่มัคคุเทศก์

บทบาทและหน้าที่ของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์มีบทบาทสำคัญ 2 บทบาท บทบาทแรกได้แก่

บทบาทในฐานะตัวแทนของประเทศหรือของท้องถิ่นที่ตนประกอบอาชีพอยู่ ส่วนอีกบทบาทหนึ่ง คือ บทบาทของ ผู้นำเที่ยว ซึ่งเป็นบทบาทปกติ แต่ละบทบาทมีหน้าที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม มัคคุเทศก์ต้องรับผิดชอบที่จะปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้น โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

บทบาทและหน้าที่ในฐานะตัวแทนของประเทศหรือของท้องถิ่น

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว บุคคลที่นักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุดตลอดระยะเวลาท่องเที่ยว คือ มัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยวจะยึดมัคคุเทศก์เป็นที่พึ่ง ให้ความไว้วางใจและเชื่อถือทุกสิ่งที่มีมัคคุเทศก์แนะนำ สำหรับนักท่องเที่ยวการแสดงออกของมัคคุเทศก์เป็นเครื่องแสดงความเป็นชนชาตินั้น หรือความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ดังนั้น หากนักท่องเที่ยวประทับใจมัคคุเทศก์ในทางดี นักท่องเที่ยวก็จะมีทัศนคติต่อประเทศหรือท้องถิ่นนั้น หากนักท่องเที่ยวประทับใจมัคคุเทศก์ในทางเลว นักท่องเที่ยวก็จะมีทัศนคติทางลบต่อประเทศหรือท้องถิ่นนั้น ดังนั้น บทบาทของมัคคุเทศก์ในฐานะตัวแทนของประเทศหรือท้องถิ่นจึงเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่ง แม้จะมีใช้บทบาทหลักของอาชีพมัคคุเทศก์ก็ตาม

ในฐานะตัวแทนของประเทศหรือท้องถิ่น มัคคุเทศก์มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. แสดงความเป็นไทยให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านกิริยามารยาท

การวางตน ค่านิยมของสังคมไทย เช่น ความอ่อนโยน ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตลอดจน การดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมไทย กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ มัคคุเทศก์ทำหน้าที่เป็นจุดทาง วัฒนธรรมไทยนั่นเอง

2. สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชนชาติ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชาติ และ สถาบันต่าง ๆ ของชาติ เชิดชูความเป็นชาติอารยะที่ทัดเทียมกับชาติอื่น ๆ หลีกเลี่ยงการประทุติ ปฏิบัติที่อาจนำความเสื่อมเสียมาสู่ประเทศชาติ หรือความประทุติที่อาจก่อให้เกิดความรู้สึกอหังง เหยียดหยามแก่ประเทศชาติและชนชาติไทย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็ ทำหน้าที่เป็น จุดสันติภาพ นั้นเอง

ศิลปการพูดสำหรับมัคคุเทศก์

ในขณะที่กิจการท่องเที่ยวกำลังทวีความสำคัญมากขึ้นทุกวันในบ้านเรา มัคคุเทศก์ ก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว การยกระดับมัคคุเทศก์จาก “สมัครเล่น” ให้เป็น “อาชีพ” หรือเป็น “มัคคุเทศก์มาตรฐาน” นั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก

ถ้าจะถามว่า ทำไมนักท่องเที่ยวจึงต้องการมัคคุเทศก์ ก็เห็นจะแยกตอบเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ทำให้การท่องเที่ยวทั่วถึงมากกว่า ไม่ละเลยสิ่งที่สำคัญ ๆ
2. ทำให้เข้าใจเรื่องราวความเป็นมา เกร็ดพงศาวดารถูกต้องกว่า
3. คำนวณระยะเวลาที่จะใช้ในการท่องเที่ยวได้แน่นอนกว่า
4. นักท่องเที่ยวจะเกิดความปลอดภัยกว่า ทั้งด้านสวัสดิภาพและทรัพย์สิน
5. คิดอย่างละเอียดแล้ว มีมัคคุเทศก์ ประหยัดกว่าไม่มี
6. ทำให้นักท่องเที่ยวสนุก สะดวก และสบายใจกว่า ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาปรารถนา

เมื่อลงทุนมาเที่ยว

7. ทำให้การท่องเที่ยวนั้นประทับใจ ผิงใจมากกว่า

ความประทับใจนั้น นอกจากจะประทับใจ ในสถานที่ท่องเที่ยว ทักษะนิภาพความ แปลกหู แปลกตาแล้ว มัคคุเทศก์ยังมีส่วนช่วยอย่างสำคัญทำให้เขาเกิดความประทับใจ อย่างน้อย ๆ มัคคุเทศก์ก็สร้างความประทับใจได้ 3 ประการ คือ

1. ความเอาใจใส่ดูแล
2. บุคลิกภาพทั่ว ๆ ไป
3. ศิลปการพูด

การพูด คือ การสื่อสารความคิดจากผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง โดยอาศัยน้ำเสียง

ภาษา และกิริยาท่าทางเป็นสื่อ การพูดเป็นทั้งศิลปะ และวิทยาศาสตร์ อยู่ในตัวของมันเอง หมายความว่า ส่วนหนึ่งของการพูด ต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัว และอีกส่วนหนึ่งก็มี กฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติและถ่ายทอดสู่กันได้

เราอาจกล่าวได้ว่า แม้เครื่องมือสื่อข้อความจะก้าวหน้าทันสมัยขึ้นเพียงใด ความสำคัญของการพูดก็หาได้ลดน้อยลงไป ตรงกันข้ามกลับทวีความสำคัญมากขึ้นเป็นเงา ตามตัว

ทุกอาชีพ ทุกตำแหน่ง ทุกหน้าที่ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ “มนุษย์” ต้องให้ความสำคัญและสนใจ “ศิลปการพูด” หรือ “ความสามารถในการเจรจา” เข้าช่วย ทำให้คนใด มีฝีมือประสบความสำเร็จล้นหลามมักค่อนักแล้ว เพียงข้อกล่าวหาสั้น ๆ ว่า “ขวานผ่าซาก” หรือ “ปาก เสียว” เท่านั้น

แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพูด

1. คนทุกคน (ที่ไม่เป็นใบ้) บ่อม “พูดได้” แต่บางคนเท่านั้น “พูดเป็น”
2. การพูดเป็นทั้ง “ศิลป์” และ “ศาสตร์”
3. นักพูดที่ดีไม่จำเป็นต้องอาศัย “พรสวรรค์” เสมอไป หากทำให้เกิดขึ้นได้

ด้วยการศึกษา และฝึกฝน

4. ในโลกนี้ไม่มีใครพูดเก่งเสียจนไม่มีทางจะปรับปรุงได้ดีกว่านั้นได้อีก
5. การฝึกพูดต่อที่ชุมนุมชน เป็นวิธีที่มีผลมากที่สุด ต่อการปรับปรุง

บุคลิกภาพ

ทั้งภายนอกและภายใน

แบบต่าง ๆ ของการพูด (Types of Speech)

1. แบบจูงใจหรือชักชวน (Persuasive speech)
2. แบบบอกเล่าหรือบรรยาย (Instructive speech)
3. แบบบันเทิง (Recreative speech)

วิธีการพูด (Methods of Speaking)

1. ท่องจำมาพูด (Memorized speech)
2. อ่านจากร่างหรือต้นฉบับ (Reading the speech)
3. พูดจากความเข้าใจ หรือจดเฉพาะหัวข้อ (Ektempo – speech)
4. พูดแบบกะทันหัน ไม่เตรียมตัว (Impromptu – speech)

บุคลิกภาพภายนอกสำหรับผู้พูด (External Personality)

1. รูปร่างหน้าตา (Looks)
2. การแต่งกาย (Appearance)

3. การปรากฏตัว (Appearance)
4. การใช้ท่าทาง (Gesture)
5. การสบสายตา (Eye – Contact)
6. การใช้น้ำเสียง (Voice)
7. การใช้ถ้อยคำภาษา (Wording)

บุคลิกภาพภายในสำหรับผู้พูด (Internal Personal)

1. ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self – confidence)
2. ความกระตือรือร้น (Enthusiasm)
3. ความจริงใจ (Sincerity)
4. ความคิดริเริ่ม (Creativity)
5. ความรอบรู้ (Knowledge)
6. ความสังเกตจดจำ (Memory)
7. อารมณ์ขัน (Sense of humour)

ข้อเสนอแนะบางประการสำหรับผู้พูด

1. มีความเป็นกันเอง
2. ลดความเห็นแก่ตัว
3. เอาใจใส่นักท่องเที่ยวทุกคนในกลุ่ม
4. ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ
5. จำชื่อเขาให้ได้ เรียกชื่อเขาให้ถูก
6. สดชื่น ร่าเริง มีอารมณ์ขัน
7. รู้ให้จริง (อย่าขมขื่น)
8. หัดเป็นนักอ่าน และสังเกตจดจำ
9. เป็นนักฟังที่ดี
10. สร้างทัศนคติที่ดีต่อประเทศไทย

การสื่อสารของนักพูด

ความหมายและความสำคัญของการสื่อสาร

คำว่า การสื่อสาร เรานำมาจากภาษาอังกฤษว่า Communication ตามความหมายของคำหมายถึง “การส่งความคิด ความรู้สึกของตนเองออกสู่ผู้อื่นและรับสิ่งนั้นจาก ผู้อื่นอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือคุณสมบัติของมนุษย์ ถ้านำความหมายดังกล่าวมาพิจารณาต่อไปก็ตีความได้ว่าไม่ว่ามนุษย์แสดงกิริยาใด ๆ ยังผลให้เกิดเป็นความรับรู้และ “ความเข้าใจ” ของอีกฝ่ายหนึ่ง เราถือ

ว่าเป็น “การสื่อภาษา” ทั้งสิ้น และโดยคำว่า “ภาษา” หมายถึง “ความเข้าใจ” คำ “ภาษา” เป็นภาษาสันสกฤต แต่มักจะนำมาใช้ในความหมายถึง “ถ้อยคำ”

“การสื่อภาษา” แสดงได้ว่าไม่ว่าจะด้วย การเขียน การพูด การใช้สัญญาณ เสียง แสง สี การเคลื่อนไหว กิริยาท่าทาง รวมตลอดถึงเครื่องหมาย ภาพ อันแสดงออกอย่างมีระเบียบ และ หลักเกณฑ์ที่มนุษย์ในแต่ละหมู่รับรู้และเข้าใจ เรามักจะเข้าใจกันเพียงว่า การสื่อภาษา หมายถึง การตีความจากการเขียนและการพูด ซึ่งการตีความจากการเขียนข้อปฏิบัติ หมายถึง การอ่านและการมอง แต่โดยแท้จริงนั้น “การสื่อภาษา” รวมความทุกอย่างที่เป็นการประพฤติกฎปฏิบัติของมนุษย์ ต่อมนุษย์ที่มีผลเป็น “ความเข้าใจ”

การแสดงท่าทางของมนุษย์ ซึ่งได้มีผู้รวบรวมในลักษณะของการสื่อสาร โดยเรียกว่า ภาษา ท่าทาง หมายถึง “การใช้ท่าทางเป็นเครื่องสื่อ ความหมายหรือเป็นภาษาในการถ่ายทอด ความหมายและอารมณ์ระหว่างบุคคล หรือระหว่างสัตว์ หรือระหว่างสัตว์กับคน หรือคนกับสัตว์ ภาษาท่าทางเป็นสื่อที่คนเราใช้สื่อสารกันอยู่ทุกขณะ”

การที่เอาภาษาท่าทางมาประกอบไว้ในหัวข้อความหมายของการสื่อภาษาคับกันนั้นก็เพื่อที่จะได้เน้นถึงคำว่า “การสื่อภาษา” และ “การสื่อสาร” ซึ่งมักจะใช้สองคำนี้มีความหมายเดียวกันจากความหมายดังกล่าว ทำให้เห็นว่า การสื่อภาษา ก็ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

1. ผู้ส่งสาร (หมายถึง ผู้เสนอ ได้แก่ ผู้พูด ผู้เขียน ผู้แสดง ฯลฯ)
2. สาร (หมายถึง ข้อความ สัญญาณ สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ฯลฯ)
3. ผู้รับสาร (หมายถึง (ผู้ดู ผู้รับ ผู้อ่าน ผู้ฟังสาร ฯลฯ)

การสื่อภาษาจะขาดองค์ประกอบใดหนึ่งไม่ได้ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การใช้ชีวิตประจำวัน มนุษย์ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้ง 3 นี้ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ความสำคัญของการสื่อภาษาจึงจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงต่อไป

ถ้าจะศึกษาการสื่อภาษาให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่า มีความซับซ้อนพอ ๆ กับ พฤติกรรมของมนุษย์ และจะไม่หยุดแค่องค์ประกอบ 3 ส่วน ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกที่น่าศึกษาดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของการสื่อภาษาโดยทั่วไปน่าจะประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้
 1. Source แหล่งกำเนิดหรือต้นความคิด ความประสงค์หนึ่ง ๆ
 2. Encoder ผู้ถ่ายทอดความคิด ความเห็น ความต้องการหนึ่งออกสู่ผู้อื่น (ผู้สื่อภาษา หรือผู้ส่งสาร)
 3. Message หมายถึง สัญญาณ สัญลักษณ์ คำพูด ท่าทาง ฯลฯ ใด ๆ ที่ผู้

ส่งสารให้ส่งผู้รับสารให้รับรู้ตามความหมายที่ผู้ส่งสารต้องการ

4. Channel หมายถึง วิธีทางที่ผู้ส่งสารเลือกใช้ส่งสาร เช่น ด้วยการพูด การเขียน โทรศัพท์ โทรเลข วิทยุ เป็นต้น
5. Receiver หมายถึง ผู้รับสาร
6. Attention หมายถึง การเสนอเนื้อเรื่องที่ควรแก่การสนใจที่จะติดตาม
7. Attitude หมายถึง การมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่ย่าน และติดตามด้วยดี
8. Appreciation หมายถึง เกิดความชื่นชมหรือพอใจแก่การต้อนรับ รับรู้

ในเรื่องนั้น ๆ

ถ้าจะเปรียบกับการเขียนข้อความ 1 เรื่อง แต่ละส่วนดังกล่าวนี้เปรียบเทียบได้กับแต่ละย่อหน้า ซึ่งควรที่จะต้องมีความต่อเนื่องกันของแต่ละย่อหน้านั้นเอง

อย่างไรก็ดี กล่าวถึงความสัมพันธ์ของการสื่อข้อความก็จะต้องกล่าวถึงการ ใช้ด้วยคำไปพร้อม ๆ กัน เพราะด้วยคำเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดข้อความซึ่งมีความสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟัง เกิดความรู้สึกนึกคิดยอมรับ รับรู้ หรือยอมรับ และที่สุดเป็นความพอใจนั้น การใช้ด้วยคำมีส่วนอย่างมากทีเดียว

2. ความเข้าใจในลักษณะของภาษาไทย ที่จริงเรื่องนี้เป็นที่เข้าใจ และได้ศึกษามาแล้วแต่อย่างไรก็ตาม ภาษาประจำชาติไม่ว่าชาติใดมักเข้าตำรา “หญ้าปากคอก” ด้วยกันทั้งนั้นในที่นี้จึงเพียงนำมาสรุปพอเป็นข้อสังเกตและทบทวนเท่านั้น ดังต่อไปนี้

2.1 ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีสังกัด กล่าวคือ ส่วนภาษาจะใช้ในที่ต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่า ภาษาการพูดวิชาการ กฎหมาย การประพันธ์ ฯลฯ แต่ละลักษณะจะใช้ด้วยคำแตกต่างกันไปตามความมุ่งหมายของผู้ใช้ เช่นคำขวัญที่ดั่งขึ้นเป็นเฉพาะเรื่อง “อายุสั้นถ้าความดันโลหิตสูง” เป็นคำขวัญของวันอนามัยโลก เป็นต้น

2.2 ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีคำใช้ได้เหมาะแก่กาลเทศะและบุคคล ตลอดจนคำแทนตัวในจดหมายทั้งส่วนตัวและราชการ

2.3 ภาษาไทยมีลักษณะเป็นสุภาษิต ให้แง่คิด ลักษณะนี้ได้แก่ คำพังเพย ส่วนภาษาไทย สุภาษิต และบทประพันธ์ในวรรณคดี และวรรณกรรมของไทยซึ่งมีอยู่มากมาย และโดยชีวิตประจำวันในการสนทนาลักษณะของคนไทยก็มีส่วนความเปรียบเปรยกระทบกระเทือนอยู่ไม่น้อย การเลือกใช้โวหารเช่นนี้ไทยเรามีอยู่มากมาย

2.4 ลักษณะของภาษาไทย เป็นภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์หรือที่เรียกว่าเสียงคนตรี ถ้าเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนความหมายจะเปลี่ยนด้วย ไทยจึงเป็นชาติที่มีคำประพันธ์ไพเราะงดงามสุนทรียของผู้ประพันธ์เสียงของคำ สั้น ยาว หนัก เบา มีผลต่อการนำคำมาเรียงให้เกิด

อารมณ์ตามความรู้สึกนึกคิดตามถ้อยคำนั้น ๆ ได้อย่างดี ลักษณะนี้ถ้าจะยกบทประพันธ์จะวิเคราะห์ได้ชัดเจนว่าความเรียง

3. ความเข้าใจและรู้จักสังเกตท่าทีของผู้รับสารหรือผู้เกี่ยวข้อง “ความคิดที่สนคดีและสภาพจิตจะมีอิทธิพลต่อลักษณะท่าทางของคน” ลักษณะนี้เป็นข้อที่ควรนำมาสังเกตเมื่อเกิดการ “ส่งสาร” อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การดิชม การวิจารณ์ การแนะนำ “ผู้รับสาร” จะแสดงที่ท่าออกมาทันทีต่อ “สาร” ที่มากระทบนั้น นักบริหาร ผู้บังคับบัญชา ควรจะได้ใช้การรู้จักสังเกตท่าทีดังกล่าวนี้เมื่อเกิดความจำเป็นต้องดิชม วิจารณ์ แนะนำ ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. การรู้จัก “ให้เกียรติ” แก่ผู้เกี่ยวข้อง โดยธรรมชาติมนุษย์ต้องการสันติสุขด้วยกันทั้งนั้น การใช้เกียรติแก่ผู้เกี่ยวข้องเป็นวิธีของการสื่อสาร ที่มีผลตอบในทางให้เกียรติแก่ผู้ส่งสารเช่นเดียวกันจะเป็นด้วยถ้อยคำ น้ำเสียง กริยา ท่าทาง ล้วนแต่แสดงออกว่า “ผู้ส่งสาร” มุ่งหวังอย่างไรต่อ “ผู้รับสาร”

5. การยอมรับสภาพ สถานภาพ ฐานะ หน้าที่ของคนลักษณะนี้จะทำให้วิถีทางของการสื่อสารเป็นไปอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงระดับการสื่อสาร และสัมพันธภาพในการสื่อสารดังกล่าวไว้ในความสำคัญของการสื่อสาร

ข้อสังเกต ถ้าจะกล่าวถึงจิตวิทยาของการสื่อสารให้ครบถ้วนจะเป็นการยาก เพราะเรื่องของมนุษย์นั้น ไม่มีกฎเกณฑ์ใดในโลกที่จะวางไว้ให้มนุษย์ปฏิบัติเป็นข้อยุติได้ และไทยเราก็มักจะศึกษาจากตำราของต่างประเทศเป็นส่วนมาก แต่แท้จริงไทยเรามีความเปรียบเทียบกับข้อคิดของมนุษย์ไว้มากมาย ซึ่งถ้านำมาศึกษาแล้วจะเห็นว่าไทยก็เป็นนักจิตวิทยาที่เก่งพอตัวทีเดียว ในวรรณคดีไทยกล่าวไว้ทั้งความเปรียบ สุภาษิต อาทิ

“จิตมนุษย์นี้ไชร้ายากแท้ยังถึง”

“ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด

“ชายข้าวเปลือกหุงข้าวสาร โบราณว่า

เราก็จิตคิดคู่เล่าเขาก็ใจ

การอยู่ในสังคมใดบางครั้งเราก็ควร

ชีวิตของการทำงานก็ต้องมีทั้งคนรักและคนเกลียด บางครั้งก็ต้องคิดว่า

“คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ”

ก็ไม่คบเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน”

น้ำพึ่งเรือเสื่อพึ่งป่าอ้อผสมสับ

ผูกอื่นใดผูกไมตรีดีกว่าพาล”

“เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม”

ด้วยเหตุนี้ จิตวิทยากับการสื่อสารจึงยกมาพอเป็นทางเท่านั้น โดยทางปฏิบัติที่เป็นจริง ผู้ปฏิบัติก็ขอมหา “กลวิธี” ที่จะกระทำต่อกันและกันอย่างมีเหตุผล ขอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกันยังผลเป็น “ความพอใจด้วยกันทุกฝ่าย” และที่สุดขอฝากข้อคิดที่ว่าถ้าเราต้องการที่จะ “สื่อสาร” ให้เกิดเป็นความสัมพันธ์อันดีก็ควรที่จะ

รู้จักเกี่ยวข้องกับ
 คล้องใจด้วยบรรยากาศ
 ฉลาดใช้วาจา
 พิจารณาท่าที
 รู้จักมีเหตุผล
 แยกแยะด้วยกลวิธี
 มีมนุษยสัมพันธ์
 ยึดมั่นในความสัตย์
 ผูกมัดด้วยคุณธรรม
 เก้าประการ โน้มนำประทับใจ

คำศัพท์ที่มีคุณศัพท์ควรรู้

ศัพท์ไทย – อังกฤษ เกี่ยวกับศิลปะและสถาปัตยกรรม

1. ศิลปะและสถาปัตยกรรมในศาสนาฮินดู

เครื่องบนของหลังคา	Roof Structure
ส่วนประดับของหลังคา	Roof decoration
หลังคาทรงจั่ว	Gable roof
หลังคาชั้นเดียว	Single-layered roof
หลังคาซ้อนหลายชั้น , หลังคาลาด	Multi-layered roof,superimposed roof
หลังคาทรงจตุรมุม	Four-side gable roof
นภศูล (ยอดแหลมของเจดีย์ ปรามังการ์ ปราสาท)	Spire,pinnacle
หน้าบัน,หน้าจั่ว	Gable,pediment
ช่อฟ้า	Homlike finial on the roof ridge, representing the head of the Garuda
ใบระกา	Tooth-like ridges on the sloping edges of gable,representing the fin on the back of the Naga
หางหงส์	Small finis is jutting out of the two side corners of the gable,representing the heads of the Naga
ทับหลัง	Lintel

พระระเบียง	Gallery
บานประตู	Door panel
บานหน้าต่าง	Window panel
ซุ้มประตู	Portal arch
เสา	Pillar, column
หัวเสา	Capital
บัวหัวเสา	Lotus-capital pillar
พนักลูกกรง	Balustrade
ด้านหน้าอาคาร	Facade
ลวดลายประดับของผนัง	Frieze
ประตูหลอก, หน้าต่างหลอก	False door, false window, false portal
ช่องเว้า, ซุ้ม	Niche
ลายรดน้ำ	Gilded lacquer Design, black and Gold lacquer design
ลายประดับมุก	Mother-of pearl inlay
การแกะสลักบนแผ่นดิน	Wood carving
ลายปูนปั้น	Stone engraving
กระจกสี	Stucco modelling
ลงรัก, เคลือบ	To lacquer
ลงรักปิดทอง	To gild over a lacquer surface
ประดับกระจกสีชิ้นเล็ก ๆ	To decorate with coloured-glass mosaics
ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบ	To decorate with glazed tiles
ก่ออิฐถือปูน	To build with bricks and mortar
ฉาบปูน	To cover with plaster
หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์	To cast in bronze
ศิลาแลง	Laterife
ทองสัมฤทธิ์	Bronze
ทองเหลือง	Alloy of zinc and copper
นาก	Alloy of gold and copper

หุ้มด้วยทองคำ,กาไหล่ทอง	To cover in silver,silver plating
ลงยา	To enamel
ทองคำเปลว	Gold leaf
กระหนกลายเครือเถา	Thai arabesque,Thai floral motif
กระหนกเปลว	Thai flamboyant design
ภาพแกะสลักนูนต่ำ	Bas-relief,low relief
ภาพแกะสลักนูนสูง	Hight relief
ประติมากรรม	Sculpture
ภาพนูนหล่อด้วยทองแดง	Embossed copper
ภาพแกะสลักนูนต่ำบนแผ่นหินอ่อน	Marble bas-relief
ภาพเขียนบนฝาผนัง	Mural,mural painting
ทวารบาล,ผู้รักษาประตู	Door guardian
ตุ๊กตาคาหิน	Stone starue
เครื่องประดับตกแต่งด้วยหิน	Stone ornament
ถันถัน,ตุ๊กตาคาจีน	Chinese stone statue
ยักษ์	Demon
กนิษฐ,กนิฐี	Mythical being in the from of half human and half-bird
สิงห์	Mythical lion
นาคร	Mythical serpent
ฐานเท้าสิงห์	Lion-footed pedestal
นารายณ์ทรงครุฑ	Vishnu mounted on the Garuda
ฤาษีคัจฉน	Rishi in the posture of self-massage
มงคล 108 (ที่พระบาทพุทธไสยาสน์)	108 Auspicious,signs representing all auspicious things in Buddhist cosmology such as heavens, dietites, mythical snimals and royal
เจดีย์,สถูปเจดีย์	Stupa
เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา	Circular stupa of Ceylonesc style
เจดีย์เหลี่ยมขัอมุม	Square stupa with indented corners

เจดีย์ทรงเหลี่ยมดอกบัวตูม,ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์	Square stupa with lotus-bud top
เจดีย์จีน,ถะ	Chinese pagoda
ปราสาท (ไทย)	Thai stupa modified structurally from a Khmer temple, Thai-styled pagoda
ปราสาทหินและปราสาทขอม	Khmer temple, Khmer sanctuary
มณฑป	Square building with a spired roof
ศาลพระภูมิ	Spirit house
ศาลเจ้า	Deity shrine, spirit shrine
เครื่องปั้นดินเผา	Ceramics
เครื่องถ้วยชาม	China, Chinaware
เครื่องถ้วยหิน	Stoneware
เครื่องลายคราม	Blue-and-white ware
เครื่องเงิน	Lacquerware
เครื่องเงิน	Silverware
เครื่องถม	Niclloware
เครื่องบรอนซ์,เครื่องลงหิน	Bronzeware
เครื่องจักสาน	Basketware, wickerware
เครื่องหวาย	Rattanware
สิ่งของทำจากฟางข้าว	Straw goods
หัวโขน	Dance mask
ภาพหนังสลัก (สำหรับเชิดหนังดูลง)	Shadow-play figure made from cow's hide
ปาง (พระพุทธรูป)	Attitude, gesture
ปางสัจงมาร,ปางมารวิชัย	Attitude of subduing Mara
ปางสมาธิ	Attitude of meditation
ปางห้ามญาติ	Attitude of persuading the relatives not to quarrel
ปางห้ามสมุทร	Attitude of calming the ocean, attitude of stopping the rainstorm
ปางห้ามพระแก่นจันทร์	Attitude of urging the sandelewood

	image not to rise from its seat
ปางปฐมเทศนา	Attitude of giving the First Semon
ปางปาเลไลยก์	Attitude of accepting offerings from an elephant and a monkey
ปางนาคปรก	Seated Buddha under the cover of a five headed Naga
เรือนแก้ว (พระพุทธรูป)	Arched flame
พระเกตุมาลาเป็นเปลวรัศมี	Flamelike halo
พระเกตุมาลาเป็นดอกบัวตูม	Lotus-bud halo
1. ศิลปะและสถาปัตยกรรมในพระบรมมหาราชวัง	
พระที่นั่ง (มีพระแท่นบัลลังก์)	Throne hall
พระที่นั่ง (ไม่มีพระแท่นบัลลังก์)	Hall, pavilion
พระแท่นบัลลังก์	Throne
พระแท่นบัลลังก์ประดับมุก	Throne inlaid with mother-of-pearl
พระแท่นราชบรรจถรณ์, พระแท่นที่บรรทม	Royal bed
บริเวณที่ประทับของพระเจ้าอยู่หัว	Sovereign's living quarters
ห้องบรรทม	Royal bedchamber
ห้องพระโองสเด็จพระออกว่าราชการ	Audience hall
ห้องพระราชมทานเลี้ยง	Royal banquet hall
พระที่นั่งโถง	Open pavilion
เขตพระราชฐานชั้นนอก	Outer court (of a palace)
เขตพระราชฐานชั้นกลาง	Middle court (of a palace)
เขตพระราชฐานชั้นใน	Inner court (of a palace)
ป้อม	Fort
ฉากกั้น, ลับแล	Screen
เศวตฉัตร 9 ชั้น	Nine-tiered white umbrella
เกย	Mounting platform, platform for mounting a palanquin or an elephant (to be used only by the King)
ชานมาศ, เสลี่ยง, เกี้ยว, คานหาม	Palanquin

ตราแผ่นดิน	State seal,state coat-of arms
เครื่องราชกกุธภัณฑ์	Royal regalia,consisting of 1. the Crown of Victory 2. the Sword 3. the Staff 4. the Fly Whisk and the fan 5. the slippers
พระราชสัญลักษณ์ ราชวงศ์จักรี	Royal insignia,royal emblem Chakri Dynasty,symbolically represented by a disc (จักร) and a trident (ตรี)
พระราชพิธีบรมราชาภิเษก	Coronation ceremony
พระราชพิธีฉัตรมงคล	Coronation day ceremony
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา	King's birthday ceremony
ถวายพระราชสาส์นตราตั้ง	To present credentials to the king
โกศบรรจุพระบรมศพ	Golden urn containing the royal remains
เป็นที่ตั้งพระบรมศพ	To be used as a place for the lying-in state of the deceased king or queen
คำศัพท์ไทย – อังกฤษ เกี่ยวกับศาสนาและพิธีต่าง ๆ	
1. ศัพท์เกี่ยวกับศาสนา	
พระพุทธเจ้า	Buddha
ตรัสรู้	To attain the state of enlightenment
นิพพาน	Nivarna,the state of extinction of all sufferings
ปรินิพพาน	The complete Nirvana,the final release of the rebirth cycle
อรหันต์	Arahat,one who has attained Nirvana
โพธิสัตว์	Bodhisattva,Saints in Mahayana
	Buddhism

ธรรมจักร	Dhammachakra, the Wheel of the Law
พระรัตนตรัย	The "Triple Gem" Consisting of the Buddha (พระพุทธ), the Dharma (พระธรรม) and the Sangha (พระสงฆ์)
พระสงฆ์	Sangha, the Buddhist Order
ธาตุเจดีย์, สถูปเจดีย์	Stupa, shrine containing the Buddha's relics
พระบรมธาตุสารีริกธาตุ	Buddha's relics
กรูชา	Garuda, a mythical bird having human body and limbs
ช้างเอราวัณ	Eravan or Eravana, the thirty-three heads elephant serving as a vehicle for Indra
ฤาษี	Rishi, hermit
2. ศัพท์เกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์	
วัด, พระอาราม	Monastery, temple
วัดหลวง, พระอารามหลวง	Royal monastery, royal temple
วัดราษฎร์	Common monastery, community monastery
สำนักสงฆ์	Monastic residence
บริเวณวัด	Monastery compound
ปูชนียสถาน	Place of worship
ปูชนียวัตถุ	Object of worship
โบสถ์, อุโบสถ	Bot, ordination hall
โบสถ์	Boundary stones of the ordination hall
วิหาร	Vihara, image-hall
ศาลาการเปรียญ	Preaching hall, merit-making hall
ตู้พระธรรม	Scripture cabinet
หอรบ	Bell tower, belfry
หอสวดมนต์	Chanting hall

ศาลา	Pavilion,open-side small buiding
฼าปนสถาน	Crematorium
พระพุทธรูป	Buddha image
พระบูชา	Alter Buddha image,Buddha image sat for worship
พระเครื่อง	Amuletic Buddha image
พระพิมพ์	Votive tablet
พระประธาน	Principal Buddha image
พระพุทธรบาท	Buddha's footprint
ธรรมมาสน์	Pulpit,preaching chair
โต๊ะหมู่บูชา	Altar set,set of altar tables
ธูป	Incense stice,joss stick
กระถางธูป	Incense-stick bowl,incense-stick container
เทียน	Candle
เชิงเทียน	Candlestick
แจกัน	Vase
ภิกษุ,พระสงฆ์	Monk
สามเณร	Novice
ชี	Buddist nun, a white-robed woman who observes 5 or 8 moral precepts
สมเด็จพระสังฆราช	Supreme Patriach
ไตรจีวร	Trip Robe,the three robes of a monk consistong of the under robe (สบง), the upper robe (จีวร), and the outer robe (สังฆาฏิ)
เครื่องอัฐบริวาร	Monk' utensils,monk's requisites
คาลปัตร	Ceremonial fan of a monk
พัดยศ	Fan of rank,used as an insignia of

	monastic rank
บาตร	Alms-bowl
ย่ามพระ	Monk's satchel
เทศนา	To preach
บิณฑบาต	To receive food offerings, to go for almsround
ตักบาตร	To offer food to the monk on their almsround
ฉันเพล	To take a forenoon meal (between 11-12 a.m.)
ไหว้	To pay respect with both palms joined together below the chin
กราบ	To pay respect with both hands and head touching the ground
จำพรรษา	To keep residence during the Buddhist Lent
พิธีบวช	Ordination ceremony
งานวัด	Temple fair, monastery fair

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

1. ความหมายของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

อารีย์ อัสวณภาพ (2532 : 5) คำว่า “พิพิธภัณฑ์” ของไทย บัญญัติขึ้นโดยราชการที่ 4 ปราบกฏคำนี้ในครั้งแรกเป็นส่วนหนึ่งในชื่อของ “พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์” ซึ่งเป็นพระที่นั่งองค์หนึ่งในหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2400 ให้เป็นสถานที่เก็บและจัดแสดงสิ่งของ โดยที่คำว่า “พิพิธภัณฑ์” สามารถแยกตามรูปคำและความหมายของคำได้ดังนี้

พิพิธ เป็นภาษาบาลีและสันสกฤตแปลว่า ต่าง ๆ กัน

ภัณฑ์ แปลว่า สิ่งของเครื่องใช้

พิพิธภัณฑ์ จึงแปลความหมายได้ว่าสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์

ในการศึกษาเช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น

นิเชต สุนทรพิทักษ์ (อ้างถึงใน ธวัชชัย ผลเพิ่ม. 2523 : 22) กล่าวว่า พิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ นั้น เป็นเสมือนสถานศึกษาเปิดเฉพาะสาขาวิชาที่จัดกิจกรรมและเรื่องราวที่น่าสนใจ นำรู้ นำศึกษาไว้ให้ผู้สนใจทั้งหลายได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ตามใจปรารถนา ธรรมชาติของพิพิธภัณฑสถานนั้นต้องจัดเป็นสถาบันการศึกษาที่เปิด โอกาสอันเท่าเทียมกันอย่างยิ่งให้แก่คนทุกเพศทุกวัย ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองได้ตลอดชีวิตโดยอิสระ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 789) ให้ความหมายของพิพิธภัณฑสถานว่า หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

ฟลานากาน (Flanagan. อ้างถึงใน อารีย์ อิศวณูภาพ. 2532 : 6) ประธานกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยสภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างชาติประเทศออสเตรเลีย กล่าวว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นสถาบันถาวรที่รวบรวม รักษา ค้นคว้าวิจัย และจัดแสดงหลักฐานวัตถุสิ่งของที่แสดงถึงประชาชนและสิ่งแวดล้อมนั้น พิพิธภัณฑสถานมีจุดประสงค์ที่จะศึกษา พัฒนา และบริการความรู้ความบันเทิงให้แก่สังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 789) พื้นบ้าน หมายถึง เฉพาะถิ่น เช่น ของพื้นบ้าน, มักใช้คู่กับคำพื้นเมือง เป็นพื้นบ้านพื้นเมือง

ความหมายของ “พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน” ดังที่กล่าวมานั้น สรุปรวมได้ดังนี้ คือ พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวม รักษา ค้นคว้าวิจัยและจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น และด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และบริการแก่ผู้ที่สนใจ

2. หลักการและแนวคิดพื้นฐานของพิพิธภัณฑสถาน

แนวความคิดในการจัดพิพิธภัณฑสถานมีจุดกำเนิดมาจากการเก็บรวบรวมสะสมทรัพย์สมบัติ วัตถุ ศิลปะ โบราณหรือสิ่งแปลกประหลาดไว้เป็นสมบัติส่วนตัวมาก่อน ต่อมาภายหลังจึงได้นำมาจัดแสดงเปิดให้สาธารณชนได้ชมและศึกษา และพัฒนาจนกระทั่งพิพิธภัณฑสถานกลายเป็นสถาบันถาวร เพื่อให้บริการทางการศึกษาและให้ความเพลิดเพลินแก่ประชาชนทั่วไป

พิพิธภัณฑสถานในปัจจุบันมีแนวคิดและหลักการพื้นฐานที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างจากการจัดพิพิธภัณฑสถานในยุคต้น ๆ อยู่หลายประการ ขณะเดียวกันหลักการเดิมบางประการก็ยังคงอยู่ ซึ่งสามารถสรุปหลักการและแนวคิดพื้นฐานของการจัดพิพิธภัณฑสถาน ดังนี้ (นิคม มุสิกคามะ และคนอื่น ๆ. 2521 : 4)

1) เพื่อรวบรวม เก็บรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมทุกประเภทของชาติไว้มิให้เสื่อมสูญ และจัดแสดงให้ประชาชนได้ศึกษา ค้นคว้า หาความรู้

2) เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารทุกสาขาของศิลปวิทยา เช่น โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ชาติพันธุ์วิทยา เทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ เป็นต้น โดยแหล่งข้อมูลเหล่านี้สามารถให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนได้อย่างกว้างขวางด้วย

3) เพื่อเป็นแหล่งการเรียนนอกระบบสำหรับผู้ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียน และเพื่อเป็นแหล่งที่สามารถจัดสื่อการเรียนที่มีคุณภาพและเหมาะสมเพื่อสนองความต้องการของ สถานศึกษา นักเรียนและนักศึกษาให้เข้ามาใช้สื่อเหล่านั้นได้อย่างเสมอภาคกัน ทั้งยังสามารถจัด กิจกรรมพัฒนาเยาวชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์นอกระบบโรงเรียน กิจกรรม ค่าวิชาการเพื่อฝึกฝนความมีระเบียบวินัย ความรักสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ ทรัพยากรและการรักษาสิ่งแวดล้อมให้สมดุล

4) เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้ความเพลิดเพลินแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ขณะเดียวกันก็ช่วยให้เกิดการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม โดยจัดสื่อการเรียนรู้ ให้น่าสนใจ และเกิดความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ ตลอดจนจัดสวน และสภาพแวดล้อมให้ สวยงามร่มรื่น และให้บริการเพื่อการพักผ่อนเช่นเดียวกับสวนสาธารณะทั่วไป

5) เพื่อจัดให้เป็นแหล่งส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศ ซึ่งสามารถดึงดูด นักท่องเที่ยวทั้งจากภายในประเทศ และจากต่างประเทศ ให้เข้ามาศึกษาชื่นชมกับมรดกทาง วัฒนธรรม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ

6) เพื่อมุ่งส่งเสริมให้เป็นสถานการศึกษาเปิดอย่างแท้จริง ที่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย สามารถเข้ามาแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลาอย่างเท่าเทียมกัน

ยูเนสโกได้ตีพิมพ์บทความ The museum and its functions ของ Dr. Douglas A Allan ในหนังสือ The Organization of Museum : Practical Advice ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2503 ซึ่งมีการ จำแนกหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ไว้ 8 ประการ ประกอบด้วย (นิคม นุสสิกะคามะ และคณะ. 2521 : 4)

1) การรวบรวมวัตถุ (Collecting) พิพิธภัณฑ์มีพัฒนาการมาจากการเก็บรวบรวมวัตถุ ซึ่งมีที่มาจากวัตถุจากหลายทาง ได้แก่

1.1 การรับบริจาค บางแห่งจะเลือกสิ่งของที่รับบริจาคตามประเภทของพิพิธภัณฑ์ ในขณะที่พิพิธภัณฑ์ประเภททั่วไป (General Museum) มักจะรับบริจาคสิ่งของทุกประเภท

1.2 ผลจากการขุดค้นทาง โบราณคดี การปฏิบัติงานสนามของนักมานุษยวิทยา หรือ ผลงานประดิษฐ์ของนักวิทยาศาสตร์

1.3 การรวบรวมวัตถุโดยการจัดซื้อ พิพิธภัณฑ์ใหญ่ ๆ มักจะคั้งงบประมาณไว้ก่อน ข้างสูง สำหรับจัดซื้อสิ่งของที่มีคุณค่าสำคัญ

2) ตรวจสอบ จำแนกแยกประเภทและศึกษาวิจัย (Identifying , Classifying , Research) เมื่อพิพิธภัณฑ์ได้รับวัตถุไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด จะต้องมีตรวจสอบ แยกประเภท กำหนดอายุ แบบสมัย ที่มา ฯลฯ หน้าที่นี้นอกจากจะตรวจสอบสิ่งของที่นำมาเข้าแล้ว ยังต้องทำหน้าที่บริการแก่ประชาชนที่นำวัตถุมาขอรับการตรวจสอบ การให้บริการตรวจสอบนี้สำคัญมากมีผลให้พิพิธภัณฑ์กลายเป็นสถานบันทางวิชาการ

งานการศึกษาวิจัยเป็นอีกหน้าที่ของภัณฑารักษ์ ซึ่งสามารถเผยแพร่ให้ความรู้และสนับสนุนการเป็นสถานบันทางวิชาการของพิพิธภัณฑ์

3) การทำบันทึกหลักฐาน (Recording) การจัดทำทะเบียนวัตถุทุกชิ้นที่เก็บรวบรวมในพิพิธภัณฑ์เป็นงานสำคัญยิ่ง เนื่องจากจะต้องใช้เป็นหลักฐานไม่ให้เกิดการสูญหายหรือทุจริตของเจ้าหน้าที่แล้วยังเป็นทะเบียนประวัติเพื่อความสะดวกในการค้นคว้ารายละเอียดและการอ้างอิง

4) ซ่อมสงวนรักษาวัตถุ (Conservation and Preservation) วัตถุทุกชิ้นที่จะนำเข้ามาเก็บรักษาในคลังหรือจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์จะต้องมีการตรวจสอบสภาพ การทำความสะอาด ปฏิบัติการป้องกันการเสื่อมสภาพโดยนักวิทยาศาสตร์เฉพาะทาง

5) รักษาความปลอดภัย (Museum security) พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่ปกป้องสงวนรักษาวัตถุให้ปลอดภัยทั้งจากการเสื่อมชำรุดตามกาลเวลา สภาพแวดล้อม โจรภัย อัคคีภัยและภัยอื่น ๆ

6) การจัดแสดง (Exhibition) ประชาชนไปพิพิธภัณฑ์ก็เพื่อชมการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ แห่งใดจัดแสดงได้ดีตรงกับความต้องการของประชาชน สามารถให้ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ก็จะสามารถดึงดูดให้มีผู้เข้าชมเป็นจำนวนมาก

การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วย การจัดแสดงนิทรรศการประจำ (Permanent Exhibition) และนิทรรศการชั่วคราว (Temporary Exhibition) ซึ่งนิทรรศการประจำนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่าจัดแสดงอย่างถาวร หากแต่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นประจำ เพื่อเรียกความสนใจของผู้ชมนั่นเอง นอกจากนี้ทั้งสองประเภทที่จัดภายในอาคารพิพิธภัณฑ์แล้ว ยังสามารถจัดนิทรรศการแบบเคลื่อนที่ (Travelling Exhibition) โดยการจัดนิทรรศการในยานพาหนะเคลื่อนย้ายไปจัดแสดงและบริการในชุมชนต่าง ๆ

7) หน้าที่ให้การศึกษา (Museum Education) หน้าที่ให้การศึกษาเป็นหน้าที่ที่พิพิธภัณฑ์ พึงจะตื่นตัวหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พิพิธภัณฑ์ในสมัยก่อนหน้านั้นจะมีลักษณะเป็นสถานบัน ค้นคว้าวิจัย (Research Institution) ที่มีวัตถุเป็นหลักฐาน พิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันจะต้องจัดให้มี กิจกรรมและบริการด้านการศึกษแก่คนทุกเพศทุกวัยทุกระดับความรู้ ซึ่งรวมถึงบุคคลกลุ่มพิเศษ เช่น คนพิการ หุนหวก ตาบอด และนอกจากการบริการในพิพิธภัณฑ์แล้ว ยังจัดกิจกรรมนำวัตถุ ออกไปจัดแสดงให้ความรู้ความเพลิดเพลินแก่ชุมชนในชนบทห่างไกลอีกด้วย

พิพิธภัณฑ์สามารถจัดบริการการศึกษาได้หลายรูปแบบ เช่น

- 7.1 การจัดนิทรรศการ ซึ่งเป็นวิธีหลักของพิพิธภัณฑ์โดยทั่วไป
- 7.2 การบริการนำชมพิพิธภัณฑ์
- 7.3 การบริการนำเที่ยวโบราณสถาน หรือสถานที่ที่น่าสนใจ
- 7.4 การจัดบรรยาย อภิปราย สัมมนา
- 7.5 จัดตั้งศูนย์โสตทัศนศึกษา ควบคุมดูแล ดำเนินการและรับผิดชอบห้องบรรยายการควบคุมบริการอุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ การผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้
- 7.6 ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร บริการความรู้สู่ประชาชน เก็บรวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นสมบัติของชาติและใช้จัดแสดงกิจกรรมเพื่อการศึกษาแก่ประชาชน
- 7.7 จัดพิมพ์เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
- 7.8 จัดรายการเผยแพร่ความรู้สู่สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ
- 7.9 จัดสอนพิเศษ อบรมวิชาเฉพาะ
- 7.10 ให้ยืมศิลปวัตถุ
- 7.11 บริการการสอนในระบบโรงเรียน โดยการจัดเป็นวิทยากรบรรยายพิเศษ
- 7.12 ร่วมร่างหลักสูตรการเรียน จัดทำบทเรียนเฉพาะเรื่อง เป็นการเน้นเนื้อหารายละเอียดตามหลักสูตรการเรียนการสอน

8) หน้าที่ทางสังคม (Social Function) หน้าที่นี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับงานด้านการศึกษา เมื่อกล่าวว่าพิพิธภัณฑ์มีหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมนั้นหมายความว่า พิพิธภัณฑ์ต้องเป็นสถาบันที่เปลี่ยนแปลงปรับตัวไปตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดำเนินกิจการตามความต้องการของสังคม จัดบริการแก่ชุมชน และสามารถเป็นศูนย์ของชุมชน (Community Center)

พิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน ได้พยายามพัฒนาบริการความสะดวกสบายแก่ผู้เข้าชม สร้างบรรยากาศให้ผู้เข้าชมรู้สึกได้ว่า ได้รับการต้อนรับ มีความสบายกายใจเพลิดเพลินอยู่ตลอดเวลา มีห้องจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายหนังสือและของที่ระลึก จัดบริการสาธารณะ เช่น โทรศัพท์ไปรษณีย์ มีห้องสุขาสะอาดและเพียงพอ ห้องนั่งพักผ่อน ห้องสมุดสำหรับการค้นคว้า

การจัดกิจกรรมเสริมอื่น ๆ ก็นับว่ามีความสำคัญในการบริการ เช่น จัดการบรรเลงดนตรี จัดแสดงละคร จัดเป็นศูนย์วัฒนธรรมชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง (Open Air Museum) ที่มักจัดการละเล่นตามเทศกาลจัดงานมหกรรมพื้นเมืองเพื่อดึงดูดผู้ชมให้เข้าชมได้เป็นจำนวนมาก

การประชาสัมพันธ์ข่าวคราวของพิพิธภัณฑ์เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ จะเป็นการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ที่คอยทำหน้าที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือให้ประชาชนเกิดความเป็นกันเองใกล้ชิด และรู้สึกว่าการพิพิธภัณฑ์นั้น เป็นของประชาชนที่จะมาใช้บริการได้ทุกโอกาส

การจัดนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สามารถจัดให้สอดคล้องกับปัญหาของสังคม เช่น มีปัญหา ยาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การจัดนิทรรศการดังกล่าวจะต้องตั้งอยู่บนปรัชญาของการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์นั้นว่าไม่ใช่สถานที่โฆษณา หากแต่เป็นสถานที่ให้ความรู้และข้อเท็จจริงแก่ประชาชน และสังคมอย่างถูกต้อง

นิคม มุสิกคามะ (อ้างถึงใน กรมศิลปากร. 2536 : 21-29) กล่าวว่าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ที่ง่ายที่สุดก็คือการสร้างอาคารสำหรับเก็บรวบรวมวัตถุต่าง ๆ เพื่อดูแลรักษา เพื่อการศึกษาและเพื่อความเพลิดเพลิน วัตถุเหล่านั้นอาจจะได้มาจากการขุดค้นในที่ต่าง ๆ ห้างไกลรอบโลก วัตถุเหล่านี้จะเป็นสิ่งของในปัจจุบันหรือเป็นของโบราณจากอดีตหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมนุษย์เราทำขึ้นก็ได้ ล้วนเป็นวัตถุของพิพิธภัณฑ์ได้ ด้วยเหตุดังกล่าว พิพิธภัณฑ์จึงเป็นสถานที่รวบรวมสิ่งของนานาชนิด ซึ่งระยะแรกอาจจะมีเพียงอาคารเพียงหลังเดียวครั้งเมื่อรวบรวมวัตถุได้มากขึ้นก็ขยายขยายออกตามเวลาและสถานที่ หน้าที่ประการแรกของพิพิธภัณฑ์ก็คือ ต้องค้นคว้าหาวัตถุพร้อมจัดทำอธิบายวัตถุเหล่านั้น การเขียนบัตรประจำวัตถุซึ่งเป็นงานขั้นแรกที่น่าประชาชนไปสู่ความเข้าใจทางการศึกษา เพราะทำให้ผู้ชมได้เข้าใจเรื่องราววัตถุอย่างลึกซึ้ง พิพิธภัณฑ์ต้องจัดแสดงสิ่งของที่รวบรวมมาได้ในรูปแบบที่ทำให้ผู้ชมได้รับความเพลิดเพลินและเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อว่าเมื่อใดได้เข้ามาในสถานที่จัดแสดงจะได้พอใจและคู่ด้วยความพึงพอใจพิจารณาทั้งยังต้องหันกลับมาดูอีกครั้งหนึ่ง เพราะความอยากรู้หรืออยากเห็นนั้นกระตุ้นให้หุคและพิจารณาสิ่งของ และคิดอย่างละเอียดถี่ถ้วนเพื่อนำไปพิจารณาศึกษาต่อไป

ธวัชชัย ผลเพิ่ม (2523 : 110-111) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์จากรากศัพท์ คำ "Museum" ว่าหมายถึง "Temple of the Muses" เป็นสถานที่รวบรวมของสรรพวิทยาการต่าง ๆ ที่ศึกษากันในสมัยกรีก โดยพิพิธภัณฑ์เป็นสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับอุดมศึกษา เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์กลางของการเก็บรวบรวมวัตถุและสิ่งของตัวอย่างเป็นศูนย์กลางการวิจัยค้นคว้า และเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนให้แก่ชุมชน ในยุคต่อมาเมื่อมีแหล่งวิทยาการมากขึ้น สภาพและสถานะของพิพิธภัณฑ์ได้กลายเป็นสถาบันวิชาการเพื่อการศึกษาวิจัยระดับสูง เป็นสถานที่สำหรับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ครั้นถึงปัจจุบันที่การขยายตัวมากขึ้น ประกอบกับอัตราการเพิ่มของประชากรที่มากขึ้นทำให้การจัดบริการการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถกระทำได้อย่างทั่วถึง ต้องมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน พิพิธภัณฑ์จึงเปลี่ยนบทบาทให้สนองการบริการการศึกษาแก่สังคมและประชาชนทั่วไป ในรูปของการศึกษานอกโรงเรียน โดยไม่มีการจำกัดเวลาศึกษา ไม่จำกัดพื้นที่ความรู้ ไม่จำกัดเพศและวัย กล่าวคือ เป็นสถาบันการศึกษาเปิดสำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย เพื่อการแสดงหาความรู้ได้ตามความสนใจ ความเอกัตภาพของแต่ละบุคคล สิ่งพิพิธภัณฑ์นำมาเป็นตัวอย่างก่อให้เกิดการเรียนรู้

ได้แก่ สื่อการศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุสิ่งของ ตัวอย่าง หุ่นจำลอง วัสดุอุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ของผู้ศึกษาด้วยตนเอง

ชาง (Chang อ้างถึงใน อารีย์ อัสวานุภาพ 2532 :25) กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์สื่อการศึกษา การสอน ซึ่งไม่ควรเป็นแค่ผู้รักษาการสืบทอดทางวัฒนธรรม แต่ควรอยู่ในฐานะเป็นสถาบันที่เชื่อมระหว่างอดีตและอนาคตให้เข้ากับปัจจุบัน

การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงถึงหน้าที่ (Museum Functions) ที่ต้องเป็นสถาบันของประชาชน เป็นศูนย์ชุมชนและบริการชุมชนซึ่งประกอบด้วยประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา เป็นสถานที่ซึ่งสามารถให้ความรู้และความสนุกเพลิดเพลินบันเทิงใจ และยิ่งกว่านั้น ยังจะต้องนำพิพิธภัณฑ์ไปสู่ชุมชนทุกแห่งหนที่อยู่ห่างไกลอย่างทั่วถึง และมีการพัฒนาบริการหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม (จิรา จงกล. ม.ป.ป. : 32) ไม่ว่าผู้เข้าชมจะเป็นนักเรียน นักศึกษา เด็ก ผู้ใหญ่ นักท่องเที่ยว หรือนักวิชาการ หากพิพิธภัณฑ์ ดำเนินการไปในแนวทางที่สังคมไม่ให้ความสนใจ ผลการดำเนินงานก็มักจะชบเซาและมีผู้เข้าชมในจำนวนที่ไม่มากนัก Dr. Douglas A Allen ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติสกอตแลนด์และ Mrs. Cart ภัณฑารักษ์แผนการศึกษาของพิพิธภัณฑ์แห่งชาติลูฟวร์ ประเทศฝรั่งเศส ต่างก็มีความเห็นร่วมกันและสอดคล้องกับคำกล่าวข้างต้นว่า “ประชาชนเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่พิพิธภัณฑ์ จะต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก เพราะเมื่อพิพิธภัณฑ์ไม่แยแสต่อปฏิกิริยาของประชาชนแล้ว ฐานะทางด้านงบประมาณซึ่งรัฐบาลของประชาชนจะจัดให้ก็ดี ความเจริญรุ่งเรืองเกี่ยวกับการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ก็ดี ย่อมประสบแต่อุปสรรค ถ้ายังเป็นพิพิธภัณฑ์ทางชาติพันธุ์วิทยาด้วยแล้วความหายหน้าจะเกิดขึ้นต่อกิจกรรมพิพิธภัณฑ์นั้นทันที” (กรมศิลปากร. 2536 : 127)

การมีส่วนร่วม

เจมส์คีย์ ปีนทอง (2527 : 10) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการกิจกรรม
3. มีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ปทาน สุวรรณมงคล (2527 : 83) กล่าวว่า ชุมชนมีส่วนร่วมใน 4 ลักษณะ คือ

1. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

3 มีส่วนร่วมในผลประโยชน์

4 มีส่วนร่วมในการประเมินผล

ม.ร.ว.อภิน รพีพัฒน์ (2545 : 116) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

ขั้นที่ 3 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาวิธีการในการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

เฉลิมว บุรีภักดี (2545 : 113-114) กล่าวว่า iva การมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมอย่างแท้จริงของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

ประเสริฐ ภัทรมัย อำนาง พรหมสูตรและสิรินิมิตร วังสุนทร (2546 : 32) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการนั้นสามารถเข้าไปมีบทบาทร่วมในการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติและประเมินผลการเข้าไปมีบทบาท เริ่มตั้งแต่การได้รับข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและตัดสินใจด้วยตัวเอง ประชาชนอาจเข้าไปมีบทบาทระดับหนึ่ง หรือหลายระดับ โดยที่ความคิดและความต้องการของประชาชนถูกนำไปเป็นสาระส่วนหนึ่ง หรือทั้งหมดของนโยบายเพื่อการพิจารณาอย่างรอบคอบ ผ่านการพิจารณาจากทุกๆ กลุ่มที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการมีส่วนร่วม ของประชาชนมีความสำคัญและจำเป็น คือ

1. เป็นการทำให้เกิดความโปร่งใสในการกำหนดการบริหารและการประเมินผลโครงการ
2. เป็นการสร้างความถูกต้อง ครอบคลุมข้อมูลข่าวสาร กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินงาน ตลอดจนความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินโครงการ
3. เป็นการสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทางสังคมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยที่การพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะส่งผลให้เกิดการรับรู้ที่ใกล้เคียงตรงกับความป็นจริง และมีความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่างกัน

4. เป็นกระบวนการที่ทำให้ข่าวสาร ความคิด ความรู้สึก มีความหลากหลายและสมบูรณ์มากขึ้น

5. ทำให้ประชาชนรู้สึกผูกพันและมีส่วนเป็นเจ้าของ

6. เป็นกระบวนการตอบสนองปัญหา และความต้องการของกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้เพราะแนวคิดพื้นฐานตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า “ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ โครงการของรัฐ และโครงการที่รัฐจัดให้มีขึ้นจะต้องมีการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและโปร่งใสต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลเสียจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างเป็นธรรมและเป็นพิเศษ

พันธุทิพย์ รามสูต (2540 : 1-3) กล่าวถึง การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมและกลวิธีที่สนับสนุนความพยายามของบุคคลและกลุ่มบุคคลและขบวนการเคลื่อนไหวที่ทำทาบต่อด้านความไม่เสมอภาคในสังคม และเป็นความพยายามที่ขจัดการเอารัด เอาเปรียบโดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจะแสดงบทบาทของผู้ปลดปล่อยในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการ ส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดความเข้าใจในปัญหาสังคมอย่างจริงจัง และเอาชนะปัญหาเท่านั้น กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมคือ การทำงานวิจัย ร่วมกันระหว่างนักวิจัยภายนอกกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็น นักวิจัยภายใน ประกอบด้วย 3 กระบวนการที่สัมพันธ์กันคือ

1. การค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหาร่วมกัน โดยการร่วมมือของกลุ่มที่เกี่ยวข้องตลอดกระบวนการ
2. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ร่วมกัน ระหว่างผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัย และพัฒนาความเข้าใจและปัจจัยที่เป็นสาเหตุเกี่ยวข้องทั้งในแง่สังคมวัฒนธรรม
3. การปฏิบัติการร่วมกัน ระหว่างผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยมุ่งการแก้ปัญหา ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

แชปปีน (Chapin, 1977) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคมดูได้จาก ลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การเสียสละเงินทอง, วัตถุสิ่งของ, เวลา และแรงงาน

ไวท์ (White, 1982) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ

มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำและทำอย่างไร

มิติที่ 2 การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

จากความหมายและลักษณะการมีส่วนร่วมที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองนั้น กิจกรรมนั้นๆจะต้องเป็นความต้องการของประชาชน การมีส่วนร่วมจะเริ่มตั้งแต่การคิดค้นปัญหา การตัดสินใจว่าจะทำอะไร มีการดำเนินการร่วมกัน

และแบ่งปันผลประโยชน์ โดยไม่มีการบีบบังคับและการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนั้นขึ้นอยู่กับเวลาและโอกาสรวมถึงความรู้ความสามารถของแต่ละคน โดยมีลักษณะของการแสดงออกในการมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ การเสียสละเงินทอง สิ่งของ เวลา และแรงงาน

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 105-106) ให้ความหมายของ Focus Group หมายถึง การสนทนากลุ่ม ๆ ละ 6-12 คน การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการศึกษาชุมชน ที่เป็นการสนทนากันในบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีการวางแผนและเตรียมการ โดยเรื่องที่สนทนานั้นจะต้องเป็นเรื่องที่กลุ่มให้ความสนใจ มีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้จุดประเด็นเพื่อชักจูงให้บุคคลแสดงความคิดเห็นได้อย่างลึกซึ้งและละเอียดที่สุดเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยองค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่มมีดังนี้

1. บุคคลที่เกี่ยวข้อง

1.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) จะต้องเป็นผู้พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ดี มีบุคลิกดี สุภาพ อ่อนน้อม มีมนุษยสัมพันธ์ดี และต้องรู้ความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของชุมชน

1.2 ผู้จดบันทึกการสนทนา (Note taker)

1.3 ผู้ช่วย (Assistant) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่จัดเตรียมสถานที่ และบันทึกเสียง

2. แนวทางในการสนทนากลุ่ม ควรต้องจัดแนวทางในการสนทนากลุ่ม มีการจัดทำหัวข้อในการสนทนา

3. อุปกรณ์สนาม ที่ควรเตรียมได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สมุดบันทึก และคินสอ

4. แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าสนทนากลุ่ม

5. ส่งเสริมสร้างบรรยากาศโดยการมีเครื่องดื่ม ของขบเคี้ยว บุหรี่ เพื่อสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง

6. ของสมนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา

7. สถานที่และระยะเวลา อาจจะเป็นบ้าน ศาลาวัด ใต้ร่มไม้ ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก ห่างไกลจากความพลุกพล่าน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีสมาธิในเรื่องต่างๆ ที่กำลังสนทนากัน ส่วนระยะเวลาไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

เจลิชว บุรีภักดี (2545 : 259) สรุปไว้ว่า Focus Group หรือ กิจกรรมความคิดเห็นกลุ่ม คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อมูลและข้อสรุป นำไปสู่การวางแผนที่ดี องค์ประกอบ

ความเห็นของกลุ่ม ได้แก่ บุคคลที่ร่วมสนทนากลุ่มไม่ต่ำกว่า 6 – 12 คน พิจารณาที่จะต้องรู้พื้นที่ และขอบเขตของชุมชน ส่วนบทบาทของบุคคลในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1. พิจารณา เป็นผู้จุดประเด็นหรือชักจูงให้ผู้ร่วม สนทนา แสดงความคิดเห็นอย่าง กว้างขวาง
2. บุคคลเป้าหมายของการสนทนา ทำหน้าที่พูดคุยแสดงความคิดเห็นในประเด็น คำถามต่าง ๆ
3. ผู้จัดบันทึกการสนทนา ทำหน้าที่ในการให้หมายเลขกำกับ Discussant และทำหน้าที่ จดอย่างเดียว ห้ามมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
4. ผู้ช่วย ทำหน้าที่ควบคุมเทปอำนวยความสะดวกและดูแลแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เอี่ยมพร เสนะเกษตร (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการและการใช้สารนิเทศ ของมัคคุเทศก์ ผลการวิจัยได้ข้อสรุปว่า มัคคุเทศก์ใช้แหล่งสารนิเทศส่วนตัวมากกว่าแหล่งอื่น ๆ ปัญหาที่มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการใช้แหล่งสารนิเทศ คือ ไม่มีเวลาไปใช้ แหล่งสารนิเทศอื่น ๆ ไม่ได้รับความสะดวกในการใช้บริการ และสารนิเทศมีเนื้อหาไม่ตรงตาม ความต้องการ

พันธ์ทิพย์ อธิปัญญพงษ์ (2543) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริม จิตสำนึกของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ กรณีศึกษา สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และผจญภัย ผลการวิจัยพบว่ามัคคุเทศก์ก็มีบทบาทในการส่งเสริมจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวอยู่ใน ระดับต่ำ โดยมียุทธศาสตร์ด้านการให้ความรู้ การเป็นผู้นำหรือผู้กระตุ้นเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตนอย่าง ถูกต้องในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปฏิบัติประจำ มีบทบาทในการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่ ก่อให้เกิดจิตสำนึกอยู่ในระดับปฏิบัติบางครั้ง การรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่าง อนุรักษ์อยู่ในระดับต่ำ จากการทดสอบความสัมพันธ์พบว่า บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริม จิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ขึ้นอยู่กับการรับทราบข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ ($P=0.05$) ปัญหาและอุปสรรคที่พบได้แก่ นักท่องเที่ยวขาดความสนใจและ ไม่เห็นความสำคัญ ประกอบกับมัคคุเทศก์ขาดความรู้และประสบการณ์ในการนำเที่ยวอย่าง อนุรักษ์ ขาดทักษะในการจูงใจให้นักท่องเที่ยวเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์

วรวิทย์ องค์กรุทธรักษา (2544) ได้วิจัยเรื่อง พิทธิภพที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยว ชาวไทยในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าสิ่งอำนวยความสะดวกในด้าน

กิจกรรม ที่นักท่องเที่ยวยุคใหม่ต้องการ 5 อันดับคือ มีเจ้าหน้าที่บริการนำชมและให้ข้อมูลที่มีความชำนาญ มีเอกสารและหนังสือเกี่ยวกับเนื้อหาที่จัดแสดงจำหน่าย มีห้องฉายภาพยนตร์ หรือ วีดีโอ มีคอมพิวเตอร์เชื่อมโยงข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์อื่น ๆ บริการ และมีห้องสมุดที่รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จัดแสดงตามลำดับ

ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2544) ได้ทำโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตลุ่มแม่น้ำกวาง ผลการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประการ พอสรุปได้ดังนี้

- 1) ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศป่า และวัฒนธรรม ต้องใช้แนวคิดเรื่อง “ระบบนิเวศวัฒนธรรม” เป็นแนวทางในการศึกษาจึงจะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
- 2) นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า ของปกากะญอ ผลจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มแม่น้ำกวางและมีการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนได้มีการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของหมู่บ้านพบว่าหมู่บ้านมีจุดแข็งหลายประการเป็นพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชน จึงสนับสนุนให้ชุมชนรักษาจุดแข็งต่อไป

ลลิตก ฤทธิเนติกุล (2544) ได้ทำโครงการวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวบ้านคอยปุย อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-คอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การวิจัยท้องถิ่นเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในทุกชั้นตอนสามารถสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ทำให้ได้มาซึ่งรายได้ในการเลี้ยง ปากท้องสมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัยเกิดแนวความคิดใหม่ในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวต่อยอดหรือแตกแขนงออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แสดงให้เห็นว่างานวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่เรียนรู้และพัฒนาแล้วสิ้นสุด แต่เป็นการจุดประกายให้ชุมชนได้เรียนรู้และมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเพียง การเริ่มต้นเท่านั้น

กนิษฐา อุ่ยถาวร (ม.ป.ป.) ได้ทำโครงการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนแม่นา มีลักษณะการดำเนินงานใน รูปแบบขององค์การชาวบ้านในนาม “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นาทานตะวัน” ซึ่งมีสมาชิกชาวบ้านจากหมู่บ้านหนองแม่นาและหมู่บ้านทานตะวัน รวมทั้งสิ้น 84 คน ซึ่งการดำเนินการของกลุ่มยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน แต่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละส่วนงาน เช่น ฝ่ายอาหาร ฝ่ายมัคคุเทศก์นำเดินป่า และอื่น ๆ โครงการนี้ดำเนินการด้วยระยะเวลาเพียง 6 เดือน ทำให้ชุมชนยังไม่มีรูปแบบในการจัดการ

ท่องเที่ยวที่ชัดเจน ซึ่งอาจจะมีการศึกษาต่อไปเพื่อให้จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปอย่างสมบูรณ์ และเหมาะสมกับชุมชนอย่างที่สุด ดังกล่าวแล้วมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ในการรับรองนักท่องเที่ยวด้วยการสมมุติ สถานการณ์จำลองเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยว

วัชรินทร์ ศรีสัตบุตร (ม.ป.ป.) ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านถ้ำหนองเป็ย ตำบลศรีคงเขิน อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านเด่นร่องธาร และบ้านถ้ำหนองเป็ย ใช้กิจกรรมการวิจัยรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านถ้ำหนองเป็ย ตำบลศรีคงเขิน อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน และร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการท่องเที่ยว โดยมีพระศิลาชัย ญาณวโร เจ้าอาวาสวัดถ้ำดับเตา เป็นประธาน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการโครงการวิจัยดังกล่าวเป็นความพยายามของชาวบ้าน ในการที่จะเรียนรู้องค์ความรู้ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้บังเกิดผลในเชิงปฏิบัติ ได้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนประจำหมู่บ้าน หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสวนองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

รัชชัญญ จารุวัฒนพงษ์ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกพรหมโลก ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมศรี จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า

1. สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกพรหมโลก เกิดจากชาวบ้านในชุมชนประสบปัญหาอุทกภัยทำให้หลายคนเห็นความสำคัญของป่าไม้ และมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งไปพบน้ำตกที่สวยงาม มีการเล่าสู่กันฟังเริ่มรวมตัวกันจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติเขาหลวงบ้านปลายอนขึ้น มีการพากันในชุมชนขึ้นไปเที่ยวที่น้ำตกดังกล่าว หลังจากนั้นจะมีนักเรียนนักศึกษาเข้ามาทัศนศึกษา แต่ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวมาน้อย

2. จากแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีการจัดกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์ เช่น การบวชป่า ซึ่งชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคเงิน แรงงาน ส่วนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ และอำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว

3. ชุมชนมีความเห็นว่าการจัดการการท่องเที่ยวสามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และต้องการให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณและการประชาสัมพันธ์ ส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่มีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเพราะจะเป็นการเพิ่มรายได้ ให้กับ

คนในชุมชนแต่ทั้งนี้คนในชุมชนจะต้องมีการจัดการที่ดีประกอบกับต้องมีความรู้ ความเข้าใจในด้านการจัดการการท่องเที่ยวถึงจะประสบผลสำเร็จได้

4. ปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว คือ ปัญหาการขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างคนในกลุ่มและหน่วยงานอื่น และปัญหาขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างจริงจัง ทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยวไม่ประสบผลสำเร็จ

วิไลภรณ์ ชันดิสิทธิ์ (2540) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทรรศนะของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต บ้านแม่สาใหม่ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประโยชน์ของชุมชน เพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติเป็นพื้นฐานต้องร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้องออกแบบวางแผน จัดขอบเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เกษตรกรเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ตลอดจน ประเพณีของเผ่าเป็นจุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวที่ควรได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดพลังและจิตสำนึกในการปกป้องและฟื้นฟูทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ เกษตรกรควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะในการผลิตของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง และท้ายสุดเกษตรกรเห็นด้วยว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องของรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเกษตรกรเสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การจัดการผลประโยชน์ของชุมชนและการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

พันธ์ทิพย์ อธิปัญญพงษ์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว ในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ กรณีศึกษาสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณลักษณะที่ดีพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้เกิดความสำนึกในบทบาทหน้าที่ที่จะพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้า รวมทั้งช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพิ่มมากขึ้น ย่อมจะนำความสูญเสียและเสื่อมโทรมมาสู่สภาพแวดล้อม ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุสำคัญมาจาก พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบและจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนาจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์จึงเป็น สิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

และถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมัตคฤเทศก์จะเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ การท่องเที่ยวที่นั่น มีความรับผิดชอบ ต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยการให้ความรู้ เกี่ยวกับสมคูลธรรมชาติ ระบบนิเวศ การอนุรักษ์ ตลอดจนแนวทางในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การเป็นผู้นำหรือผู้กระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง ซึ่งจะ ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนัก และมีจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ เกิดการมี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในระยะยาวต่อไป

2. งานวิจัยต่างประเทศ

คริส และ เควิน (Chirs and Kevin, 2001) ได้วิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวโบราณสถานของ Viking พบว่าปัจจัยที่ทำให้โบราณสถานของ Viking เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ คือ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์โบราณวัตถุ สวนสาธารณะ หมู่บ้านจำลอง และการจัดเทศกาลขายสินค้า โดยทำให้มี บรรยากาศเหมือนเป็นสังคมประวัติศาสตร์ยังคงมีชีวิตชีวา (Living History Society) และได้ศึกษา ถึงความเหมือนจริง (Authenticity) และประ โยชน์ของโบราณสถาน (Commodification) ซึ่งถูก สร้างขึ้นโดยบุคคลสำคัญที่มีส่วนร่วม

เดวิด (David, 2001) ได้ทำการศึกษาถึงบทบาทต่าง ๆ ที่มีคฤเทศก์ทางด้านธรรมชาติใน ออสเตรเลียควรจะทำเพื่อให้การนำที่เขานั้นดำเนินไปอย่างเหมาะสม ผลการศึกษาสรุปว่า ในการ ท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมนั้น มัตคฤเทศก์ควรจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิด ผลกระทบน้อยที่สุดต่อสภาพแวดล้อมนั้น มัตคฤเทศก์ควรจัดกิจกรรมที่ ก่อให้เกิดผลกระทบน้อย ที่สุดต่อสภาพแวดล้อม และไม่ใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศจนเกินความสามารถที่ระบบนิเวศจะ รับไว้ได้ ดังนั้นมัตคฤเทศก์จะต้องมีความรู้ในเรื่องระบบนิเวศ และหลักการอนุรักษ์ และมีทักษะใน การอธิบายเรื่องของสิ่งแวดลอมในแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว เพื่อจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้มีความรับผิดชอบต่อมากขึ้นนั่นเอง

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980) ซึ่งเป็นปรมาจารย์ทางการท่องเที่ยว ได้สรุปบทบาทของมัตคฤเทศก์ว่ามี 4 อย่างคือ

- เป็นผู้จัดเตรียมการ
- เป็นผู้นำกลุ่ม
- เป็นครู
- เป็นผู้ให้ความบันเทิง

สำหรับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ บทบาทของมัตคฤเทศก์ก็จะเพิ่มมากขึ้นคือ

- เป็นผู้ปลูกเร้าสำนึกทางสิ่งแวดล้อมให้นักท่องเที่ยว รู้สึกรับผิดชอบขณะกำลังท่องเที่ยว

- เป็นผู้อธิบายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมได้คือนักท่องเที่ยวที่มีความทราบ ซึ่ง และเปลี่ยนทัศนคติมาร่วมกันอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในระยะยาวต่อไป ซึ่งนับว่าคุณสมบัติ 2 ข้อหลังยังเป็นช่องว่างที่มัคคุเทศก์ทั่วไปยังไม่มี

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นจริงขึ้นมาได้ ผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์มิใช่เพียงแต่จัดประสบการณ์ที่มีคุณภาพให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียวนั้น แต่เป็นประสบการณ์ที่มีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมอีกด้วยซึ่งบริษัทนำเที่ยวใหญ่ ๆ เช่น Quicksilver ก็มีความภูมิใจมากที่ได้จ้างนักชีววิทยาทางทะเล และนักวิทยาศาสตร์เป็นมัคคุเทศก์ ส่วนบริษัทนำเที่ยวอื่น ๆ ในออสเตรเลียก็ได้ผูกตัวเองไว้กับองค์กรต่างๆ เช่น Australian Conservation Foundation ซึ่งได้มีข้อตกลงร่วมกันในพันธะสีเขียว (Green Bond) เพื่ออนุญาตให้มีการลงทุนและสนับสนุนโครงการใด ๆ ที่มีการยอมรับว่าไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมส่วนในประเทศแคนาดานั้นถึงแม้จะยังไม่มีหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยตรง แต่ก็ได้มีหลักสูตรสำหรับการผลิตมัคคุเทศก์เพื่อการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ซึ่งมีระยะเวลาในการศึกษาถึง 2 ปี ซึ่งนับว่าประเทศดังกล่าวให้ความสำคัญกับคุณภาพของมัคคุเทศก์เป็นอย่างมาก

โรซาเลิน (Rosaleen, 2000) ใช้หลัก System Model of Human Ecology ศึกษาาระบบเกษตรของ เกษตรกรในเขตร้อน ได้แบ่งระบบออกเป็น 2 ส่วน ใหญ่ๆ คือ ระบบสังคม (Social System) และ (Ecosystem) ผลการศึกษาพบว่า ระบบนิเวศและระบบสังคมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ถ้าระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อระบบสังคมเปลี่ยนแปลงเช่นกัน นอกจากนี้ ระบบสังคมที่อยู่ในบริเวณติดต่อกับระบบนิเวศที่กำลังประสบปัญหาก็ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบสังคมที่อยู่ในท้องถิ่นอีกด้วย เช่น การเพิ่มประชากร การขยายที่ดินทำกิน การอพยพย้ายถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สามารถส่งผลมาถึงระบบสังคมระบบนั้น และต่อไปจนถึงระบบนิเวศได้ ระบบแต่ละระบบมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อคุณภาพของตนเองจากผลของการเปลี่ยนแปลง แต่ความสามารถดังกล่าวมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น บางครั้งทำให้คุณภาพของการพึ่งพากันระหว่างระบบนิเวศและระบบสังคมเสียไป และถ้าไม่มีแรงผลักดันจากภายนอกเข้ามาแซดเซย สถานะการสูญเสียสมดุลจะคงอยู่ต่อไป จะเห็นได้ในลักษณะสภาพการเสื่อมโทรมและสิ้นสภาพอย่างรวดเร็วของทรัพยากรธรรมชาติ

จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สรุปได้ว่า

1. ความร่วมมือในการพัฒนาขุมมัคคุเทศก์ เป็นการร่วมมือในการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะ ให้กับมัคคุเทศก์

2. หัวใจของการเป็นมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์ต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ เป็นผู้ปลูกเร้าจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม ให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบขณะกำลังท่องเที่ยวอยู่ และชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

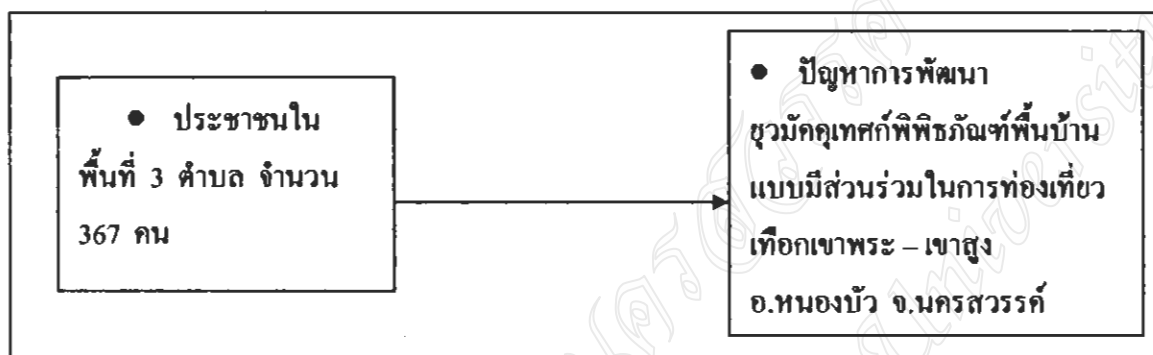
3. การมีมัคคุเทศก์ เป็นการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้มีหน้าที่บริการ ให้นักท่องเที่ยวได้มีความรู้ ความบันเทิง และอำนวยความสะดวก

4. ผลจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีประโยชน์ คือ ประชาชนในท้องถิ่นมีโอกาสในการหารายได้พิเศษจากการท่องเที่ยวแต่มีผลเสียทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมที่เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าชุมชน การทิ้งขยะมูลฝอย การก่อไฟที่อาจทำให้เกิดไฟป่าได้ เพราะขาดการควบคุมและไม่มีการกำหนดเส้นทางเดินป่า

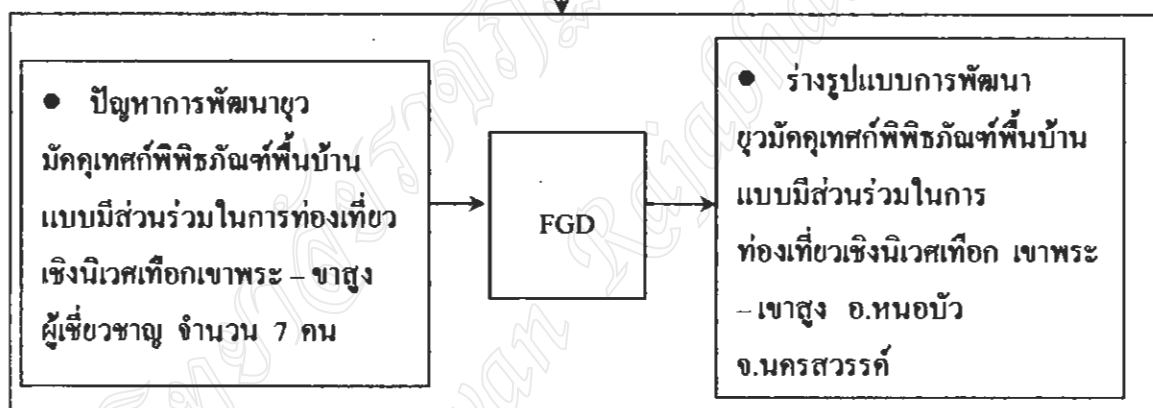
กรอบความคิดในการวิจัย

กรอบความคิดในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงดังนี้

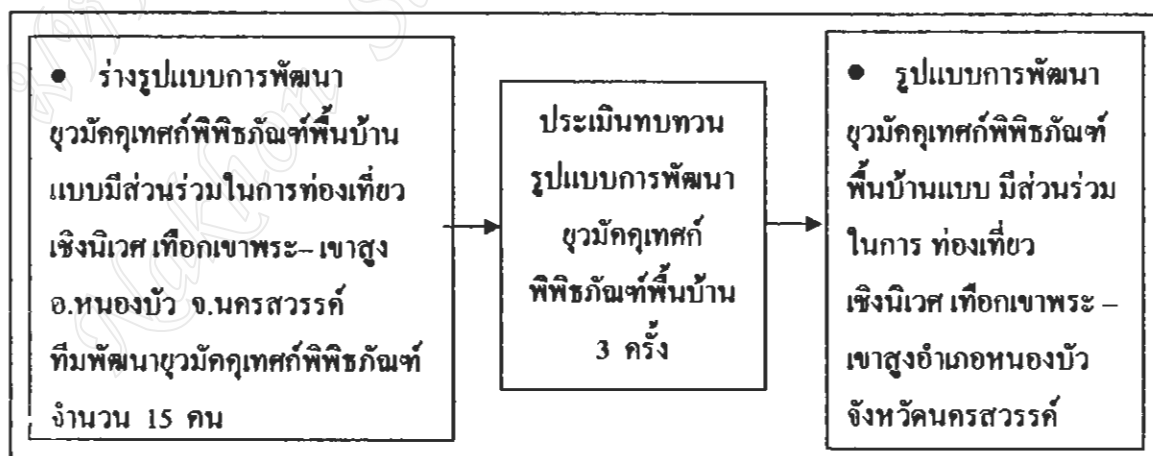
ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหา

ช่วงที่ 2 ร่างรูปแบบ

ช่วงที่ 3 ประเมินบททวน

ภาพที่ 2.1 กรอบความคิดในการวิจัย รูปแบบการพัฒนาชุมมคฤเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ - เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในปัญหา และหารูปแบบการพัฒนาชุมมคฤเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ขั้นตอนการวิจัย

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาชุมมคฤเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร นโยบายรัฐบาล เสวนากับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว

2. ศึกษาปัญหาโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

3. ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

4. สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อำเภอหนองบัวเกี่ยวกับชุมมคฤเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน มาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

5. กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย และพัฒนา

6. สร้างแบบสอบถามปัญหาชุมมคฤเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โดยให้ครอบคลุมกรอบการพัฒนา ชุมมคฤเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ -- เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

7. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) จำนวน 3 ท่าน

8. นำแบบสอบถามมาแก้ไขปรับปรุงตามที่อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะ แล้วนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับชุมชน ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม

9. นำแบบสอบถาม ไปใช้เก็บข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่างในอำเภอหนองบัว 367 คน

ช่วงที่ 2 ร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารมักุเทศก์
2. ผู้วิจัยร่างรูปแบบในการพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน
3. นำรูปแบบในการพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่ร่างขึ้นจัดประชุม สันทนาการกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นรับรองร่างรูปแบบ การพัฒนา ชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

ช่วงที่ 3 ประเมินทบทวนรูปแบบการพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โดยทีมพัฒนา มักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จำนวน 15 คน จำนวน 3 ครั้ง เพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ช่วงที่ 1 ในการหาปัญหาการพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง ประชากร ได้แก่ประชาชน และผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลทุ่งทอง ตำบลหนองบัว และ ตำบลหนองกลับ จำนวน 7,732 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 43) จำนวน 367 คน

ช่วงที่ 2 ในการร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ประชากร คือ ผู้เชี่ยวชาญ 7 คน

ช่วงที่ 3 ประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินทบทวนร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยทีมพัฒนาชุมชมักุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่นักวิจัยสร้างขึ้นเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 แบบสอบถามปัญหาการพัฒนาอุ้มคฤเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งข้อคำถามออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 3 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเช็กลิสต์

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาอุ้มคฤเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 36 ข้อ

ช่วงที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาอุ้มคฤเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

ช่วงที่ 3 การประเมินบทบาทรูปแบบใช้แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาอุ้มคฤเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มี 3 ระดับ ระดับ 1 ดี 2 พอใช้ 3 ปรับปรุง

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ช่วงที่ 1 แบบสอบถามมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1. ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำการวิจัย
2. ศึกษาระเบียบวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ
3. นำแนวความคิดและทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างแบบสอบถาม โดยให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุมเนื้อเรื่องที่ต้องการ
4. นำแบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงของเนื้อหาขอคำวิจารณ์ และข้อควรแก้ไข แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้รับคำแนะนำ

โดยผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย

1. รศ. ดร.ธานี เกสทอง
2. ดร.จุฑาภรณ์ เจริญนาค

3. ผศ.ชนันท์ มีศรีสวัสดิ์

5. นำแบบสอบถามที่ได้มาแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำแบบสอบถามไปทดลองกับชุมชนในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 30 คน เป็นผู้ตอบแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์หาความเที่ยง (Reliability) ทางสถิติโดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของคอนบาค (Cronbach)

ช่วงที่ 2 แบบบันทึกสนทนากลุ่ม

1. ศึกษารูปแบบในการประชุมสนทนากลุ่ม
2. ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อระบุจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการประชุมสนทนากลุ่ม
3. กำหนดวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2548 เวลา 9.00 น. ณ ห้องประชุม ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน อำเภอหนองบัว เป็นสถานที่จัดประชุม
4. ดำเนินกิจกรรมการประชุมเพื่อปรับรูปแบบการพัฒนา

ช่วงที่ 3 ประเมินรูปแบบการพัฒนาชุมชมักุเทศศัพทพิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาวิธีการประเมิน
2. นำแนวความคิดและทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างแบบประเมินให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุมเรื่องที่ต้องการ
3. นำแบบประเมินให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ ขอคำแนะนำ
4. ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมิน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาการพัฒนาชุมวมักุเทศศัพทพิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีขั้นตอนดังนี้

ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ไปยังนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว หนองกลับ ท่งทอง และผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนอนุบาลหนองบัว และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลกลับคืนกับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้นำท้องถิ่น ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไป 367 ชุด ได้รับกลับคืนมา 100%

ช่วงที่ 2 ประชุมสนทนากลุ่มมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เชิญผู้เชี่ยวชาญร่วมประชุมสนทนากลุ่ม

2. ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความคิด ข้อพิจารณา และข้อเสนอแนะ

3. จัดบันทึกการประชุม และเก็บเอกสารลงความเห็นชอบในร่างรูปแบบการพัฒนา
 ยุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
 จังหวัดนครสวรรค์ไว้เป็นหลักฐาน

ช่วงที่ 3 ประเมินทบทวนมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอความร่วมมือไปยังประธานและคณะกรรมการกลุ่มพัฒนาอุ้มฉัตรพิพิธภัณฑสถานบ้านร่วมปฏิบัติในการประเมินทบทวนรูปแบบการพัฒนาอุ้มฉัตรพิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

2. ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประเมินรูปแบบ

3. ประเมินผล โดยทีมพัฒนาอุ้มฉัตรพิพิธภัณฑสถานบ้าน โดยการประเมินตาม
 สภาพจริง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาการพัฒนาอุ้มฉัตรพิพิธภัณฑสถานบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการ
 ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

วิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามรูปแบบการพัฒนาอุ้มฉัตรพิพิธภัณฑ
 สถานบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
 จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาทุกฉบับ
2. ให้คะแนนแบบสอบถาม
3. นำคะแนนที่ได้จากตอนที่ 1 และตอนที่ 2 มาหาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์

โปรแกรม SPSS

4. การแปลความหมายของคะแนนค่าเฉลี่ยของปัญหาการพัฒนาอุ้มฉัตร
 พิพิธภัณฑสถานบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
 จังหวัดนครสวรรค์ ใช้เกณฑ์ดังนี้ (ประคอง กรมสูตร. 2537 : 77)

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายความว่า ปัญหาน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายความว่า ปัญหาน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายความว่า ปัญหาปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายความว่า ปัญหามาก

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายความว่า ปัญหามากที่สุด

ช่วงที่ 2 ร่างรูปแบบการพัฒนาวุฒิกฤตศาสตร์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

วิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลปัญหาที่ได้จากช่วงที่ 1 กำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหา ผู้วิจัยร่างรูปแบบการพัฒนาวุฒิกฤตศาสตร์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ นำเข้าที่ประชุมสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นชอบในร่างรูปแบบการพัฒนาวุฒิกฤตศาสตร์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ช่วงที่ 3 ประเมินทบทวนรูปแบบการพัฒนาวุฒิกฤตศาสตร์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมิน
2. ให้ค่าตามองค์ประกอบเกณฑ์คุณภาพของการประเมินรูปแบบ

สถิติที่ใช้

1. ร้อยละ
2. ค่าเฉลี่ย (\bar{X})
3. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาชุมชนยุคเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบบันทึกสนทนากลุ่ม และแบบประเมิน นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบตามหลักวิชา และนำเสนอผลการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง

ช่วงที่ 1 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม และผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการตลาด มี 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาคุณลักษณะชุมชนยุคเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ช่วงที่ 2 การวิเคราะห์ร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชนยุคเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ช่วงที่ 3 การวิเคราะห์ผลการประเมินบทบาทนรูปแบบการพัฒนาชุมชนยุคเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ กำหนดสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

\bar{X} แทนค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean)

S.D. แทนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ช่วงที่ 1 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม และผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการตลาด มี 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาคุณลักษณะบุคลิกบุคคลที่พหิธิภักดิ์ที่บ้าน

แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1 จำนวนร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	163	44.41
หญิง	204	55.59
รวม	367	100.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด เป็นชาย 163 คน คิดเป็นร้อยละ 44.41 เป็นหญิง 204 คน คิดเป็นร้อยละ 55.59 ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 30 ปี	199	54.22
30 – 40 ปี	87	23.71
มากกว่า 40 ปี	81	22.07
รวม	367	100.00

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 54.22 อายุระหว่าง 30-40 ปี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 23.71 อายุมากกว่า 40 ปี จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 22.07 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้าน
ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
ที่เป็นปัญหาในภาพรวม

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
1	ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของ มัคคุเทศก์	2.38	1.13	น้อย	10
2	ด้านบุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์	2.44	1.17	น้อย	9
3	ด้านการมีความรู้ดีของมัคคุเทศก์	2.99	1.03	ปานกลาง	8
4	ด้านการมีวาทศิลป์ของมัคคุเทศก์	3.00	1.13	ปานกลาง	7
5	ด้านมีความรักงานของมัคคุเทศก์	3.02	1.14	ปานกลาง	6
6	ด้านความสามารถด้านภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศ	3.11	1.26	ปานกลาง	3
7	ด้านความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับ แหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานบ้านของ มัคคุเทศก์	3.56	1.69	มาก	1
8	ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของ มัคคุเทศก์	3.51	1.60	มาก	2
9	ด้านบทบาทและหน้าที่ของมัคคุเทศก์	3.08	1.04	ปานกลาง	4
10	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	3.04	1.34	ปานกลาง	5
	รวมเฉลี่ย	3.01	1.25	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.3 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่าปัญหาการพัฒนาอุ้มฉักพืชผักพื้นบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง อันดับสูงสุด ได้แก่ ด้านความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพืชผักพื้นบ้านของมุกุเทศก์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$) รองลงมา ได้แก่ ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมุกุเทศก์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมุกุเทศก์ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.38$)

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาบุคลิกภาพจิตที่พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัคคุเทศก์

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
	ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัคคุเทศก์				
1.	มัคคุเทศก์มองโลกในแง่ดีมีความสุขจิตใจ	2.22	1.14	น้อย	5
2.	มัคคุเทศก์มีอารมณ์ขัน สดชื่น ร่าเริง	2.74	1.18	ปานกลาง	1
3.	มัคคุเทศก์มีน้ำใจ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือยินดีให้เห็นผู้อื่นมีความสุข	2.28	1.12	น้อย	4
4.	มัคคุเทศก์มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักอาหารห่วงใยผู้อื่น	2.32	1.01	น้อย	3
5.	มัคคุเทศก์มีอิทธยาศัยไม่ก้าวร้าวไม่สำคัญคนว่าเด่นเหนือผู้อื่น	2.36	1.19	น้อย	2
	รวมเฉลี่ย	2.38	1.13	น้อย	

จากตารางที่ 4.4 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการพัฒนาบุคลิกภาพจิตที่พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัคคุเทศก์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.38$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย อันดับสูงสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์มีอารมณ์ขัน สดชื่น ร่าเริง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.74$) รองลงมาได้แก่ มัคคุเทศก์มีอิทธยาศัยไม่ก้าวร้าวไม่สำคัญคนว่าเด่นเหนือผู้อื่น อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.36$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์มองโลกในแง่ดีมีความสุขจิตใจ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.22$)

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาขุมักคุเทศก์พิพิธภัณฑ์
 พื้นบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
 จังหวัดนครสวรรค์ ด้านบุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
6.	มัคคุเทศก์มีพละนาขันธ์สมบูรณ์ ร่างกาย สมส่วนไม่อ้วนหรือว่าผอม จนเกินไป	2.41	1.23	น้อย	2
7.	มัคคุเทศก์มีความ คล่องแคล่ว ว่องไว กระฉับกระเฉง สดชื่น แจ่มใส	2.38	1.10	น้อย	3
8.	มัคคุเทศก์มีอารมณ์มั่นคง เขือกเย็น ไม่ หวั่นไหว เจริญสถานการณืต่างๆอย่าง สงบสุข สุขุม	2.95	1.14	ปานกลาง	1
9.	มัคคุเทศก์เอาใจใส่ดูแลความสะอาดร่าง กายอย่างทั่วถึง ไม่ปล่อยให้เกิดคราบ กลิ่น อันเป็นที่น่ารังเกียจ	2.25	1.21	น้อย	6
10.	มัคคุเทศก์แต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ	2.29	1.22	น้อย	5
11.	มัคคุเทศก์มีกิริยามารยาทอ่อนโยน วาจา สุภาพอ่อนหวาน ไพเราะ	2.38	1.14	น้อย	3
	รวมเฉลี่ย	2.44	1.17	น้อย	

จากตารางที่ 4.5 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการพัฒนาขุมักคุเทศก์พิพิธภัณฑ์
 พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
 ในด้านบุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ
 พบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย อันดับสูงสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์ มีอารมณ์มั่นคง เขือกเย็น
 ไม่หวั่นไหว เจริญสถานการณืต่าง ๆ อย่างสงบสุข สุขุม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.95$) รองลงมา
 ได้แก่ มัคคุเทศก์มีพละนาขันธ์สมบูรณ์ ร่างกายสมส่วนไม่อ้วนหรือว่าผอม จนเกินไป อยู่ในระดับน้อย
 ($\bar{X} = 2.41$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์เอาใจใส่ดูแลความสะอาดร่างกายอย่างทั่วถึง
 ไม่ปล่อยให้เกิดคราบกลิ่น อันเป็นที่น่ารังเกียจ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.25$)

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
พื้นบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ - เขาสูง อำเภอหนองบัว
จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการมีความรู้ดีของมัคคุเทศก์

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
12.	ด้านการมีความรู้ดีของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์รู้จำสิ่งที่พบเห็นรอบตัว	3.13	1.11	ปานกลาง	1
13.	มัคคุเทศก์สามารถอธิบายสถานที่ท่องเที่ยว เที่ยวได้ตรงและชัดเจน	3.10	1.13	ปานกลาง	2
14.	มัคคุเทศก์ทำให้การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถาน บรรลุผล	3.04	1.04	ปานกลาง	3
15.	มัคคุเทศก์สามารถวิเคราะห์การท่องเที่ยว พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านได้อย่างเหมาะสม	2.83	0.95	ปานกลาง	6
16.	มัคคุเทศก์สามารถสังเคราะห์การท่องเที่ยว พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านได้อย่างเหมาะสม	2.91	0.86	ปานกลาง	4
17.	มัคคุเทศก์สามารถประเมิน คัดสินการ ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านได้ถูกต้อง	2.90	1.06	ปานกลาง	5
	รวมเฉลี่ย	2.99	1.03	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.6 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ - เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการมีความรู้ดีของมัคคุเทศก์ มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อันดับสูงสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์รู้จำสิ่งที่พบเห็นรอบตัว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$) รองลงมาได้แก่ มัคคุเทศก์สามารถอธิบายสถานที่ท่องเที่ยวได้ตรงและชัดเจน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์สามารถวิเคราะห์การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านได้อย่างเหมาะสม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.83$)

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนมณฑลพิษณุภัณฑ์
พื้นบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการมีวาทศิลป์ของมณฑลพิษณุภัณฑ์

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
18.	ด้านการมีวาทศิลป์ของมณฑลพิษณุภัณฑ์ มณฑลพิษณุภัณฑ์มีน้ำเสียงในการบรรยายการ ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ได้ชัดเจน ชวนฟัง	2.92	1.18	ปานกลาง	5
19.	มณฑลพิษณุภัณฑ์มีจังหวะและลีลาการพูดแนะนำ แหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน	3.04	1.15	ปานกลาง	3
20.	มณฑลพิษณุภัณฑ์ใช้ระดับภาษาได้เหมาะสมกับ นักท่องเที่ยว	2.91	1.22	ปานกลาง	6
21.	มณฑลพิษณุภัณฑ์ใช้ภาษาถูกต้อง สื่อความหมาย ได้ชัดเจนตรงประเด็น	3.07	1.12	ปานกลาง	2
22.	มณฑลพิษณุภัณฑ์มีลำดับการพูดเข้าใจง่าย	2.99	1.11	ปานกลาง	4
23.	มณฑลพิษณุภัณฑ์สามารถเร้าความสนใจของผู้ ฟังและทำให้ติดตามจนจบ โดยไม่เบื่อ หน่าย	3.08	1.01	ปานกลาง	1
	รวมเฉลี่ย	2.91	1.23	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.7 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการพัฒนาชุมชนมณฑลพิษณุภัณฑ์
พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัด
นครสวรรค์ ในด้านการมีวาทศิลป์ของมณฑลพิษณุภัณฑ์ มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$)
เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อันดับสูงสุด ได้แก่
มณฑลพิษณุภัณฑ์สามารถเร้าความสนใจของผู้ฟังและทำให้ติดตามจนจบ โดยไม่เบื่อหน่าย อยู่ในระดับ
ปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) รองลงมา ได้แก่ มณฑลพิษณุภัณฑ์ใช้ภาษาถูกต้อง สื่อความหมายได้ชัดเจน
ตรงประเด็น อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.07$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ มณฑลพิษณุภัณฑ์ใช้ระดับภาษา
ได้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$)

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับปัญหาการพัฒนาบุคลากรพัชภิรักษ์
 ฟ้าบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
 จังหวัดนครสวรรค์ ด้านมีความรักงานของมัคคุเทศก์

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
24.	ด้านมีความรักงานของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์มีความกระตือรือร้นที่จะ ทำงานในฐานะมัคคุเทศก์	2.98	1.25	ปานกลาง	3
25.	มัคคุเทศก์มีความสุขในการทำงาน มัคคุเทศก์ของตนเอง	3.01	1.16	ปานกลาง	2
26.	มัคคุเทศก์ทำงานมีประสิทธิภาพ	3.06	1.00	ปานกลาง	1
	รวมเฉลี่ย	3.02	1.14	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.8 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการพัฒนาบุคลากรพัชภิรักษ์
 ฟ้าบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัด
 นครสวรรค์ ในด้านมีความรักงานของมัคคุเทศก์ มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$)
 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อันดับสูงสุด ได้แก่
 มัคคุเทศก์ทำงานมีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.06$) รองลงมา ได้แก่ มัคคุเทศก์
 มีความสุขในการทำงานมัคคุเทศก์ของตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) และอันดับต่ำสุด
 ได้แก่ มัคคุเทศก์มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานในฐานะมัคคุเทศก์ อยู่ในระดับปานกลาง
 ($\bar{X} = 2.98$)

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับปัญหาการพัฒนา บุวมักคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ด้านความสามารถด้านภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
27.	ด้านความสามารถด้านภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มักคุเทศก์มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยกับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ดี	2.98	1.24	ปานกลาง	2
28.	มักคุเทศก์มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศกับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ดี	3.24	1.28	ปานกลาง	1
	รวมเฉลี่ย	3.11	1.26	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.9 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการพัฒนาบุวมักคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านความสามารถด้านภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.11$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อันดับสูงสุด ได้แก่ มักคุเทศก์มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศกับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ดี อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ มักคุเทศก์มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยกับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ดี อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$)

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์
พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
จังหวัดนครสวรรค์ ด้านความสามารถด้านวิชาการ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
พิพิธภัณฑสถานบ้าน ของมัคคุเทศก์

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
29.	ด้านความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานบ้านของมัคคุเทศก์	3.66	1.25	มาก	1
30.	มัคคุเทศก์ขาดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานบ้าน	3.42	2.96	ปานกลาง	4
31.	มัคคุเทศก์ขาดความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทย	3.65	1.17	มาก	2
32.	มัคคุเทศก์ขาดความรู้รอบตัวอื่นๆเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว	3.51	1.38	มาก	3
	รวมเฉลี่ย	3.56	1.69	มาก	

จากตารางที่ 4.10 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านทักษะด้านวิชาการในการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก อันดับสูงสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์ขาดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานบ้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$) รองลงมา ได้แก่ มัคคุเทศก์ขาดความรู้รอบตัวอื่นๆเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์ขาดความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.51$)

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์
 พิพิธภัณฑสถานบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
 จังหวัดนครสวรรค์ ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
33.	ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของ มัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์มีความสามารถในการจัดเวลา นำเที่ยว	2.98	1.16	ปานกลาง	2
34.	มัคคุเทศก์มีความสามารถในการเฝ้าความ สนใจ	4.03	2.04	มาก	1
	รวมเฉลี่ย	3.51	1.60	มาก	

จากตารางที่ 4.11 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ใน ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อันดับสูงสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์มีความสามารถในการเฝ้าความสนใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ มัคคุเทศก์มีความสามารถในการจัดเวลานำเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$)

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์
พิพิธภัณฑสถานบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
จังหวัดนครสวรรค์ ด้านบทบาทและหน้าที่ของมัคคุเทศก์

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
35.	ด้านบทบาทและหน้าที่ของมัคคุเทศก์ บทบาทและหน้าที่ของมัคคุเทศก์ใน ฐานะตัวแทนประเทศหรือท้องถิ่น	3.08	1.04	ปานกลาง	1
	รวมเฉลี่ย	3.08	1.04	ปานกลาง	

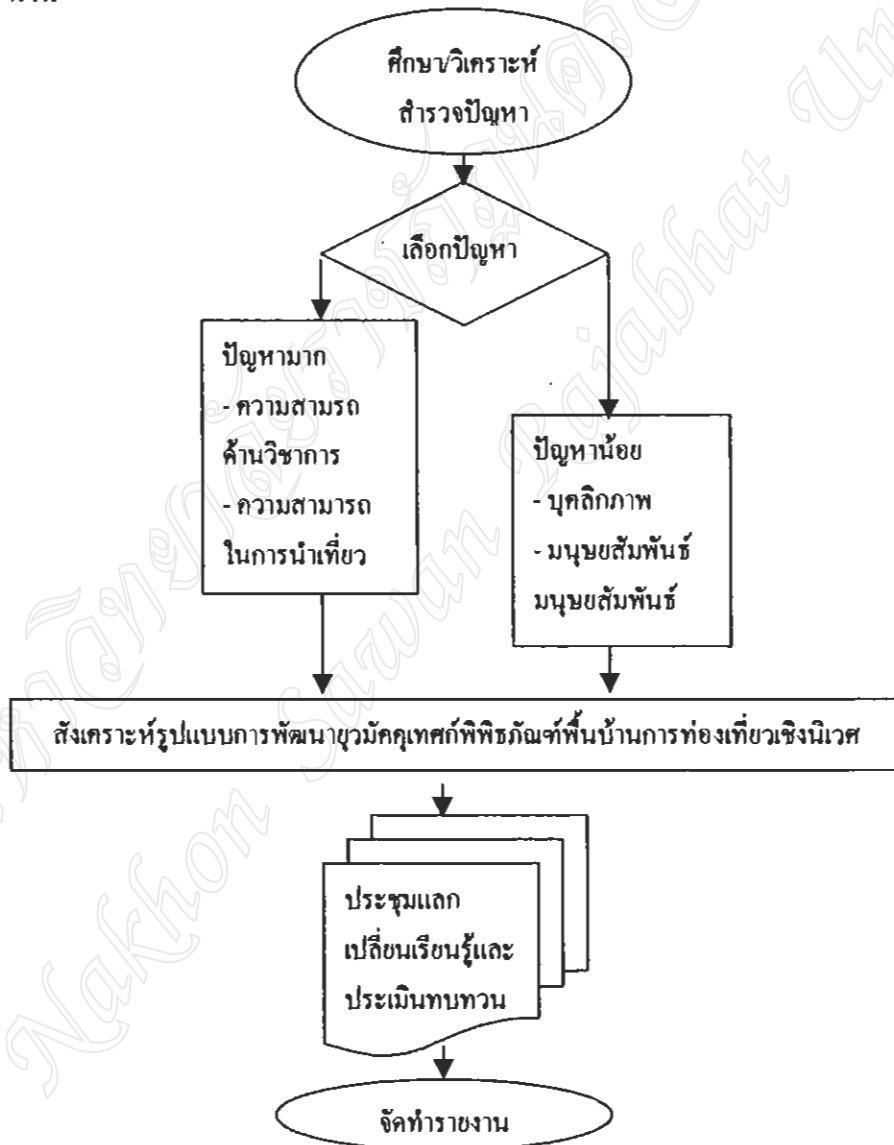
จากตารางที่ 4.12 พบว่า ปัญหาการพัฒนาชุมชนมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้านแบบมีส่วนร่วม
ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านบทบาท
และหน้าที่ของมัคคุเทศก์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ
พบว่า บทบาทและหน้าที่ของมัคคุเทศก์ ในฐานะตัวแทนประเทศ หรือท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ
ปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$)

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับปัญหาการพัฒนาชุมวมักคฤเทศก์
พิพิธภัณฑท์พื้นบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา		แปลผล	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
36.	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็น ประโยชน์ในการสร้างรูปแบบการพัฒนา มักคฤเทศก์	3.04	1.34	ปานกลาง	1
	รวมเฉลี่ย	3.04	1.34	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ปัญหาการพัฒนาชุมวมักคฤเทศก์พิพิธภัณฑท์พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม
ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการมี
ส่วนร่วมของชุมชน มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า
การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในการสร้างรูปแบบการพัฒนา มักคฤเทศก์ มีค่าเฉลี่ย
อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$)

ช่วงที่ 2 การวิเคราะห์ร่างรูปแบบการพัฒนาชุมควเทศกัฟพิพิธภัณจัฟพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการ
 ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
 ร่างรูปแบบจากผลการวิเคราะห์ระดับปัญหาการพัฒนาชุมควเทศกัฟพิพิธภัณจัฟพื้นบ้าน
 แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
 โดยผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการพัฒนาชุมควเทศกัฟพิพิธภัณจัฟพื้นบ้านเข้าประชุมสนทนากลุ่มให้ผู้เชี่ยวชาญ
 มีความเห็นชอบ ในรูปแบบการพัฒนาชุมควเทศกัฟพิพิธภัณจัฟพื้นบ้าน ซึ่งผลการประชุมสนทนากลุ่ม
 ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน มีความเห็นชอบ กับ รูปแบบการพัฒนาชุมควเทศกัฟพิพิธภัณจัฟพื้นบ้าน ที่ผู้วิจัย
 ร่างขึ้น ดังนี้

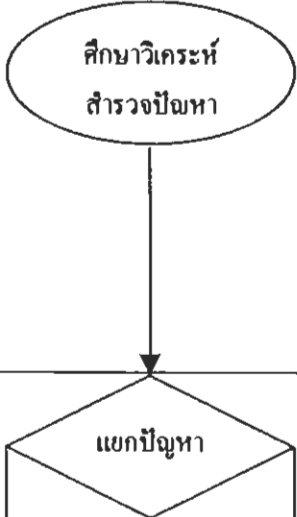
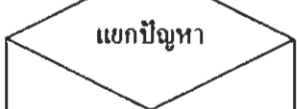

ภาพที่ 4.1 รูปแบบการพัฒนาชุมควเทศกัฟพิพิธภัณจัฟพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยว
 เชิงนิเวศ เทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ผลการวิเคราะห์ระดับปัญหา การพัฒนาขุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยคัดแยกปัญหาออกเป็นปัญหาระดับปานกลางถึงมาก และปัญหาระดับปัญหาน้อยได้ดังต่อไปนี้

ปัญหาระดับปานกลางถึงมาก	ยุทธศาสตร์แก้ไขปรับปรุง
ปัญหาด้านความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของมัคคุเทศก์	กิจกรรมหลัก 1. ประชุมเชิงปฏิบัติการหรือประชุมกลุ่มย่อยแบบ F.G.D. 2. สร้างรูปแบบการพัฒนาขุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน 3. พัฒนาขุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
ปัญหาด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์	กิจกรรมสนับสนุน 1. ศึกษาคูงาน 2. อบรมขุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเน้นความรู้คู่คุณธรรม
ปัญหาด้านความสามารถด้านภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ	กิจกรรมสนับสนุน 3. พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและพัฒนาหลักสูตรการอบรมขุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน
ปัญหาด้านบทบาทและหน้าที่ของมัคคุเทศก์	3. ปฏิบัติจริงในแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน อำเภอหนองบัว
ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	4. เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง
ปัญหาด้านมีความรักงานของมัคคุเทศก์	4. เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง
ปัญหาด้านการมีวาทศิลป์ของมัคคุเทศก์	4. เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง
ปัญหาด้านการมีความรู้ดีของมัคคุเทศก์	4. เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาในระดับน้อย	ยุทธศาสตร์ดำรงรักษา
ปัญหาด้านบุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์ ปัญหาด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัคคุเทศก์	1. จัดกิจกรรมสร้างความตระหนักในการเป็นมัคคุเทศก์อย่างต่อเนื่อง 2. จัดกิจกรรมเสริมความรู้ใหม่ ๆ ด้านมัคคุเทศก์ดังที่เคยปฏิบัติมา 3. จัดกิจกรรมฝึกทักษะเพื่อให้มีความชำนาญอยู่เสมอ

กระบวนการมาตรฐาน	วิธีมาตรฐาน	บันทึกมาตรฐาน
	1. ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย เกี่ยวกับการพัฒนาภาคเกษตร 2. สร้างเครื่องมือสำรวจปัญหา 3. หาค่า IOC โดยปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ 4. สํารวจปัญหาการพัฒนาภาคเกษตร พิษภัยในพื้นที่บ้าน 5. หาค่าความเที่ยง 6. วิเคราะห์ปัญหา	แบบบันทึก แบบสอบถาม แบบหาค่า IOC แบบสอบถาม แบบวิเคราะห์ แบบตารางแปลผล
	ปัญหาหนัก ปัญหาน้อย	แบบตาราง แยกปัญหา
ปัญหาหนัก - ความสามารถ ด้านวิชาการ - ความสามารถ ในการนำเที่ยว	กิจกรรมหลัก 1. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือ ประชุมกลุ่มย่อยแบบ F.G.D. 2. สร้างรูปแบบการพัฒนา ภูมิภาคเกษตรพิษภัยในพื้นที่บ้าน 3. พัฒนาภูมิภาคเกษตรพิษภัย พื้นที่บ้าน หลักสูตรท้องถิ่น และ หลักสูตรการอบรมภูมิภาคเกษตร พิษภัยในพื้นที่บ้าน กิจกรรมสนับสนุน 1. จัดศึกษาดูงาน 2. จัดอบรมภูมิภาคเกษตรพิษภัย พื้นที่บ้านเน้นความรู้คุณธรรม 3. ลงมือปฏิบัติจริงในแหล่งท่องเที่ยว ป่าเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ เชิญวิทยากรเจ้าหน้าที่พิษภัยพื้นที่ บ้านและราษฎรชาวบ้านมีส่วนร่วม อย่างต่อเนื่อง	แบบบันทึกการประชุม กลุ่ม รูปแบบการพัฒนา ภูมิภาคเกษตรป่า แบบประเมิน แบบประเมิน แบบประเมิน

ปัญหาในระดับน้อย - บุคลิกภาพ - มนุษยสัมพันธ์ - มนุษยสัมพันธ์	1. จัดกิจกรรมสร้างความตระหนักในการเป็นมัคคุเทศก์อย่างต่อเนื่อง 2. จัดกิจกรรมเสริมความรู้ใหม่ ๆ ด้านมัคคุเทศก์คั้งที่เคยปฏิบัติมา 3. จัดกิจกรรมฝึกทักษะเพื่อให้มีความชำนาญอยู่เสมอ	แบบประเมิน แบบประเมิน แบบประเมิน
สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาชมรมมัคคุเทศก์	1. กระบวนการ F.G.D. 2. สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาชมรมมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้าน	แบบบันทึกการประชุมกลุ่ม รูปแบบการพัฒนาชมรมมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานบ้าน
ประชุมแรกเปลี่ยนเรียนรู้และประเมินทบทวน	1. ประเมินทบทวน 1 2. ประเมินทบทวน 2 3. ประเมินทบทวน 3	แบบประเมินทบทวน 1 แบบประเมินทบทวน 2 แบบประเมินทบทวน 3
จัดทำรายงาน	รายงานผล	แบบเอกสารรายงานผลการวิจัย

ช่วงที่ 3 การประเมินบทบาทนรูปแบบการพัฒนาอุ้มฉักพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

ตารางที่ 4.14 แสดงผลการประเมินบทบาทนการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาอุ้มฉักพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ตัวชี้วัด	ผลการประเมิน			สรุป
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	
มัลลคฤเทศก์มึมนุขสัณพันท์ที่ดี	พอใช้	ค	ค	ค
มัลลคฤเทศก์มึนุคลลภพที่ดี	พอใช้	ค	ค	ค
มัลลคฤเทศก์มึนควมรู้ดี	พอใช้	ค	ค	ค
มัลลคฤเทศก์มึนวาทศลปดี	ปรึบปรุง	พอใช้	พอใช้	พอใช้
มัลลคฤเทศก์มึนควมร้งงาน	ปรึบปรุง	ค	ค	ค
มัลลคฤเทศก์มึนควมสมารณค้านภษาไทย และภษาค้างประเทศ	ปรึบปรุง	พอใช้	พอใช้	พอใช้
มัลลคฤเทศก์มึนทกษะค้านวษาคการเก้ยวกับแหล่งท่องเท้ยวพฬิพฬิภณฑ์พื้นบ้าน	ปรึบปรุง	พอใช้	พอใช้	พอใช้
มัลลคฤเทศก์มึนควมสมารณในการนำเท้ยว	ปรึบปรุง	ค	ค	ค
มัลลคฤเทศก์เข้าใจบทบาทและหน้าท้ของตน	ปรึบปรุง	ค	ค	ค
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอุ้มฉักพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	ปรึบปรุง	ค	ค	ค

จากตารางที่ 4.14 ผลการประเมินบทบาทนรูปแบบ ในภาพรวม พบว่า มัลลคฤเทศก์มึมนุขสัณพันท์ที่ดี มึนุคลลภพดี มึนควมรู้ดี มึนควมร้งงาน มึนควมสมารณในการนำเท้ยว เข้าใจบทบาท และหน้าท้ของตน และ ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอุ้มฉักพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน อยู่ในระดับดี และมัลลคฤเทศก์มึนวาทศลปดี มึนควมสมารณค้านภษาไทยและภษาค้างประเทศ มึนทกษะค้านวษาคการเก้ยวกับแหล่งท่องเท้ยว อยู่ในระดับ พอใช้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาชุมชมเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัย ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชมเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาคุณลักษณะของชุมชมเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชมเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ช่วงที่ 1 ในการหาปัญหา การพัฒนาชุมชมเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง ประชากรได้แก่ ประชาชนและผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลทุ่งทอง ตำบลหนองบัว และ ตำบลหนองกลับ จำนวน 7,732 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 43) จำนวน 367 คน

ช่วงที่ 2 ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชมเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน

ช่วงที่ 3 ในการประเมินทบทวนรูปแบบ ประชากร คือ ทีมพัฒนาชุมชมเกษตรพันธกิจพื้นที่บ้าน จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่นักวิจัยสร้างขึ้นเอง โดยแบ่งออกเป็น

3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 แบบสอบถามปัญหาการพัฒนาชุมควมักุเทศกัพิพิธภักฉัพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งข้อคำถามออกเป็น

2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 3 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเช็คลิข

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัญหาพัฒนาชุมควมักุเทศกัพิพิธภักฉัพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 36 ข้อ

ช่วงที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมควมักุเทศกัพิพิธภักฉัพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

ช่วงที่ 3 การประเมินบทบาทนรูปแบบใช้แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาชุมควมักุเทศกัพิพิธภักฉัพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มี 3 ระดับ ระดับ 1 คือ 2 พอใช้ 3 ปรับปรุง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาการพัฒนาชุมควมักุเทศกัพิพิธภักฉัพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีขั้นตอนดังนี้

ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ไปยังนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว หนองกลับ ทุ่งทอง และ ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนอนุบาลหนองบัว และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลกลับคืนกับผู้บริหารสถานศึกษา และผู้นำท้องถิ่น ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไป 367 ชุด ใ้รับกลับคืนมา 100%

ช่วงที่ 2 ประชุมสนทนากลุ่มมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เชิญผู้เชี่ยวชาญร่วมประชุมสนทนากลุ่ม
2. ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความคิด ข้อพิจารณา และข้อเสนอแนะ

3. จัดบันทึกการประชุม และ เก็บเอกสารลงความเห็นชอบในร่างรูปแบบการพัฒนา
 ชุมมัตถุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
 จังหวัดนครสวรรค์ไว้เป็นหลักฐาน

ช่วงที่ 3 ประเมินบทบาทผู้มีขั้นตอนดังนี้

1. ขอความร่วมมือไปยังประธานและคณะกรรมการกลุ่มพัฒนาชุมมัตถุเทศก์
 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านร่วมปฏิบัติในการประเมินบทบาทรูปแบบการพัฒนาชุมมัตถุเทศก์พิพิธภัณฑ
 สถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว
 จังหวัดนครสวรรค์

2. ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประเมินรูปแบบ

3. ประเมินผล โดยทีมพัฒนาชุมมัตถุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน โดยการประเมิน

ตามสภาพจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ช่วงที่ 1 การหาปัญหาการพัฒนาชุมมัตถุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านผู้วิจัยนำแบบสอบถาม
 ที่ได้รับคืนมา ทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

ช่วงที่ 2 ร่างรูปแบบพัฒนาชุมมัตถุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ช่วงที่ 3 ประเมินบทบาทรูปแบบวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสรุปผลการประเมินรูปแบบ
 การพัฒนาชุมมัตถุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ –
 เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

ช่วงที่ 1 มีปัญหาการพัฒนาชุมมัตถุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง
 ($\bar{X} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง อันดับสูงสุด ได้แก่ ด้าน
 ความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านของมัตถุเทศก์ อยู่ในระดับมาก
 ($\bar{X} = 3.56$) รองลงมา ได้แก่ ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมัตถุเทศก์ อยู่ในระดับมาก
 ($\bar{X} = 3.51$) และอันดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัตถุเทศก์ อยู่ในระดับน้อย
 ($\bar{X} = 2.38$)

ช่วงที่ 2 รูปแบบการพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ มีลักษณะเป็นกระบวนการมาตรฐาน วิธีการมาตรฐาน และบันทึกมาตรฐาน ที่ประกอบด้วยระบบ กับคนหรือทีมงาน ระบบ คือ ขั้นตอนการทำงานที่วางไว้ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมองเห็นกระบวนการทำงานที่ชัดเจนจนสามารถปฏิบัติงานได้

คนหรือทีมงาน ในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การทำงานให้ประสบผลสำเร็จนอกจากจะมีระบบมีขั้นตอนในการทำงานที่ดีแล้ว จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติที่มีความรู้ความเข้าใจในงานนั้น ในการนี้ผู้วิจัยได้สร้างความตระหนักให้กับทีมพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้าน โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ ความรู้ทั่วไป ในการพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้าน การให้ความรู้ความเข้าใจ ทักษะด้านวิชาการ เจตคติ ที่ดีคือมัคคุเทศก์ เรียนรู้อย่างมีความสุข และสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม แนวทางปฏิบัติรักษา การพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้าน ในแหล่งท่องเที่ยวเขาพระ – เขาสูง แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหาการพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้านในการท่องเที่ยวที่นักวิจัยค้นพบ พร้อมกับวิธีการพัฒนา วิธีการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ทีมงานช่วยกันวางแผน ช่วยกันทำ ช่วยกันปรับปรุงพัฒนางาน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรึกษาหารือ และพึ่งพาอาศัยกัน และยังพบว่าการทำงานที่ทีมพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้าน มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันแก้ไข ขอมรับและลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนกระบวนการของระบบ จะนำไปสู่การทำงานที่ทำให้เกิดคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล

รูปแบบการพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้าน แบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นระบบซึ่งมีกระบวนการขั้นตอนดังนี้ คือ

1. ศึกษา / วิเคราะห์สำรวจปัญหา
2. แยกปัญหา
3. ปัญหาปานกลางถึงมาก,ปัญหาน้อย
4. สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้าน
5. ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประเมินทบทวน
6. จัดทำรายงาน

ช่วงที่ 3 ในการประเมินทบทวน รูปแบบการพัฒนาชุมชมคฤหบดีที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ได้จัดระดับไว้ 3 ระดับ คือ ดี พอใช้ และปรับปรุง ผลการประเมินเฉลี่ยจากการประเมิน 3 ครั้ง

อยู่ในระดับ ดี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านมคฺคุเทศก์มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มคฺคุเทศก์มีบุคลิกภาพที่ดี และ มคฺคุเทศก์มีความรู้ดี พอใช้ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านมคฺคุเทศก์มีวาทศิลป์ดี มคฺคุเทศก์มีความรักงาน มคฺคุเทศก์มีความสามารถด้านภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มคฺคุเทศก์มีทักษะด้านวิชาการ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน มคฺคุเทศก์มีความสามารถในการนำเที่ยว มคฺคุเทศก์ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน และการมีส่วนร่วมของชุมชน และไม่มีด้านใดที่ปรับปรุง ทั้งนี้ วิเคราะห์จากระบบการวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุง (Act)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลของการวิจัยในการศึกษาปัญหาารูปแบบการพัฒนาขุมมคฺคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับ ปานกลาง

จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ปัญหาการพัฒนาขุมมคฺคุเทศก์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านอยู่ในระดับ ปานกลางนั้นน่าจะเป็นเพราะว่า

1. มคฺคุเทศก์มีความสามารถ ด้านวิชาการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน และ มีความสามารถในการนำเที่ยว มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันดำรงราชานุภาพ และบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2546) ได้เสนอเรื่องมคฺคุเทศก์ท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้นำ นักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มีปัญหาและความ ต้องการระดับมาก ทั้งนี้เพราะกระบวนการในการจัดการด้านวิชาการ และการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วนในการที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถของมคฺคุเทศก์ให้ดียิ่งขึ้นยังไม่ดี และน่าจะต้องมีการ ร่วมกันวางแผนและดำเนินการโดยเร่งด่วน

2. ปัญหาด้านการมีความรู้ดีของมคฺคุเทศก์ ด้านการมีวาทศิลป์ของมคฺคุเทศก์ ด้านมีความ รักงานของมคฺคุเทศก์ ด้านความสามารถด้านภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ด้านบทบาทและ หน้าที่ของมคฺคุเทศก์ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พันธุ์ทิพย์ อธิปัญจพงษ์ (2543 : 108) ที่ว่า หลักสูตรมคฺคุเทศก์ทั่วไป ที่เคยใช้อบรม มาเป็นหลักสูตรที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อผลิตบุคลากร ไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์แก่มคฺคุเทศก์ หรือส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ มคฺคุเทศก์ที่ผ่านการ อบรมในหลักสูตรมคฺคุเทศก์ทั่วไป จะมีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะความรู้ทั่วๆ ไปในการนำเที่ยว แต่ไม่มีความรู้เฉพาะทางพิเศษ เช่น การนำเที่ยวอย่าง อนุรักษ์ ระบบนิเวศ และสมดุลธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อ ประสิทธิภาพของบุคคลในการเข้าไปมีบทบาทในการมีส่วนร่วม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เหล่านี้จึงเป็น

ผลให้มัคคุเทศก์ขาดความรู้ ทักษะ และ ประสบการณ์ในการนำเที่ยวอย่างอนุรักษ์ ซึ่งเป็นปัญหาประการหนึ่งของการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะ กลุ่มของยุวมัคคุเทศก์ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชน อย่างจริงจัง ในเรื่องของผลตอบแทน รายได้จากการให้บริการ รวมถึงการส่งเสริมพัฒนาในเรื่องหลักสูตรของมัคคุเทศก์ และ ใบประกอบวิชาชีพที่จะต้องมีขึ้นในอนาคต

3. ปัญหาด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัคคุเทศก์ และด้านบุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์ มีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ องค์กรุรักษ์ (2544) พิพิธภัณฑ์ที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยของพันธ์ทิพย์ อธิปัญญพงษ์ (2543) บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ และสอดคล้องกับ นายเงิน ศรีสุรินทร์ กล่าวว่า ยุวมัคคุเทศก์ เป็นเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีอายุระหว่าง 11 – 12 ปี เป็นวัยที่สดใส มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สังเกตได้จากการสอบถาม สัมภาษณ์ จากนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ที่พำนัก และผู้ที่เกี่ยวข้อง (สรุปจากบันทึกการนิเทศของครูและนักเรียน) ทั้งนี้เพราะ เด็กในวัยอายุ 11 – 12 ปี เป็นวัยที่กำลังน่ารักและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่ได้พูดคุยและรู้จัก ถึงแม้จะมีข้อผิดพลาดบ้างก็ไม่ค่อยมีผู้ใดถือสามากนักกับมองว่าเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งด้วยซ้ำ

สร้างรูปแบบการพัฒนายุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์ที่พำนักแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า จากการนำปัญหาที่เป็นสาเหตุของการของการพัฒนายุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์ที่พำนัก มาสร้างรูปแบบการพัฒนายุวมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑ์ที่พำนัก มีลักษณะเป็นกระบวนการมาตรฐาน วิธีการมาตรฐาน และบันทึกมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมภพ เจริญนุท และคณะ (2547) รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การวิจัยและพัฒนารูปแบบมาตรฐานการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืน : กรณีศึกษา เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ งานวิจัยของ จันทกร รื่นรัมย์ (2547) รายงานการวิจัยรูปแบบการรักษาความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ และงานวิจัยของพันธ์ทิพย์ อธิปัญญพงษ์ (2543) บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ กรณีศึกษา สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย ทั้งนี้เพราะรูปแบบที่นำมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นั้น จะต้องมีลำดับขั้นตอนที่ได้มาตรฐาน มีวิธีการที่ดีและเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอันดีงาม ดังนั้นรูปแบบจึงต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการมาตรฐาน วิธีการมาตรฐาน และบันทึกมาตรฐาน

การประเมินบทบาทรูปแบบการพัฒนาชุมชนภาคพิเศษพื้นที่พื้นบ้าน พบว่า ผ่านระดับดี 3 ด้าน พอใช้ 7 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมชัย วิเศษมงคลชัย (2546 : 22) มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพเป็นประจำและต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งทุกฝ่ายล้วนเป็นนักวิจัยเหมือนกันหมด และเป็นวิจัยเชิงคุณภาพเช่นเดียวกับสถาบันดำรงราชานุภาพ (สมภพ เจริญนุทต และคณะ.2547 : 248) ได้จัดระบบจัดชั้นคือนอย่างละเอียด ทั้งนี้เพราะการประเมินสามารถบอกให้ทราบถึงสาเหตุของข้อบกพร่องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ระดับ อ.บ.ค. เทศบาล โรงเรียนในเขต กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสวัด และประชาชนชาวบ้านเป็นต้น ควรมีความตระหนักสำนึกเข้าร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาในครั้งนี้โดยเฉพาะด้านการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษา การพัฒนาส่งเสริมให้มัธยมศึกษาในท้องถิ่นได้รับใบประกอบวิชาชีพมัธยมศึกษา เพื่อให้เกิดความตื่นไหล ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข รวมไปถึงการติดตามประเมินผล เพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป
2. ต้องการให้เกิดวัฒนธรรมในการทำงานอย่างค่อเนื่อง ในทุกภาคส่วนที่จะทำให้การทอ่งเที่ยวประสบความสำเร้งเกิดเป็นผลที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง
3. ควรใช้วิธีการรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการทำงาน ในการฝึกอบรม และในการพัฒนาในทุกระบบ
4. สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรวิจัยการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สถานศึกษา และผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่

บรรณานุกรม

- กนิษฐา อู่ถาวร. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณ
อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, ม.ป.ป.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. โครงการกิจกรรมค่ายพักแรมเรียนรู้วิถีชีวิตพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า
จังหวัดลพบุรี. ลพบุรี : ม.ป.ท., 2545. (อัดสำเนา)
- _____. "แผนแม่บท : โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยวแห่งชาติ". นิตยสารเชิงข่าว-วิเคราะห์รายเดือน ธุรกิจท่องเที่ยว, 14 (7)
(กรกฎาคม 2544) : 7-13 .
- _____. "สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย" จุลสารการท่องเที่ยว,
14 (1) (2538) : 12.
- คมสันต์ วรฤทธิ. ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา
ชุมชนลำน้ำว้า อำเภอแม่อิง จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- จันทกร รื่นรัมย์. รูปแบบการรักษาความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทบริหารธุรกิจ. นครสวรรค์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2547.
- จิรา จงกล. พิพิธภัณฑสถานวิทยา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป..
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาค
การพิมพ์, 2527.
- เฉลียว นูรีภักดี "ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน", ใน ชุดวิชาการวิจัย. กรุงเทพฯ : เอส อาร์,
2545.
- ชำนาญ ม่วงทิม. "สถานการณ์ของอาชีพมัคคุเทศก์ในปัจจุบัน" จุลสารการท่องเที่ยว. 11(2)
(เมษายน – มิถุนายน 2535) : 24.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำกวัง. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2542.
- _____. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่ : ลานนาการพิมพ์, 2544.

คำรณราชานุภาพ,สถาบัน และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. คู่มือแนวทางการบริหาร
และจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)

และสภาตำบล(สต.) เชียงใหม่, ม.ป.ท., 2546. (อัคราเสนา)

เต็มดวง รัตนทัศนีย์. สิ่งแวดล้อมศึกษากับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว. รายงานการประชุมสัมมนา
เรื่อง สิ่งแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โครงการบัณฑิตศึกษา ภาควิชา
ศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.

ทักษิณ ชินวัตร. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร
นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา. ม.ป.ท., 2544.

ธวัชชัย ผลเพิ่ม. แบบจำลองการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์การศึกษาจังหวัด. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ธัชชนัญ จารุวัฒนพงษ์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
น้ำตกพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.

นภวรรณ ฐานะกาญจน. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางเลือกของการอนุรักษ์หรือแค่กระแสสังคม”
เส้นทางสีเขียวฯ (กันยายน 2545) : 6.

นิคม มุสิกคามะ และคณะ. วิชาการพิพิธภัณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
2521.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.

ประคอง กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ,
2537.

ปัทมา สุวรรณมงคล. “ทัศนบางประการในเรื่องสภาตำบลกับการมีส่วนร่วมของชุมชน”,
ในทิวทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน.
กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์. 2527.

ประเสริฐ ภัทรมัย อำนาง พรหมสูตร และสิรินิมิต วังสุนทร. “การมีส่วนร่วมของประชาชน
กับการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ” มติชนรายวัน 16 กันยายน 2546 หน้า 32.

ป่าไม้เขตนครสวรรค์, สำนักงาน. รายงานสรุปผลการดำเนินงานแผนงานส่งเสริมและพัฒนา
การป่าไม้ ประจำปี พ.ศ. 2542. นครสวรรค์ : สำนักงานป่าไม้เขตนครสวรรค์, 2542.

ปารีชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. พื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : นานมี, 2546.

- พันธุ์ทิพย์ รามสูต. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา
สาธารณสุขอาเซียน. มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.
- พันธุ์ทิพย์ อธิปญงพงษ์. บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว
ในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ กรณีศึกษา สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543 .
- ภราเชช พัชมิวิชิต. “พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน” จุลสารการท่องเที่ยว. 15 (2)
(2539) : 22.
- บุชาติ นีรัตน์ตระกูล. “Eco – tourism : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” จุลสารการท่องเที่ยว. 14 (3)
(2538) : 36.
- ลีศึก ฤทธิเนติกุล . การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กับการอยู่รอดของชุมชนชาวบ้านคอยปุย
อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-คอยปุย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2539.
- วรวิทย์ องค์กรรักษา. พิธีกรรมที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2544.
- วัชรินทร์ ศรีสัตบุตร. รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านอ้อ
หนองบัว ตำบลศรีคงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย : น.ป.ป.
- วิจัยป่าไม้,ศูนย์. คู่มือพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวแบบการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541.
- วิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, สถาบัน. ประมวลความรู้เรื่องอุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ : ปุย.
กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้, 2540.
- วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, สถาบัน. รายงานสรุปการดำเนินการเพื่อกำหนด
นโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. น.ป.ท., 2540.
- วิไลภรณ์ ชันดีสิทธิ์ . ทรรศนะของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิต บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่วิม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต.เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

- วีระ ระบอบ. แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2547 – 2556) วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. นครสวรรค์ : มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2549.
- สมชัย วิเศษมงคลชัย. แนวทางการจัดความรู้เพื่อพัฒนาระบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546. (อัคราเนมา)
- สมภพ เจริญนุกุล และคณะ. การวิจัยและพัฒนารูปแบบมาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์. นครสวรรค์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2547.
- สินธุ์ สโรบล. เอกสารสรุปเวทีนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระดับจังหวัด ครั้งที่ 2 ชุดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 23 มกราคม 2546 ณ ห้องประชุมชุมชนประภาส ศาลากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน.
- สุภาพร มากแจ้ง. ทัศนคติของนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอเคชั่นสโตร์, 2534.
- อดิณ รพีพัฒน์, ม.ร.ว.. “ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน”, ในชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ : เอส อาร์, 2545.
- อรพิมพ์ สฟโชคชัย. “ปีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ” เส้นทางสีเขียว (9 เมษายน – กรกฎาคม 2545) : 14-16.
- อารีย์ อัสวานุภาพ. การนำเสนอรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- เอี่ยมพร เสนะเกษนคร. ความต้องการและการใช้สารสนเทศของมัคคุเทศก์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- Chapin, F.S., *Social Participation and Social Intelligence in Delbert, Miller, Handbook of Research Design and Social Measurement*. New York : Longman, 1977.
- Chris, Halewood and Hannam Kevin. *Viking Heritage Tourism : Authenticity and Commodification (Online)*. Available : First Search. Mail<oclc – fs @ oclc.Org>. (3 March 2001).
- Cohen, J.N. and N.T. Uphoff. “Participation’s Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Speciality” *World Development*, 1980.
- Devid, Vaughan. *Tourism and biodiversity : a Convergence of interests (Online)*. Available : First Search. Mail<oclc – fs @ oclc.Org>. (3 March 2001).

Rosaleen, Duffy. **Shadow Players : Ecotourism Development, Corruption and State Politics in**

Belize (Online). Available : First Search. Mail<oclc – fs @ oclc.Org>.(3 March 2000).

White, Alastair T. **“Why Community Participation 7 A Discussion of the Argument Go**

Community Participation : Current Issue and Lesson Learned”. United Nations

Children’s Fund,1982.

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Rajabhat University

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Nakhon Sawan Rajabhat University

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบหาค่า I.O.C

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Rajabhat University

ข้อที่	รายการปัญหา	ระดับปัญหา					ค่า IOC		
		5	4	3	2	1	+1	0	-1
29	มัลฑูเทศก์มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศกับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ดี								
๓๐	ด้านความสามารถด้านวิชาการการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของมัลฑูเทศก์								
30	มัลฑูเทศก์ขาดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน								
31	มัลฑูเทศก์ขาดความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทย เช่น ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ								
32	มัลฑูเทศก์ขาดความรู้รอบตัวอื่นๆ เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว								
33	มัลฑูเทศก์ขาดความรู้ในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน								
๓๔	ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมัลฑูเทศก์								
34	มัลฑูเทศก์มีความสามารถในการจัดเวลานำเที่ยว								
35	มัลฑูเทศก์มีความสามารถในการวิเคราะห์นักท่องเที่ยว								
36	มัลฑูเทศก์มีความสามารถในการเร้าความสนใจ								
๓๗	ด้านบทบาทและหน้าที่ของมัลฑูเทศก์								
37	บทบาทและหน้าที่ของมัลฑูเทศก์ในฐานะตัวแทนประเทศหรือท้องถิ่น								
๓๘	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน								
38	การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการสร้างรูปแบบการพัฒนา มัลฑูเทศก์								

ลงชื่อ

ผู้วิจัย

(นางธัญญาภรณ์ กุณาง)

ลงชื่อ

ผู้เชี่ยวชาญ

(.....)

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Nakhon Sawan Rajabhat University

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามการวิจัย

แบบสอบถามปัญหาการวิจัย

เรื่อง

รูปแบบการพัฒนาชุมชนคฤหาสน์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

คำชี้แจง แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่เป็นปัญหาพัฒนาชุมชนคฤหาสน์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ตามสภาพความเป็นจริง

1. เพศ () ชาย () หญิง

2. อายุ.....ปี

3. อาชีพ () เกษตรกรรม () รับจ้าง () ข้าราชการ

() นักเรียน – นักศึกษา () อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่เป็นปัญหาในการพัฒนาชุมชนคฤหาสน์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับปัญหาแต่ละรายการที่ตรงกับความคิดเห็น
ของท่านมากที่สุด โดยมีเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

5 หมายถึง ปัญหาระดับมากที่สุด

4 หมายถึง ปัญหาระดับมาก

3 หมายถึง ปัญหาระดับปานกลาง

2 หมายถึง ปัญหาระดับน้อย

1 หมายถึง ปัญหาระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	รายการปัญหา	ระดับปัญหา				
		5	4	3	2	1
➡	ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมัคคุเทศก์					
1	มัคคุเทศก์มองโลกในแง่ดีมีความสุจริตใจ					
2	มัคคุเทศก์มีอารมณ์ขัน สดชื่น ร่าเริง					
3	มัคคุเทศก์มีน้ำใจ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ ยินดีที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข					
4	มัคคุเทศก์มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักอาทรห่วงใยผู้อื่น					
5	มัคคุเทศก์มีอัธยาศัยไม่ง้าวร้าว ไม่สำคัญตนว่าเด่น เหนือผู้อื่น					
➡	ด้านบุคลิกภาพดีของมัคคุเทศก์					
6	มัคคุเทศก์มีพลานามัยสมบูรณ์ ร่างกายสมส่วน ไม่อ้วนหรือว่าผอม จนเกินไป					
7	มัคคุเทศก์มีความ คล่องแคล่ว ว่องไว กระฉับกระเฉง สดชื่น แจ่มใส					
8	มัคคุเทศก์มีอารมณ์มั่นคง เยือกเย็น ไม่หวั่นไหว เผชิญสถานการณ์ต่างๆ อย่างสงบสุข สุขุม					
9	มัคคุเทศก์เอาใจใส่ดูแลความสะอาดร่างกาย อย่างทั่วถึง ไม่ปล่อยให้เกิดคราบกลิ่น อันเป็นที่ น่ารังเกียจ					
10	มัคคุเทศก์แต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ					
11	มัคคุเทศก์ก็ริยามารถยนต์ อ่อนโยน วาจาสุภาพ อ่อนหวาน ไพเราะ					
➡	ด้านการมีความรู้ดีของมัคคุเทศก์					
12	มัคคุเทศก์รู้จำสิ่งที่พบเห็นรอบตัว					
13	มัคคุเทศก์สามารถอธิบายสถานที่ท่องเที่ยวได้ตรง และชัดเจน					
14	มัคคุเทศก์ทำให้การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถาน บรรลุผล					

ข้อที่	รายการปัญหา	ระดับปัญหา				
		5	4	3	2	1
15	นักคุณเทศก์สามารถวิเคราะห์การท่องเที๋ยวจิตพิพิธภณณ์ที่พื้นบ้านได้อย่างเหมาะสม					
16	นักคุณเทศก์สามารถสังเคราะห์การท่องเที๋ยวจิตพิพิธภณณ์ที่พื้นบ้านได้อย่างเหมาะสม					
17	นักคุณเทศก์สามารถประเมิน คัดสรรการท่องเที๋ยวจิตพิพิธภณณ์ที่พื้นบ้านได้ถูกต้อง					
➡	ด้านการมีวาทศิลป์ของนักคุณเทศก์					
18	นักคุณเทศก์มีน้ำเสียงในการบรรยายการท่องเที๋ยวจิตพิพิธภณณ์ที่พื้นบ้านได้ชัดเจน ชวนฟัง					
19	นักคุณเทศก์มีจังหวะและลีลาการพูดแนะนำแหล่งท่องเที๋ยวจิตพิพิธภณณ์ที่พื้นบ้าน					
20	นักคุณเทศก์ใช้ระดับของภาษาได้เหมาะสมกับนักท่องเที๋ยวจิตพิพิธภณณ์ที่พื้นบ้าน					
21	นักคุณเทศก์ใช้ภาษาถูกต้อง สื่อความหมายได้ชัดเจนตรงประเด็น					
22	นักคุณเทศก์มีลำดับการพูดเข้าใจง่าย					
23	นักคุณเทศก์สามารถเร้าความสนใจของผู้ฟังและทำให้ติดตามจนจบ จนไม่เบื่อหน่าย					
➡	ด้านมีความรักงานของนักคุณเทศก์					
24	มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานในฐานะนักคุณเทศก์					
25	มีความสุขในการทำงานนักคุณเทศก์ของตนเอง					
26	นักคุณเทศก์ทำงานมีประสิทธิภาพ					
➡	ด้านความสามารถด้านภาษาไทยและต่างประเทศ					
27	นักคุณเทศก์มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยกับนักท่องเที๋ยวจิตพิพิธภณณ์ที่พื้นบ้านในเกณฑ์ดี					

ข้อที่	รายการปัญหา	ระดับปัญหา				
		5	4	3	2	1
28	มัลดีฟส์มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศกับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ดี					
➔	ด้านความสามารถด้านวิชาการการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมพื้นบ้านของมัลดีฟส์					
29	มัลดีฟส์ขาดความรู้เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมพื้นบ้าน					
30	มัลดีฟส์ขาดความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทย เช่น ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ					
31	มัลดีฟส์ขาดความรู้รอบตัวอื่นๆ เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว					
32	มัลดีฟส์ขาดความรู้ในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมพหุวัฒนธรรมพื้นบ้าน					
➔	ด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมัลดีฟส์					
33	มัลดีฟส์มีความสามารถในการจัดเวลานำเที่ยว					
34	มัลดีฟส์มีความสามารถในการเร้าความสนใจ					
➔	ด้านบทบาทและหน้าที่ของมัลดีฟส์					
35	บทบาทและหน้าที่ของมัลดีฟส์ในฐานะตัวแทนประเทศหรือท้องถิ่น					
➔	ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน					
36	การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการสร้างรูปแบบการพัฒนา มัลดีฟส์					

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Nakhon Sawan Rajabhat University

ภาคผนวก ก

การประชุมสนทนากลุ่ม

สรุปบันทึกการประชุมสนทนากลุ่ม
วันที่ 9 ตุลาคม 2548
ณ ห้องประชุมการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองบัว

ผู้เข้าประชุม	1. ดร.สมภพ	เจิมขุนทด	ประธาน
	2. นางกรสิกา	เกิดสงค์	
	3. นายขาว	พิศศรี	
	4. นายบุญ	ผู้กำจัด	
	5. นายสำรวย	สินกลับ	
	6. นายเสถียร	ปริดาสงค์	
	7. นายเงิน	ศรสุรินทร์	
	8. นางธัญญาภรณ์	กุนาง	พิธีกร
	9. นายชำนาญ	กุนาง	ผู้บันทึก

เริ่มประชุมเวลา 9.00 น.

1. ประธานกล่าวเปิดประชุมและแนะนำสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม
2. พิธีกร (ผู้วิจัย) กล่าวถึงความเป็นมาของการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการพัฒนา
ชุมชนเกษตรกึ่งพืชรักฉันท์พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง
อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้
 - 2.1 จุดมุ่งหมายของการวิจัย
 - 2.2 ขั้นตอนของการวิจัย
 - 2.3 ผลการวิจัยช่วงที่ 1 (ศึกษาปัญหา) ช่วงที่ 2 (สร้างรูปแบบ) ช่วงที่ 3 (ประเมิน
บทบาทรูปแบบ)
 - 2.4 กิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
3. ประธานเสนอภาพรูปแบบการพัฒนาชุมชนเกษตรกึ่งพืชรักฉันท์พื้นบ้าน แบบมีส่วนร่วม
ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ให้ที่ประชุมพิจารณา
โดยอธิบายว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนเกษตรกึ่งพืชรักฉันท์พื้นบ้านนี้มีกระบวนการเริ่มต้นตั้งแต่

3.1 ช่วงที่ 1 การสำรวจปัญหาว่าในการท่องเที่ยวเทือกเขาพระ – เขาสูง มีปัญหาอะไร โดยการใช้แบบสอบถาม ผู้ตอบ คือ ครู นักเรียน ผู้นำท้องถิ่น ผู้ปกครอง และนักท่องเที่ยว ของ ตำบลทุ่งทอง หนองบัว หนองกลับ จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยตั้งคำถามไว้ 10 ด้าน พบว่า ในภาพรวม มีปัญหาอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน มีปัญหาระดับปานกลาง 6 ด้าน และมีปัญหาระดับน้อย 2 ด้าน คือ

1. ปัญหาในระดับมาก คือ ปัญหาด้านความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านของมณฑลเทศก์ และปัญหาด้านการนำเที่ยวของมณฑลเทศก์
2. ปัญหาระดับปานกลาง คือ ปัญหาด้านความสามารถด้านภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ปัญหาด้านบทบาทและหน้าที่ของมณฑลเทศก์ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านมีความรักงานของมณฑลเทศก์ ปัญหาด้านนิเวศศิลป์ของมณฑลเทศก์ และด้านมีความรู้ดีของมณฑลเทศก์
3. ปัญหาในระดับน้อย คือ ปัญหาด้านบุคลิกภาพที่ดีของมณฑลเทศก์ และปัญหาด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของมณฑลเทศก์

3.2 ช่วงที่ 2 สร้างรูปแบบ

3.2.1 ผู้วิจัยได้นำปัญหาทั้งหมด 10 ด้าน รวม 36 ปัญหาซึ่งมีทั้งปัญหาระดับมาก ปานกลาง น้อย และน้อยมาก มาคิดแยกออกเป็น 2 ส่วน เพื่อที่จะกำหนดยุทธศาสตร์ หรือวิธีการแก้ไขปัญหา คือ ปัญหาระดับปานกลางถึงมาก มีจำนวน 27 ปัญหา ใช้ยุทธศาสตร์แก้ไขปรับปรุง ดังนี้

ปัญหาาระดับปานกลางถึงมาก	ยุทธศาสตร์แก้ไขปรับปรุง
ปัญหาด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของ มัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์มีอารมณ์ขัน สดชื่น ร่าเริง ปัญหาด้านบุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์มีอารมณ์มั่นคง เยือกเย็น ไม่หวั่นไหว เคารพศานการณ์ต่าง ๆ อย่าง สงบ สุข สุขุม ปัญหาด้านการมีความรู้ดีของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์รู้จำสิ่งที่พบเห็นรอบตัว มัคคุเทศก์สามารถอธิบายสถานที่ท่องเที่ยว ได้ตรงและชัดเจน มัคคุเทศก์ทำให้การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ บรรลุผล มัคคุเทศก์สามารถสังเคราะห์การท่องเที่ยว พิพิธภัณฑที่บ้าน ได้อย่างเหมาะสม มัคคุเทศก์สามารถประเมิน คัดสินการ ท่องเที่ยวพิพิธภัณฑที่บ้าน ได้ถูกต้อง มัคคุเทศก์สามารถวิเคราะห์การท่องเที่ยว พิพิธภัณฑที่บ้าน ได้อย่างเหมาะสม ปัญหาด้านการมีวาทศิลป์ของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์สามารถเร้าความสนใจของผู้ฟัง และทำให้ติดตามจนจบ โดยไม่เบื่อหน่าย มัคคุเทศก์ใช้ภาษาถูกต้อง สื่อความหมาย ได้ชัดเจนตรงประเด็น	กิจกรรมหลัก 1. ประชุมเชิงปฏิบัติการหรือประชุม กลุ่มย่อยแบบ F.G.D. 2. สร้างรูปแบบการพัฒนาขุมมัคคุเทศก์ พิพิธภัณฑที่บ้าน 3. พัฒนาขุมมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑที่บ้าน พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และพัฒนา หลักสูตรการอบรมขุมมัคคุเทศก์ พิพิธภัณฑที่บ้าน กิจกรรมสนับสนุน 1. ศึกษาผลงาน 2. อบรมขุมมัคคุเทศก์พิพิธภัณฑที่บ้าน เน้นความรู้คู่คุณธรรม 3. ปฏิบัติจริงในแหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ ที่บ้าน อำเภอหนองบัว จังหวัด นครสวรรค์ 4. เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑที่บ้าน ผู้เกี่ยวข้อง และปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่าง ต่อเนื่อง

ปัญหาาระดับปานกลางถึงมาก	ยุทธศาสตร์แก้ไขปรับปรุง
มัลฑูเทศก์ใช้ภาษาถูกต้อง สื่อความหมาย ได้ชัดเจนตรงประเด็น มัลฑูเทศก์มีจังหวะและลีลาการพูดแนะนำ แหล่งท่องเที่ยวพืชรักษ์พื้นที่บ้าน มัลฑูเทศก์มีลำดับการพูดเข้าใจง่าย มัลฑูเทศก์มีน้ำเสียงในการบรรยายการท่องเที่ยวพืชรักษ์พื้นที่บ้าน ได้ชัดเจน ชวนฟัง มัลฑูเทศก์ใช้ระดับภาษาได้เหมาะสมกับ นักท่องเที่ยว ปัญหาด้านมีความรักงานของมัลฑูเทศก์ มัลฑูเทศก์ทำงานมีประสิทธิภาพ มัลฑูเทศก์มีความสุขในการทำงาน มัลฑูเทศก์ของตนเอง มัลฑูเทศก์มีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน ในฐานะมัลฑูเทศก์ ปัญหาด้านความสามารถด้านภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศ มัลฑูเทศก์มีความสามารถในการใช้ ภาษาต่างประเทศกับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ดี มัลฑูเทศก์มีความสามารถในการใช้ ภาษาไทยกับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ดี ปัญหาด้านความสามารถด้านวิชาการเกี่ยวกับ แหล่งท่องเที่ยวพืชรักษ์พื้นที่บ้านของ มัลฑูเทศก์ มัลฑูเทศก์ขาดความรู้เกี่ยวกับพืชรักษ์ พื้นที่บ้าน มัลฑูเทศก์ขาดความรู้รอบตัวอื่น ๆ เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว	

ปัญหาในระดับปานกลางถึงมาก	ยุทธศาสตร์แก้ไขปรับปรุง
มุกุเทศก์ขาดความรู้ในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานบ้าน มุกุเทศก์ขาดความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทย ปัญหาด้านความสามารถในการนำเที่ยวของมุกุเทศก์ มุกุเทศก์มีความสามารถในการเฝ้าความสนใจ มุกุเทศก์มีความสามารถในการจัดเวลานำเที่ยว ปัญหาด้านบทบาทและหน้าที่ของมุกุเทศก์ บทบาทและหน้าที่ของมุกุเทศก์ในฐานะตัวแทนประเทศหรือท้องถิ่น ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการสร้างรูปแบบการพัฒนา มุกุเทศก์	

ส่วนปัญหาระดับน้อย มีจำนวน 9 ปัญหา ใช้ยุทธศาสตร์ดำรงรักษา ดังนี้

ปัญหาระดับน้อย	ยุทธศาสตร์ดำรงรักษา
ปัญหาด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของ มัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์มีอัธยาศัยไมก้าวร้าวไม่สำคัญ คนว่าเด่นเหนือผู้อื่น มัคคุเทศก์มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักอาหาร ห่วงใยผู้อื่น มัคคุเทศก์มีน้ำใจพร้อมที่จะให้ความ ช่วยเหลือยินดีที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข มัคคุเทศก์มองโลกในแง่ดีมีความสุจริตใจ ปัญหาด้านบุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์มีพละทานมัชฌมบูรณ์ ร่างกายสม ส่วนไม่อ้วนหรือว่าผอม จนเกินไป มัคคุเทศก์มีความ คล่องแคล่ว ว่องไว กระฉับกระเฉง สดชื่น แจ่มใส มัคคุเทศก์มีกิริยามารยาทอ่อน โขน วาจา สุภาพอ่อนหวาน ไพเราะ มัคคุเทศก์แต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ มัคคุเทศก์เอาใจใส่ดูแลความสะอาด ร่างกายอย่างทั่วถึง ไม่ปล่อยให้เกิดคราบกลิ่น อันเป็นที่น่ารังเกียจ	1. จัดกิจกรรมสร้างความตระหนักในการ เป็นมัคคุเทศก์อย่างต่อเนื่อง 2. จัดกิจกรรมเสริมความรู้ใหม่ ๆ ด้านมัคคุเทศก์ดั้งที่เคยปฏิบัติมา 3. จัดกิจกรรมฝึกทักษะเพื่อให้มีความ ชำนาญอยู่เสมอ

จากร่างรูปแบบที่เห็น รูปแบบจะมี 3 ส่วน ประกอบด้วย กระบวนการมาตรฐาน วิธีการมาตรฐาน และบันทึกมาตรฐาน เฉพาะกระบวนการ มี 6 ขั้นตอน คือ สำรวจปัญหา เลือกปัญหา กำหนดยุทธศาสตร์ สังเคราะห์รูปแบบ ประเมินทบทวน และจัดทำรายงาน นำเข้าประชุมสนทนากลุ่มให้ผู้เชี่ยวชาญลงความเห็นรับรองรูปแบบ พร้อมทั้งให้คำแนะนำในส่วนอื่น ๆ (ถ้ามี) ซึ่งขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่ในขั้นตอนนี้

3.3 ช่วงที่ 3 ประเมินทบทวนรูปแบบ

ผู้วิจัยจะนำรูปแบบ (ส่วนที่เป็นปัญหาทั้งหมด 10 ด้าน และยุทธศาสตร์หรือวิธีการแก้ไขปัญหาที่กำหนดขึ้น) ไปประเมินทบทวน หรือทดลองใช้ โดยทีมพัฒนาชุมชนภาคีพิพิธภัณฑสถาน 15 คน เป็นผู้ปฏิบัติ จำนวน 3 ครั้ง ประเมินผลโดยผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินทำการประเมิน สภาพจริงโดยใช้เกณฑ์การบริหารระบบคุณภาพเป็นวงจร P D C A โดยมีระดับคุณภาพของแต่ละกิจกรรมเป็น ดี พอใช้ และปรับปรุง

4. ประธานแจ้งให้ที่ประชุมแสดงความคิดเห็น หากเห็นชอบตามที่เสนอมาทั้งหมดขอให้ลงลายมือชื่อรับรองรูปแบบในเอกสาร

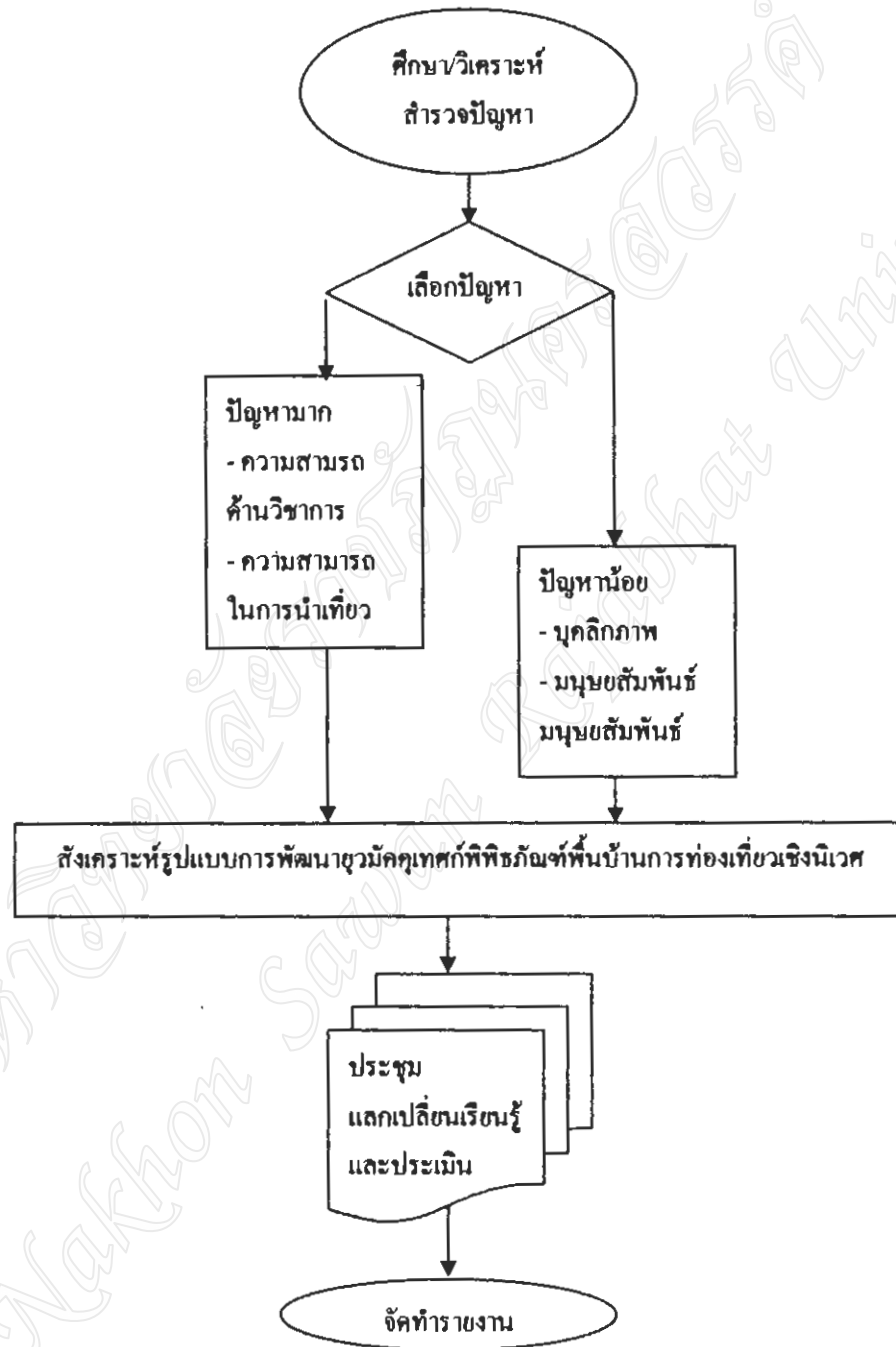
5. ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเห็นชอบและลงลายมือชื่อรับรองรูปแบบ
ปิดประชุมเวลา 12.30 น.

ชำนาญ กุณาง

(นายชำนาญ กุณาง)

ผู้จัดบันทึกการประชุม

3.2.2 ผู้วิจัยร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชนเกษตรทฤษฎีใหม่พื้นที่บ้าน

ภาคผนวก ง

แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณวุฒิคุณศาสตร์พิพิธภัณฑ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Nakhon Sawan Rajabhat University

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	ชญานุภรณ์ กุณาง
ตำแหน่ง	ครูชำนาญการ
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 59 (วัดสังขวิจิตร) หมู่ 2 ตำบลตาซัด อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ 60180
การศึกษา	- ครุศาสตร์บัณฑิต (คบ.) สาขา วิทยาศาสตร์ทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร - ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ประสบการณ์ทำงาน	- ครูอัตราจ้าง โรงเรียนบ้านใหม่ศรีนคร จ.นครสวรรค์ - ครูอัตราจ้าง โรงเรียนวัดหนองปลาไหล จ.นครสวรรค์ - อาจารย์ 1 โรงเรียนบ้านศรีไพศาล จ.กำแพงเพชร อาจารย์ 1 โรงเรียนบ้านโป่งคู่ประชาอุทิศ จ.กำแพงเพชร - ครูชำนาญการ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 59 จ.นครสวรรค์ - กรรมการผู้ตรวจสอบสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านบางตาหงาย จำกัด
ปัจจุบัน	- ครูชำนาญการ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 59 จ.นครสวรรค์ - กรรมการผู้ตรวจสอบสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านบางตาหงาย จำกัด
ผลงานวิจัย	- การวิจัย และพัฒนารูปแบบมาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบยั่งยืน : กรณีศึกษาเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ - รูปแบบการพัฒนาชุมชนลุ่มน้ำห้วยคอกพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม ในการท่องเที่ยวเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์